

**De legitima uindicatione Christianismi ueri & sempiterni, ad
nominis Christiani Reges, Episcopos, ecclesiarum Christi &
Academiarum Doctores, populumq[ue] Christian?[m], Libri
Antisophistici tres**

<https://hdl.handle.net/1874/420874>

De legitima uindi
CATIONE CHRISTIA-
nismi ueri & sem-
piterni :

AD NOMINIS CHRI-
stiani Reges, Episcopos, ecclesiarum Christi &
Academiarum Doctores, populumq^{ue} Christia-
nū, Libri Antisophistici tres, scripti a THEO-
DORO BIBLIANDRO contra Sophisticen,
hoc est, fucatā & imaginariam &
deceptricē sapientiam.

Argumenta librorum, in fine primæ
actionis contra Sophisticen, in-
dicabuntur fusius.

Et prædicabitur Euangelium hoc regni in
uniuerso orbe, in testimoniū omnibus gen-
tibus: & tunc ueniet cōsummatio, ait Do-
minus Christus, Matth. cap. 24.

BASILEÆ.

Delegatus mundi

CA. I. DE CHRISTIA

... ..
... ..
... ..

CA. II. DE ...

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

AD SERENISS. REGIS

Anglorum EDVARDI VI. optimum
institutorem, Dominum IOANNEM

CHECVM, uirum clarissimum,

equitem auratum.

LIBER PRIMVS DE LEGITIMA

uindicatione Christianismi ueri & sempiterni: in quo
expenditur sentētia Esaie prophete cap. 29. & apo-
stoli Pauli 1. Corinth. 1. Perdam sapientiā sapiētium,
& prudentiam prudentium reprobabo, &c. Vo-
catur autē Sophistice in iudiciū titulo falsi, fraudis,
imposturæ, adulterij, ueneficij, sacrilegij, & quod
omnia mala in Ecclesiam inuexerit: summatim uerò
explicatur uindictio legitima Christianismi
ueri & sempiterni.

CCEPIMVS, ornatissi-
me Chece, morem atq;
consuetudinē fuisse A-
thenis, urbe sapientis-
sima inter ethnicos, ut

præco dicturis in concione interdice-
ret uti procemijs & affectibus. Id quod
in causa publica Christiani populi ob-
seruandū mihi esse animaduerto. Itaq;
in sine huius actionis causas reddā, ob
quas te primò appellē in causa publica

a 2 & maxi-

*Pensitatio
legū diui-
narum de
uindicāda
religione.*

& maxima, & Sophisticen primogeni-
tam satanæ, parentem omnium malo-
rum, protrahens in iudicium, populi
Christiani potissimum in Anglia que-
siuerim aduocatos & patronos. Si
quem igitur nō pigeat paulo pressius
inspicere leges, quas Diuina Maiestas
per Mosen tulit de uindicāda religio-
ne, quæ Deuteronomij cap. 12. 13. 18.
& in libro Leuitico cap. 20. leguntur:
is animaduertet, seueras illas quidem
esse admodum, & sanguine scriptas, ut
olim de legibus Draconis ferebatur.
Nam pœnam capitalē, & quidē atro-
cissimā decernunt, nō modò errorum
& hæreseon & impiæ culturæ magi-
stris, sed etiā ijs qui pseudopphetis
auscultant & obtemperant, scēq; à uerū
Dei cultu legitimo sinunt abduci ad su-
perstitiones. Iis etiā capitale irrogant
suppliciū, qui absq; duce & magistro
impietatis uiolant sacrosanctā religio-
nem: obnoxiosq; faciunt ultioni diui-
næ: &

næ: & anathemate percutiunt eos, qui Dei prophetis, Dei uerbum sincerum annunciantibus nō auscultant, sed respuunt contumaciter. Quin & totas ciuitates, in quibus aliqui palàm deos falsos colunt & uenerantur, aliij autem ciues ad manifestam conuiuent impietatem, ac ferunt apertam ciuium suorum defectionē à Domino Deo, & religione uera, iubent anathema fieri, quali percussa est impientissima urbs Chanaanorum Hierichus: ut ciues uniuersum cum suppellectili & pecoribus funditus extirpentur. Ceterum actio capitalis, quæ uiolatam religionem uindicta iusta persequatur, non modò cōceditur, sed etiam iniungitur, & imperatur ciuibus in ciues, amicis in amicos, fratribus in fratres, coniugibus in coniuges, parentibus deniq; in liberos. Et grauissimè precipit, ut seposito in causa publica religionis gloriæq; diuinæ, affectu misericordiæ, uiolatores sacro-

sanctæ religionis cogniti indicentur iudicibus ordinarijs, & protrahantur in iudicium, & conuicti pœnas dent condignas. Seuerè quidē omnia hæc præcipiuntur, & iudicio hominum quorundam etiam crudeliter. At rursus leges diuinæ de religione uindicanda sunt ita copiose & diligenter & cautè atq; circumspectis probè omnibus circumstantijs scriptæ, ut mites & humanas esse appareat: quippe quæ hominū singulorum & ciuitatū salutem prouehere, obistere que malis uelint. Indicant enim quæ sit uera & Deo placita religio, & hominib. salutaris, quam ab omni labe & iniuria conuenit uindicare: & rursus, quæ nam sit falsa persuasio de cultura Dei, quam idoneis rationibus oppugnare & euellere oportet. Indicant etiam, quæ sit uera pietatis doctrina, quæ imaginaria & seductrix: quis item uerus Dei propheta, quis impostor sacrilegus: & quomodo falsi doctores

ctores à ueris possint ac debeant non
modò discerni, uerum etiã caueri. Por-
rò uindictio religionis non soli pon-
tifici maximo, aut sacerdotibus & Le-
uitis, ministris sacrorum & p̄sidibus
commendatur, non duntaxat regi aut
supremo iudici, & principib. tribuum
xii. quib. politia fuit credita: sed, cùm
illis, tum uniuerso populo imperatur
uindictio religionis. Et ne quid per-
peram agatur in re maximi momenti,
neu sacra & prophana permisceantur,
ne affectibus humanis aperiatur ianua
sele effundendi sub titulo & p̄textu
religionis uindictandæ, iudicij & ordi-
nis author Deus, & non confusionis,
p̄finit metam, quousq; progredi uin-
dictio debeat: nempe dum obtineat
ea religio, & ea doctrina pietatis, quam
ipse Dominus Deus instituit, tradidit,
suoq; uerbo sempiterno p̄scripsit, si-
ne omni additamento humanæ confi-
ctionis, sine detrimento, sine corrupte-

la & deprauatione. Dicit enim Lex:
 » Quod ego præcipio tibi, hoc tantū fa-
 » cito: nec addas quicquid, nec minuas. Et
 » rursum: Auferes malum de medio tui.
 Modus quoque definit: ut sedulo qui-
 dem & strenuè agant homines in uin-
 dicanda religione: sed cautè, sed circum-
 spectè, ne cui fiat iniuria: sed maturan-
 do, non præcipitando. Vtque negligē-
 tia locum nō habeat, subinde rationes
 honesti & utilitatis asperguntur, quæ
 ad opus diuinum extimulent. Quin &
 regula uerbi diuini traditur in manus,
 quæ actionem præcipuam regat ac mo-
 deretur. Neque omittitur indicatio cir-
 cumstantiarū loci & temporis. Iubent
 enim leges diuinę exercere uindicatio-
 nem, quoties, & quāprimū innotue-
 rit, aliquos labefecisse religionem, aut
 moliri nonnihil contra instituta Dei.
 Et iubent in ijs locis exercere, in qui-
 bus uiolata est religio, cœpit que lues
 grassari, nec tamē in aliena republica.

In ea

In ea enim terra Israelitis uindictio religionis imperatur, quam ipsi accepissent à Domino. Minimè uerò, ut correptis armis Ægyptum, aut Babylo-
niam, aut Syriã inuadant, tituloq; religionis uindicandæ spolient homines, & iugulent, & permisceant omnia sacra & prophana sanguine & igne, & uastitate barbara. ut Mahumed, & ante illum rex Parthorū, & Iudæorū antichristus Barchozba, religionis prætextu latrocinati sunt. Gentes autē Israelitæ ad religionē ueri Dei inuitare debuerunt suadēdo, hortando, exemplo sanctissimæ uitæ, & officijs atq; beneficijs: illudq; lumen salutare ad uicinos & remotos populos diffundere. Quo modo Hiramus rex Tyriamicus fuit religionis factus, & regina Æthiopū, multiq; profelyti diuersis tēporibus.

Quæ consideratio legū diuinarum de uindicanda religione, uidetur Christianis etiam omnibus salutarem & cognitu

Ad Christianos hodieq; pertinent leges

diuina per
Mosen la-
ta, de reli-
gione uin-
dicanda.

Dei boni-
tas erga o-
mnes per-
spicitur ex
hac lege.

gnitu in primis necessariã doctrinam
ingerere. Si enim lex Dei, & uerbum
ac sermo Dei est expressio diuinæ uo-
luntatis ac nature, utq; liber Sapientie
dicit, uapor diuinæ uirtutis, & emana-
tio claritatis omnipotētis Dei sincera,
& candor lucis æternæ, & speculum si-
ne macula Diuinæ Maiestatis, & ima-
go bonitatis illius: hic liquidè perspi-
citur, Deum, qui per fidelē suum pro-
phetam Mosen leges dedit, nō esse ma-
lum, & crudelem, & sanguinarium, ut
Marcion & Manichæus, & alij quidã
hæretici impij blasphemarunt: sed esse
bonum Deum, & beneuolum, φιλαν-
θρωπον, id est, hominum amantem, ut
Paulus uocat: & φιλόψυχον, id est, ani-
marum amantem, ut liber Sapientie
uocat. qui nomen paternum, beneuo-
lentie erga suam creaturã testimonium
clarissimum, sibi sumpsit peculiariter,
& infinitis beneficijs bonitatē effusam
prolixè ostendit. Qui per Ezechielem
clamat,

clamat, Nolo mortem impij, sed ut uiuat, & conuertatur: & per Esaiam, Ego Dominus Deus tuus, doceo te duntaxat utilia: & per apostolũ Paulum, quòd uelit omnes ad cognitionem ueritatis peruenire, & saluos fieri. Unde etiam ex legibus, quibus uindictio religionis accuratissimè describitur, intelligimus religionem, quæ constat notitia Dei, & animi pietate, & uitæ sancti monia, rem esse Deo in primis gratam, & salutarem hominibus: contra uerò, simulatam & falsam religionem (nulla enim gens quantumuis immanis & fera, nullusq; homo est sine omni religione) esse Deo maximè aduersam & inimicam, & hominum generi perniciosissimam: quæ constat ignorantia ueri Dei, & animi prauitate, & morum atq; actionũ turpitudine. Deinde quia religio uera homines cum Deo, summè & unicè bono, religat & deuincit, hominesq; ipsos sanctissimo & arctissimo uin-

*Religio
Deo gra-
tissima res.*

*vindictio
religionis,
actio utilis-
sima & ne-
cessaria.*

mo uinculo coniungit: falsa autem religio, unitatis destructrix, Deum hominesq; dissociat: uindicationem religionis iustam & legitimam, esse actionem præcipuam tum Principum uiro- rum, tum priuatorum hominum, animus facile per se colligit. Quæ ut salutem publicam & priuatam, si ritè adhibeatur, prouehit: ita, si negligat, aut exerceatur perperam, non potest non ingens malum dare.

Leges uindi-
candæ reli-
gionis per-
petuæ, & iu-
ris natura-
lis.

Necq; uerò leges hæ umbratiles sunt & typicæ, ut dūtaxat usq; ad CHRISTI seruatoris aduentum debuerint durare, sicut mundorum & immundorum animalium discrimen, & ciborum delectus, & certa forma uestitus, aliæq; cærimonix legales, quæ Christum prænunciarunt, in ipsius salutari aduentu abolendæ, quādo ueritatis corpus præsens umbras significatiuas fugauit. Nō sunt leges politicæ, & soli Iudæorum reipublice accommodatæ: ut quæ præscripta

scripta sunt de usuris, de seruitute, & manumissione, de cōnubio, & alijs id genus rebus: quæ pro loco & tempore, & personis, & negotijs presentibus post Domini CHRISTI aduentū posunt ex æquo & bono publico, & ad normam perfectę rationis constitui, ut humani & positiui iuris dicantur. Verum diuini & naturalis iuris sunt hæ leges, pertinetq; ad Decalogi præcipua & prima capita, ut unus Deus ritè colatur, & non plures dii existant: ut nullum idolum ad uenerationē & religionis usum in Ecclesia Dei prostet: ut nemo abutatur uenerando nomine Diuinæ Maiestatis. Attingunt etiam articulos fidei Christianæ, orthodoxæ, catholicæ, perennis & sempiternę, qui confitentur unum Deum, in quo solo fiducia & spes salutis collocet: Deum patrem, conditorem uniuersitatis rerum: Deum filium, Dominū IESVM CHRISTVM incarnatum: Deum spiritum

ritum sanctū, qui locutus est per prophetas in unam sanctam catholicam & apostolicā Ecclesiā. Neq; sine maxima causa in lege de iudicio & censura prophetiæ inseritur uaticiniū luculentissimum de maximo propheta, imò prophetarum & spirituum omnium Domino & Deo: ut Stephanus protomartyr, & Petrus apostolorum princeps, Mosis sententiam cap. 18. Deuteronomio positam exponunt in Actis apostolicis. Quem cæteri etiam prophetæ latorem legum appellāt: cui Deus pater omnipotens uoce cœlitus missa, dum baptizaretur in Iordane, iussit auscultare cunctos homines. Et Petrus Mosen interpretans ait, omnem animam à Deo extirpandā è plebe sua, quæ Christo non obtemperauerit. Et ipse Dominus toties protestatus, se non aduersum esse legi Mosaicæ, non abrogare uelle, sed implere & stabilire, ascēdens in cœlū, pro sua Diuina Maiestate imperauit

imperavit discipulis : Docete omnes gentes, seruare omnia quæcunq; mandauit uobis.

Itaq; leges Diuinę Maiestatis, quas per Mosen promulgauit de religione uindicanda, in aduentu Messię per Euangeliũ non sunt abrogatę, sed magis illustratę & confirmatę. Hodieq; tam pertinent ad singulos populos, ecclesias, ciuitates, regna, imperia, q̄ olim ad Israeliticum populum & ecclesiam.

Et si ullum fuit tempus, quo Christianę reipublicę gubernatores, & cum illis subditi populi, extimulari debuerunt ad uindicationem religionis hisce diuinis legibus, et ñsdem legibus regi, ut legitimę uindicent: hodie id ipsum fieri, est in primis necessarium. Nam ut non altius repetam à prima origine, quantum agmē malorum inuexerit in mundũ simulata & falsa religio, & falsa religionis doctrina, quę simulat & mentitur theosebeian & theosophian, ueramq;

Tęporum horum delineatio, et status ecclesię turbatissimus.

ueramq̄ Dei culturam & sapientiam :
duntaxat uelim inspicere tempora, quæ
insecuta sunt mortē Gregorij magni,
quando Mahumed, cum ecclesiæ Ro-
manæ primatu, ab imperatore Phoca
concesso, insurrexit : & tempora Gre-
gorij septimi, quando unus Christia-
nus imperator Henrichus quartus, se-
xagies bis collatis signis Christiano-
rum, in acie pugnauit : & tempora Bo-
nifacij octauī, quando cum Iubileo re-
uocato in ecclesiam Romanā, insurre-
xit in Asia Ottomannicū imperium.
Maximè autem considerari uelim hos
proximos 38. annos, in quibus diuina
Sapientia, & cœlestis Patris bonitas
mundū arguit de iudicio, & iustitia, &
peccato, per uerbū sempiternæ uerita-
tis, & per sanctū spiritū, omnesq̄ mor-
tales tuba Euangelici præconiij uocat
ad resipiscentiam & salutem, & cōsor-
tium diuinæ hæreditatis in CHRISTO
IESU. Egiteq̄ illustrissimus Concor-
diæ

diæ & Mirandulæ princeps, D. Franciscus Picus, oratione grauissima causam Ecclesiæ & Christi, Romæ coram Leone x. papa, & collegio presbyterorum cardinalium, admonens & exhortans, ut reformaret Ecclesia: & luculenter ostendens, quomodo reformari posset ac deberet absq; mora, & prouideri in posterum, ne tanta labes iterum inualesceret. Inde passim fuerit in Italia, Gallia, Hispania, Anglia, Germania, Pannonia utraq; & in Sarmatia uiri sapientes, & pij, ac uirtute ex alto induti, qui causam publicam Christianitatis summa diligentia & fide egerunt. Eoq; res per Domini presentem opẽ adducta est, ut multi nunc ueluti appposito perspicillo utriusque Testamenti, uideant errores & corruptelas in Ecclesia, quas antea uiri oculatissimi etiam non uiderunt: multi emendarunt etiam q; plurima. Ipsiq; Romani p̄tiffices aliter nũci iudicant,

b aliter

aliter loquuntur, aliter scribunt de rebus Ecclesie, quæ ante annos quadraginta, & retrò seculis aliquot sit factum. Quod Adriani Papæ legatio Norimbergæ in comitijs Imperialibus, quòd diplomata Pauli tertij de concilio Tridentino, quòd diploma Iulij tertij mense Maio publicatũ Romæ, ut omnes Christiani cum ipso precentur, aliaque pietatis opera faciant, quo pax reparari tandem queat inter monarchas potentissimos nominis Christiani, clarè & abundè omnibus testant. Ea si quis conferat cum Apostolicis scriptis Eugenij quarti, Ioannis XXIII, & XXII. Bonifacij VIII. Gregorij noni, & septimi (ut innumera silentio præteream) apparebit citò cordatis hominibus, aliud sonare noctuas, dum occupant terram tenebræ: aliud sonare psitacos, qui etiam uoces hominum imitantur, dum coruscat lumē Euangelij in mundo. Sed in multis locis quid est reformatum

matū ex uerbo Dei publicè aut priua-
tim: Scribunt quidē libri multi, & be-
ne longi, & acerrimi, & præcipuè tra-
dunt in manus summorū principum:
qui satis acerbè instigāt omnes ciuiles
magistratus & populos ad cædē & op-
pressionem hominū, qui à præscriptis
Romanæ uel curiæ uel ecclesię recesser-
unt non nihil: & negant amplius di-
sputandū cum Lutheranis, ut uocant,
ceu unq̄ conuicti sint hæreseos: & am-
putant nō gladio spiritus, quod est uer-
bum Dei, sed Tenedia bipenni, om-
nem cognitionē maximæ causæ. No-
lo hic *ἔργα ὡδὲ π*, nolo quiritari, nolo
Camerinam altius commouere. Tan-
tum opto, & oro, & obsecro, & Deum
seruatorem & iudicem omnium obte-
stor, ut tum aliī, tum maximè authores
eiusmodi uoluminū, perpendant exa-
ctius, quo iure diuino uel humano,
quo spiritu, qua modestia Christiana,
qua ratione probabili, quo exemplo

*vindicatio
Christia-
nismi præ-
postera,*

hæc fiant. Inquisitiones exercentur in omnes ordines principū Christianorum, & populī, plerunq; à monachis imperitis rerum ecclesiasticarū, imperitis diuini & humani iuris, aliquando etiam abhorrentibus à communi sensu: ne quid grauius dicam. Et in causa, quæ pertinet ad gloriā & culturā Dei, ad salutem animarū, ad publicam incolumitatem, conceditur & tribuitur alicubi delatorib. & quadruplatoribus longè plus, q̄ aliqui prudentes inter ethnicos principes in leuiculo negotio permisissent. Edicta etiā Christianorum magistratuū extāt, quæ horrenda & grauisima quæq; minantur ijs, qui uel digitum latum à traditionibus ecclesiæ Rom. deflectūt. Et minas haudquaquam esse uanas, res ipsa nimium probat, tot millibus hominum exutis patrimonio suo, aut etiā penitus extitctis, per Christianos, titulo religionis uindicandæ, Religio autem q̄ feliciter
hisce

hisce modis & rationibus instaurat? Quæ bene purgatur Ecclesia? Exoriuntur denuò, & in orbem hunc ab inferis redeunt, aut qui fuerunt iam dudum, incrementum numero, & vires subinde maiores accipiunt, Pharisei, Saducei, Simoniaci, Ebionitæ, Cerinthiani, Gnostici, Borboritæ, Manichei, Marcionitæ, Montanistæ, Enthusiastæ, Ariani, Semiariani, Sabelliani, Monarchici, Pelagiani, Donatistæ, Massaliani, Epicuræi. Et quis enumeret omnes istas pestes? Interea uerò temporis quot & quæ seua bella fuere, tum externa, tum intestina? Et per quos commota, si origines ipsæ inuestigent? Quot clades Christianorum terra & mari? Quanta passim calamitates? Quæ mala omnia nullus calamus & liber caperet, nullum os & lingua enunciaret: nullus animus ab humanitate et pietate Christiana haud abhorrens, satis deplorare potest. Hæc profectò mala, hi morbi lethiferi, qui

membra Ecclesie tam exteriora quàm interiora medullitus absumunt, postulant medicinam aptiorem, quàm hactenus nonnulli adhibuerint, magis intendentes mala, quàm repellentes. Quos Hieremias propheta ut imperitos medicos reprehendit, & quidem grauissimè, cap. 6. simulque ostendit medicinam efficacem, inquiens: Hæc dicit Dominus: State super uias, & uide te, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit uia bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus uestris. Sed quæ nam mihi uideatur esse causa omnium malorum hodie in Ecclesia, & quomodo possit ac debeat diuinitus monstratis rationibus ac uis submoueri, & quid me impulerit, ut homunculus uix ingenio mediocri, doctrina modica, eloquentia exiliori, autoritate nulla instructus, tamen ultrò publicam totius Christianitatis causam in me receperim, exponam nunc breuiter. nam ad institutum maximè uidetur pertinere. Etenim
 planè

planè constituerã posthac in scribēdo
abstinere ab argumentis, quæ ullã spe
ciẽ habent cõtentionis, existimans me
hac in parte abundè functũ esse officio
meo, libellis aliquot editis, in quib. ad-
tuli in mediũ rationes acceptas è libris
diuinis, & ex alijs bonis authoribus,
quibus Christiana resp. instaurari, &
in posterũ conseruari posse uideť. Ma-
ximè cõscripto nuper libero & uniuersali
Concilio, in quo Dominus CHRIS-
TUS, & cũ eo delectissimi principes
Ecclesiæ catholicę dicunt sentētias au-
thenticas, ut possit ac debeat Christia-
no populo fermè extincto succurri per
legitimã Ecclesiæ reformationẽ. Itaq;
reliquũ uite meę tẽpusculũ per Domi-
ni gratiã statuerã impendere catholicæ
& cõpendiosæ interpretationi sacrarũ
literarũ, interpretãdo simul res & uer-
ba Ebraica, & Gręca, & Latina, quę ex-
tãt in libris diuinis prophetarũ & apo-
stolorũ, Ac si mihi fas est crepare etiam
b 4 illud

*Que cau-
se impule-
rint ad a-
ctiõnẽ hãc
aduersus so-
phisticẽ.*

illud grāde σοφῶς, in animo erat, post
 hac me totū applicare ueteri & sinceræ
 philosophiæ & theologiæ instaurādē.
 ut homo studiosus, ingenio saltē me-
 diocri præditus, nō admodū lōgo tem-
 pore, neq; labore ingēti, possit rerum
 diuinarū & humanarū notitiam com-
 prehēdere animo & linguis sacris, aut
 uernaculo sermone eloqui propriè &
 perspicuè, et aptè: quam diuinam facul-
 tatem σοφίας & sapientiam dixere ue-
 teres. Quumq; hisce ferijs Theopha-
 niorū, quibus Ecclesia Dei sancta per
 totum orbē celebrat natalē Christi ser-
 uatoris & principis opt. maximi lau-
 dibus & gratulationibus, captato au-
 spicio felicissimo aggrederer stylo pro-
 sequi, uniuersi mundi cōpendiosam, et
 salutī corporum atq; animarū accom-
 modatam explicationem, Opus iam-
 dudū principibus mei populi, & Hel-
 uetiæ patriæ meæ charissimæ dedica-
 tum, ipsius præfationis meditatio ite-
 rum me

rum me abripuit in grauissimū certamen. Conabar enim præfando animis & cogitationibus hominū subijcere, ut machina hæc pulcherrima, terra, mare, cœlū, illeq; mundus, qui à pulchritudine accepit nomen, sit domus amplissima, omnibusq; rebus instructa copiose, & ornata undequaq; uel potius templum augustissimū, operibus admirandis sapiētiae & bonitatis & omnipotentiae diuinæ depictum, & exculptū ab omni parte: in quo Diuina Maiestas habere domiciliū & conuersationem atq; consuetudinē cum mortalibus dignata est. Hominem uerò ipsum paruum esse mundū, et secundarium, ac ueluti epitomen uniuersitatis rerum, in quo amplissima fabrica mundi uelut in *σωδ* ~~τ~~ conspici queat. Nec modò uernulam esse hominem in magna illa domo Dei, sed etiam filium familiās, & hæredem omniū bonorum Dei, ac dominum & regem: in templo

autem catholico & sacerrimo non imaginem pictam aut sculptam, & formatam ab homine artifice, sed Dei uiuentis imaginem uiuam, manu ipsius opificis & parentis, ad ipsius etiam similitudinem & imaginem faberrimè factam: esse denique sacerdotem altissimi, sub pontifice max. & rege supremo CHRISTO: qui, ut filius Dei consubstantialis, primatum in omnibus tenet iure optimo, tam diuino quàm humano. Quas equidem rationes tam euidentes, tam que eximias, uincula esse iudicaui, quæ homines cum Deo, & ipsos inter se homines in summam concordiam & unionem deuinciant, ita ut sanctoribus & firmioribus clauis deuinciri nequeant: quæ que animos hominum honorificis de opt. maximo Deo & parente cœlesti sententijs informant, & uoluntatem flectant uirtute quadã etiam diuina ad omnes præclaras actiones. Itaque cogitatio illa de

la de mundi opificio me extra museo-
li mei parietes sublimem euexit, ut iu-
uaret paulisper expaciari per mūdum
ipsum, præsertim per orbem Christia-
num in Europa. Et euestigiò animus
sefe proripuit ad caput orbis quon-
dam, ad urbem sanctam, ad ueterem
sedem atq; domicilium Christianæ re-
ligionis, ad apostolicam Petri & Pauli
cathedram. In qua non pauci asserunt
iam sedere Papā pro rege regū CHRIS-
STO, & summo, sanctissimo, eternoq;
pontifice: atq; adeò esse legitimum &
uerum CHRISTI pacifici principis ui-
carium, in cuius natali cecinit angelo-
rum chorus letissimum Euangelium:
Gloria in excelsis Deo, & in terra pax,
hominibus *Œstionia*, id est, bona uolun-
tas, gratia, fauorq; superni numinis: &
edixit, seruatorem natum omni popu-
lo. Inde percurrit animus Italiam to-
tam, Gallias, Hispanias, insulas que
obiectas ubique, Germaniam quoque
& Pan-

& Pannonias, & Sarmatiã, Thraciam,
Græciam, Illyricum.

Et ecce uobis, ubique fermè sentire
mihi sum uisus pro pace discordiam,
& bella etiam ciuilia & intestina inter
ipsoſ Christianoſ, pro diuina beneuo-
lentiã erga noſ miſeroſ homineſ, ingra-
titudinem ſcœdiſſimam: pro ſtudio glo-
riæ Diuinæ Maiſtatiſ, contemptum,
& blaſphemias, et ſclerataſ uitam: ut
dedecus etiam nominis Chriſtiani, re-
dundet ad hoſteſ nominis Chriſtiani.
Qui uel eam ob cauſam maximè ab-
horrent à Chriſtianismo: quia uident,
& audiunt, & percipiunt omnibuſ ſen-
ſibuſ, Chriſti diſcipuloſ, & commili-
toneſ, conſorteoſ, cohæredoſ, fratreſ,
deniq; membra, furioſiſ in mutuam
perniciem ruere, quàm ullæ belluæ fa-
ciãt. Namq; odiſ capitalibuſ, & atro-
cibuſ probris, quibuſdam etiam ne-
fandiſ, ſpoliatione fortunaru, exiliſ,
uinculiſ, carceribuſ, infamiã extrema,
& cri-

& criminibus atrocissimis perfidie, de-
fectionis, hæreseos, schismatis, sacrile-
gij, impietatis, adhæc cædibus, & tor-
mentis exquisitis, & extrema barbarie
atq; immanitate mutuum persequuntur,
idq; titulo & prætextu religionis Chri-
stianæ uel tuendæ, uel instaurandæ, uel
propagandæ. Quum tamen alij uindi-
cationem legitimã Christianismi negli-
gant, alij perperam exerceant ex animi
prauitate, studio que immoderato sua
comparandi cõmoda quo iure qua ue
iniuria, uel ex errore & ignorantia. Ut
fit in seditionibus, dum multi accurrunt
ad partes, & tamen nesciunt, quid de-
fendere, aut quid oppugnare proposi-
tum sit. Utq; paucissimis uerbis meã
peregrinationẽ absoluã, in orbe Chri-
stiano eam mihi sum uisus Ecclesiæ ui-
dere faciẽ, qualẽ Hilarius & Eusebius,
& alij scribunt fuisse tẽporibus Arianæ
persecutionis: dũ Christiani Christia-
nos persequerentur nihilo clementius, q̃
fecerant

fecerant tyranni, ex professo nominis
 Christiani hostes, Diocletianus, De-
 cius, Domitianus, Nero, & alij. Nunc
 proh dolor (ait Hilarius, fortissimus
 catholice fidei assertor & uindex, cum
 Athanasio beato) diuinam fidem suffra-
 gia terrena comendant: inopsque uirtu-
 tis sue CHRISTVS, dum ambitio no-
 mini suo conciliatur, arguit. Terret exi-
 lijs & carcerib. Ecclesia, credens sibi co-
 git, quae exilijs & carcerib. est credita:
 pendet ad dignationem communican-
 tium, quae persequentium est consecrata
 terrore: fugat sacerdotes, quae fugatis
 est sacerdotib. propagata: diligit se glo-
 riam a mundo, quae CHRISTI esse non
 potuit, nisi eam odisset mundus. Quid
 aut illud sit quod ignorandum ultra non
 sit, breuiter exponat. Secundum placitum
 Deo plenitudinem coartata sunt tempo-
 ra. Circumscripta enim ratio eorum cele-
 stibus libris docetur. Ac necesse est in
 ipsam nos aetatem Antichristi incidisse;
 cui

set cui, secundum Apostolum, ministris satanae in lucis se angelum transformantibus, ab omnium ferè sensu & cōscientia is qui est CHRISTVS aboletur. Vt enim erroris affirmatio certa sit, incerta uero antefertur opinio: sitq; Antichristo iam peruium, CHRISTVM eum esse si falleret, de quo nunc usq; discessum est. Hinc illae uariae opiniones: hinc sub unius CHRISTI fide, praedicatio plurimorum: hinc Arii spiritus nuper ex angelo diaboli transfiguratus est in angelum lucis. Cuius hereditas omnis ad Valentem, Ursatium, Auxentium, Germinium, Caium, successit atq; defluxit. Nam ipsi nunc CHRISTVM nouum, per quem Antichristus subreperet, intulerunt. Haec Hilarius.

Porro malorum omnium, quae CHRISTI Causa malorum in Ecclesia, Saphistica. Ecclesiam diutissimè iam & seculis aliquot conficiunt, principem causam & originem diu inuestigando, aliam non possum inuenire, quam ignorantiam, & quidem

quidem crassam & affectatam, quæ ne-
 minem Christianū excusabit in die iu-
 dicij diuini. Sicut Dominus Christus
 » dicit Ioan. 15. cap. Si non uenissem, &
 » locutus fuissē eis, peccatum non ha-
 » berent. Nunc autem excusationē non
 habent de peccato suo. Et tamen Pe-
 trus ait, Per ignorantiam Iudaicæ gen-
 tis CHRISTVM crucifixū esse. De qua
 idem Petrus apostolus libro quinto
 ἀναγνωστέον, seu Recognitionum Cle-
 mentis, Romani ciuis, ita differuit: Infi-
 delitas dum non credit futurum iudi-
 cium Dei, peccandi licentiam præbet:
 peccatum uerò hominem passionibus
 obnoxium facit. Fides autem futurum
 esse Dei iudicium credens, cōtinet ho-
 mines à peccato. Non peccantes uerò
 non solum liberi sunt à dæmonibus &
 passionibus, uerū & aliorum dæmo-
 nes & passionēs fugare possunt. Ex
 his ergo omnibus colligit, quòd origo
 totius mali ab ignorantia descendat, &
 ipsa

Ignorantia
 scientiā si-
 mulans.

ipsa sit malorum omnium mater. Quæ incuria quidē & ignauia gignitur, negligētia uerò alitur, & augetur, atq; in sensibus hominum radicatur. Quam si quis fortè doceat effugandam, uelut antiquis & hæreditarijs sedibus molestè & indignanter auellitur. Et ideo paululum laborandū est nobis, ut indagantes ignorantie præsumptiones, scientiæ ratione resecemus in his præcipuè, qui in aliquibus minus rectis opinionibus præuenti sunt, per quas quasi sub specie alicuius scientiæ ignorantia in eis uehementius radicata est.

Nihil enim grauius, quàm si id quod ignorat quis, scire se credat: & defendat uerū esse, quod falsum est. Quod tale est, quale si quis ebrius sobrium se putet, & agat quidē cuncta ut ebrius: sobrium se tamen & ipse putet, & dici à cæteris uelit. Ita sunt ergo & hi, qui ignorantés quod uerum est, speciem tamen alicuius scientiæ tenent, & ma-

Scita similitudo, quæ et Boetius utitur in 4. de Consolatione Philosophie.

la quasi bona gerūt, atq; ad perniciem
 quasi ad salutē festināt. Propter quod
 Veritatis cognitio pellit ignorantiam.
 ante omnia properandū est ad agnitio-
 nem ueritatis: ut possimus quasi lumi-
 ne nobis inde succenso, errorum tene-
 bras depellere. Grande enim malum
 est, ut diximus, ignorantia. Sed quia
 Theologi docent, malum esse à-
 γνώσιον.
 est enim tā-
 sū boni pri-
 uatio.
 substantiā non habet, facile ab his qui
 studiosi sunt, effugatur. Non enim ali-
 ud est quidem ignorantia, nisi non ag-
 nouisse, quod expedit. Vbi autem ag-
 noueris, perit ignorātia. Quæri ergo
 magnopere debet agnitio: quā nemo
 alius potest adsignare, nisi uerus pro-
 pheta. Hæc enim porta est uitæ, uolen-
 tibus ingredi: & iter operum bonorū,
 pergentibus ad ciuitatem salutis. Et
 Christus u-
 nicus magi-
 ster uerita-
 tis.
 libro primo, quum de mūdo plura in-
 terrogasset Clemens, ad ea respondit
 Petrus: Breuiter tibi, o Clemens, re-
 rum scientiam tradam: & auscultā iam
 nunc. Voluntas & cōsiliū Dei latuit
 homines multis ex causis, Primò qui-
 dem,

dem, pro institutione mala, pro sodalitatibus pessimis, pro cōsuetudine nequam, pro colloquijs non bonis, pro præsumptionibus minus rectis: pro his inquam omnibus primū error is, inde cōtemptus, tum infidelitas & malitia, auaritia quoq; & uana iactantia, aliāq; his similia mala uelut fumus quidam immensus uniuersam mundi huius domū repleuit, & habitantibus intrinsecus intuendi cōditorem suum aspectum liberum non dedit, neq; quæ ei essent placita peruidendi. Quid igitur his qui sunt intrinsecus conuenit, nisi ut ex intimis præcordijs clamore prolato, auxilium inuocent eius, quæ solum domus fumo repleta nō claudit: ut accedens aperiat ianuā domus, quo possit fumus quidē qui intrinsecus habetur, excludi, lux uerò solis quæ extrinsecus resplendet, induci? Hunc ergo qui ad auxilium domus caligine ignorantie & uitiorū fumo repletę perquiritur,

Mundus uanis opinionibus repletus, ut dicitur in oppla fumo. Si militudo, qualis Apocalyp. 9. p. teus abyssus fumos effundens.

ritur, illum esse dicimus, qui appellatur uerus propheta, qui solus inluminare animas hominum potest, ita ut oculis suis uiam salutis euidenter inspiciant. Aliter enim impossibile est de rebus diuinis æternisq; cognoscere, nisi quis ab isto uero propheta didicerit.

Vnde nam iudicia diuersa inter homines de rebus maxime diuinis. Quia sicut ipse paulo antè memorabas, fides rerum causarumq; sententię pro ingenijs magis defendentiũ ponderantur. Vnde & eadem causa nunc iusta, nũc iniusta putatur: & quod modo uerum uidebatur, alterius adsertione falsum uidetur. Ista de causa religionis ac pietatis fides ueri prophete præsentiam postulauit, ut ipse nobis diceret de singulis, prout se ipsa ueritas habet: & doceret, quomodo oporteat de singulis credi. Hæc Petrus, significans prophetam illum maximum, Dei sapientiam, & uirtutem, & ueritatem supremam. De quo antea dictum est.

Sophi

Sophistice igitur, hoc est, imaginaria Sophistic.¹
& ficticia sapientia, quę diuinā sapien- diaboli fi-
tiam & religionem simulat ac menti- lia, omniū
tur, nata è cerebro serpentis, qui pri- malorum
mos homines in hæresim perduxit, ut parens.
gustando pomum uetitū à Deo, uel-
lent Dei similes euadere subito, causa
est præcipua & unica omnium malo-
rū, quibus Christianus populus & to-
tus mundus hodie atteritur. Hęc Ate
illa est, quę interturbat omnia. Hęc e-
nim primogenita satanæ, principis te-
nebrarum, & parentis mendaciorum,
& cædis, atq; omnium scelerum, Cain
impulit ad parricidium, & totum mun-
dum corripit ante diluuiū, ut omnis
caro suam uia corrumperet, specie bo-
na quidem, fidelibus cum infidelibus
contrahentibus matrimonia: unde na-
ti sunt & educati homines ambigui in
religione, & neutrales, ut uocant. Ea-
dem postea seduxit gentes, et distraxit
in diuersas sectas perniciosissimas: ut

Paulus testatur, cōcionans in Areopa-
 go Athenis. Eadem Israelitas afflixit
 sapissimè, ut prophete conqueruntur
 de suis temporibus. Hæc illa parens
 infelix, & nutrix est istius portentis, in
 cuius manu dolus prosperatur, ut ait
 Daniel: & mysterium iniquitatis ope-
 ratur in signis & prodigijs mēdacibus,
 & omni seductione iniquitatis, ut Pau-
 lus ad Thessalonicenses scripsit. Vocat
 autem sapientiā huius seculi, quæ stul-
 titia sit apud Deū: & *ἄσυνετη σοφία*
σιν, id est, falsi nominis scientiam, quæ
 pugnet cum sacris Domini CHRISTI
 sermonibus, & cum doctrina ueræ pie-
 tatis. Et rursus ad Romanos scribens,
μωροσοφία istam æmulam diuinæ sa-
 pientiæ reprehendens in philosopha-
 » stris ethnicis, ait: Dum uellent sapien-
 » tes esse, stulti facti sunt, & euauerūt in
 » cogitationibus suis. Iacobus autē apo-
 stolus 3. cap. uocat sapientiam terre-
 nam, animalem, diabolicam, haudqua-
 quam

quã uenientẽ supernè à Deo patre lu-
 minũ, quæ cõtentiones pariat. Veram
 aut̃ sapientiã, quæ supernè uenit, dicit
 pudicam, pacificã, modestam, ἐνπρεθυ,
 morigerã, plenam misericordia, & bo-
 nis fructibus. Cæterũ Solomon rex,
 omnium mortaliũ sapientissimus, sub
 imagine matrone honestissimę ueram
 sapientiã: æmulam uerò ipsius sophi-
 sticen sub imagine impudẽtis meretri-
 culæ, iactantis sese, & magnificè polli-
 centis, cõponit, cap. 9. libri Prouerbio-
 rum. Sapientia, inquit, ædificauit sibi
 domum: excidit columnas septem: im-
 molauit uictimas suas: miscuit uinum:
 proposuit mensam suam: misit ancillas
 suas, ut uocarent ad arcem & ad mœ-
 nia ciuitatis. Si quis est paruulus, ue-
 niat ad me. Et insipientibus locuta est:
 Venite, comedite panem meum, & bi-
 bite uinum, quod miscui uobis. Relin-
 quite infantiam, & uiuite, & ambulate
 per uias prudentiæ. At qualem se ex

cc *Antibe*
 cc *sis diui-*
 cc *na So-*
 cc *phie &*
 cc *Sophisti*
 cc *ces, u-*
 cc *tramq;*
 cc *suis colo-*
 cc *ribus de-*
 cc *pinges.*

» aduerso iactitat adulterina sapientia:
 » Mulier stulta, & clamosa, plenaq; ille-
 » cebris, & nihil omnino sciens, sedet in
 » foribus domus suæ, super sellam, in ex-
 » celso urbis loco, ut uocaret transeun-
 » tes per uiam, pergentes in itinere suo.
 » Quis est paruulus, declinet ad me. Et
 » uæcordi locuta est: Aquæ furtiua: dul-
 » ciores sunt, & panis absconditus sua-
 » uior. Et ignorauit, quòd ibi sint gi-
 » gantes, & in profundis inferni conui-
 » uæ eius.

Sophistice
 dux furia-
 rum, et ui-
 tiorū atq;
 scelerum.

Hæc igitur Ate è cerebro draconis
 infernalis nata, ut Mineruā è cerebro
 Iouis natā poetæ dixerunt, ducit exer-
 citum non Amazonum, ut olim Pen-
 tesilæa; non Palestinorum, ut Goliath,
 sed furiarum, sed uitiorum omnium,
 sed flagitiorū, idolomania, superbia,
 inuidia, odij, auaricia, luxuria, impo-
 stura, iniustitia, discordia, seditionū.
 Quæ hydra Lernæa nisi armis cœlesti-
 bus conficiatur, nullus finis malorum
 in eccle-

in ecclesia sperari potest, nulla pax, nulla cōcordia, nulla reformatio, nulla integritas. At quibus nam armis? Quibus Dominus CHRISTVS satanā tentatorem, istius portenti Sophistici parentem, in deserto superavit: sententijs nimirū diuinis, ex armamentario legis Mosaicæ depromptis. Hæc tela sunt, hi sunt lapides in pera nostri Davidis pastoralis repositi, quib. immanē Goliath prostravit. Eiusmodi lapidibus, funda sermonis simplicis & perspicui excussis, Lernæum monstrū petere, ferire, plagis conficere, uindicare est Christianismum uerum & sempiternum: in quo simul Dei gloria, & hominum salus potissimū uersatur.

Armis celestibus cōficienda Sophistica.

Et quid uocem legitimam uindicationem Christianismi, summatim hic explicabo, Nam librum postulat totū, in quo leges diuinæ, & theologorum, & imperatorum, & canones pontificij excutiantur, de uindicatione religionis.

Quid sit legitima Christianismi uindicatione

nis. Verbum quidem uindicandi natiuo suo significato nihil nefarium, nihil uiolentum, nihil iniuriũ menti offert: sed tantum quod bonis legibus, & iuri diuino consentaneum est. Vindicata enim, ut scribit diuus Boethus in Topicorũ Cic. enarratione, uirga fuit, quam prætor imponēs capiti serui manumittendi, & uerba solennia quædã pronuncians, eundem seruum in libertatem uindicabat. Et rursus idem Seuerinus Boethus: Vindex, inquit, est, qui alterius causam suscipit uindicandam: ueluti quos nũc procuratores uocamus. Quapropter uindicare significat, iustè liberare, & asserere, & tueri à malo: quodq; nocet, idoneis rationibus & licitis depellere: iteq; ulcisci, & punire & castigare illos qui sunt cõmeriti. Quomodo Cicero in priori libro de Inuẽtione oratoria, uindicationẽ iuris naturalis partem finit: per quã uim & contumeliam, defendendo, aut ulciscendo,

scendo, propulsamus à nobis, & à nostris, qui nobis chari esse debēt, & per quam peccata punimus. Itaq; uindicationem Christianismi legitimam uoco, actionem Ecclesiæ publicam & priuatam, quam Deus instituit: ut religio uera conseruetur ab omni labe & iniuria, & labefacta instauretur, & recuperetur penitus amissa, utq; promoueat^r etiam ad alios, maximè ad nostros posteros & uicinos. Eadē propulsat, quæcūq; incōmodāt religioni ueræ, ut doctrinæ corruptæ, & superstitiones, & exēpla praua: cohibetq; & castigat uiolatores sacrosanctę religiones. Minimè uerò nouas religiones gignit, uel inuehit, uel confirmat, neq; diuinitus traditam institutionē piè & sanctè & beatè uiuēdi, cōmutat, uel oppugnat.

Eius uerò diuinæ actionis partes sunt plures: quarum aliæ pertinent ad uniuersos Dei cultores, aliæ duntaxat ad eos qui munus publicum gerunt.

Vindicationis partes, ad omnes socios religionis pertinentes.

Omnium

Omniū enim est, Christianismum plurimi facere, & admirari, ut incomparabile donū cœlestis bonitatis. Ut Dominus ostendit in parabola margarite preciosæ, quam studet homo comparare sibi omnibus rebus diuenditis.

Deinde omniū est orare, ut tanti boni tum nos, tum alij existāt participes. Quomodo ecclesia Hierosolymis orat: & CHRISTVS iubet orare, ut dominus messis protrudat operarios.

Ad hæc eniti summa ope ad Christianismi cognitionē solidam, legendo, aut scultando, meditādo. ut Maria sedens ad pedes Domini, audit uerbū, & laudatur, ut quæ partem elegerit optimā, quæ non auferatur. Confiteri quoq; oportet Christianismum, etiam cum periculo, si usuueniat. Sicut præcipit

- » Dominus: Qui me non confessus fuerit, abnegabo & illum. Et exempla utriusq; ecclesiæ plurima nobis sunt proposita: in primis beati Iob exemplum,

plum, cuius confessionem suo loco recitabo. Sancta etiam uita ornare oportet, atq; cōmendare institutionē Christianā, & sancta conuersatione allicere etiam alios; quod Petrus & Paulus, & alij scriptores diuini præcipiunt sæpe numero, & grauitè. Omnium quoq; est, qui notitiā Christianismi per Domini gratiam assecuti sunt, lucernā hāc non sub modio celare, sed ponere super candelabro, ut alijs etiam luceat, qui uersantur in domo. Nam beatus Moses, dum zelo inepto Iosue peteret cohibere Eldad & Medad in castris Israel prophetantes: Quis det, inquit, ut totus Israel prophetet? Maximè patrisfamiliās est, domesticos suos ad pietatem excitare, & eam instillare. Vtq; omnes studere debent, alios Christo lucrifacere: ita etiam repugnare conuenit ijs, qui falsam adferunt doctrinam. Vnde pseudopropheta castigatus, ut in *Zacharia* legitur cap. 13. dicit: Illis plagis

» plagis affectus sum in domo diligen-
 » tiū me. Certè minimè tueri decet, aut
 receptare, inultumq; habere cum illis
 commercij, qui Christianismo palàm
 aduersantur. Quandoquidē Ioannes,
 ne Aue quidem illis dicere permittit,
 qui non adferunt CHRISTI doctrinā.
 Extant & leges Christianorum princi-
 pum, aduersum receptores hæretico-
 rum. Fauere autē & iuuare illos, qui
 fideliter insistant doctrinæ pietatis, &
 qui sunt alioqui fidei cōsortes, Paulus
 non semel præcipit. Et hæ fermè par-
 tes sunt tam priuatorum, quàm geren-
 » tium munera publica, uel ecclesiastica
 » uel politica, in uindicando Christiani-
 » smo. Peculiariter ad magistratus spe-
 ctat, operam dare, ut publicè doceant,
 & sacramenta Ecclesie dispensent, uiri
 » pii, sancti, eruditi, & alijs charismatib.
 » necessarijs instructi, quod Apostolici
 » canones Pauli, & constitutiones impe-
 » ratoris docent. Deinde, ut in scholis
 educen-

Magistra-
 tuū partes
 in uindican-
 do Christiani-
 smo.

educentur idonei pastores & doctores ecclesiarū, quę res Samueli, & prophetis, & bonis regibus in primis curę semper fuit. Tum ut bona ecclesiastica in usus pios collata, benè dispensentur, quam rem diuinus Moses, condens iam testamentū, præcipuè commendauit duci Iosue, & reliquis principibus: suntq; Imperatorum Christianorum ea de re grauissimę constitutiones. Danda est opera etiā, ut disciplina & censura diligēs cōseruetur, maxime per synodos statas, aut cōceptiuas, ut Apostolorū canones, & principum Christianorum sanctiones uolunt, bis annuatim synodos celebrari. Aliorū etiā religio & uita, moderata seueritate per censes ecclesiasticos emēdari debet, si res postulat, cuius rei exemplum est in epistolis Pauli ad Corinthios: & morem Ecclesię ueterē Tertullianus describit in Apologetico. Facileq; nostro seculo, quantūuis exulcerato, censuram

suram & disciplinam Ecclesiæ reducēt
politici & ecclesiastici proceres, si con-
silia & operas mutuas conferant. Itaq;
bonas leges oportet extare contra ma-
los mores, & contra impietatem, easq;
sanctè conseruari, & uigere. cuius rei
documenta copiose suppeditat codex
Iustiniani, & Nouellæ constitutiones.

Ea res postulat, ut sapiētes & religio-
si uiri, & spectatæ sanctimonix, adhi-
beantur gubernaculis reipublicæ. ut
Moses eligi iubet quatuor uirtutibus
heroicis ornatos uiros, religiosos, ue-
races, fortes & prudētes, quiq;
reant à studio priuati emolumēti. Ex-
tat etiā lex egregia in Codice Theodo-
siano 2. de Iudæis, Samaritanis, hære-
ticis & paganis. Porrò inquietos, qui
aduersus doctrinā sanam tumultuan-
tur & ferociunt, maximè schismatum
capita & hæresiarchas, moderatis pœ-
nis ad sanitatē reducere est par, & Ec-
clesiæ utile atq; necessarium, ut Apo-
stolus

Stolus dicit se Hymenæum & Alexandrum satanæ tradidisse, quo dediscant blasphemare. Et Augustinus coercendos esse docet Donatistas: & lex Moïsis incurabilem pseudoprophetam & conuictum iubet occidi, quam legē Elias cum populo executi sunt in concilio Carmelitano. Et quia magistratus gerit gladium ad uindictā malorum, & defensionem bonorum, utiq; defendere debet pios, qui student quietā & sanctam uitam in CHRISTO agere, & uiolentos comprimere. ut Apostolus etiā à Romano præsidio aduersus conspiratos in cædē ipsius, defendi curat.

Sumet deniq; magistratus Christianus arma, si res postulet, nō ad uim inferendam, sed repellendam à focis & aris, à legibus, & à sacrosancta religione. Quomodo se Bethulia defendit cōtra immanē Olophernem: & Macchabæi arma sumunt contra impiū tyrannum Antiochum, & Cōstantinus ma-

ximus, quē ἰσαπόστολοι & ἰσάγγελοι dicunt, aduersus collegas in imperio & affines suos Maxentium & Licinium, persecutores Christianorum.

Docere, uindicationis
præcipua
pars, &
quid sit.

Porro inter uindicationis partes obtinet primatum, docere Christianissimum purum putum: quod officium sibi esse in primis à patre cœlesti mandatum, CHRISTVS ipse confitetur. Idem quoque discipulis mandat, ut doceant omnes gentes. Et Paulus dicit, se missum ad euangelizandum, & non ad baptizandum. & rursum: Væ mihi, nisi euangelizauero. Additque, sapientiam expugnandum esse prædicationis stultitia: id est, doctrina de filio Dei incarnato & crucifixo, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ ueræ conclusi. Docere autem nihil est aliud, ut Augustinus in explanatione Psalmis. definit, quàm scientiam dare. Scientia uerò, & notitia, & sapientia, est intelligentia siue prudentia sermone demonstrata.

monstratio confirmata: ut Clemens Alexandrinus definit libro 6. de uera sapientia. Eiusq; organum ponit libro primo dialecticam intelligentiam, que unumquodq; subiectum ostendit sincere & absq; confusione, diuidens ea que mente percipi queunt: Et facultatem diuidendi rerum genera, quæ descendit ad specialissima & propriissima, exhibens unumquodq; pure inspicendum quale est. Ideoq; sola hæc deducit ueluti manu ad ueram sapientiã: que est facultas diuina, conferens notitiam eorū quæ sunt, ut sunt, habēs perfectionem, seiuncta & separata ab omni affectione: non sine seruatore, detrahente nobis uerbo diuino tenebri-
cosam ignorantiam animæ, qua parte uim cernendi habet, quæ ignorantia ex cōuersatione praua infusa est: quiq; nobis dedit quod est optimum, ut bene Deum nouerimus, & hominē. Is est enim, qui reuera ostendit, ut nos ipsos

nosse oportet, is omnium parentem reuelat, cui uult, & quatenus eius intelligentiæ capax est natura humana. Nemo enim nouit filium nisi pater, neque patrem nisi filius, & cui filius reuelare dignabitur. Hæc doctissimus ecclesiæ doctor Clemens, libro primo Stromateon. Sapiencia igitur uera, scientia diuina, rerum diuinarum & humanarum notitia solida, Christianismus est, uirtus nimirum cœlestis & diuina, quæ sola potest teterrimam belluam Sophisticen abolere.

Sophistice duplex. Sophisticen autem non uoco illam scientiam iocularē uerbigerandi, utque loquuntur, disputandi pro & contra, ludicram sanè & theatricam, & fermè dicerem circulatoriã, quæ metas quasdam præstituit, ad quas tendiculis uerborum & sententiarum falsarum conatur aduersarium adducere. Quumque ad finem aliquem pertigit, gestit insolenter admodum, & exclamat Io pæan, &

& triumphat tanquam Babylonas cæperit. Sed istam dico æmulam & adulterinam sapientiã, præpotentem magicis præstigijs: utq; Paulus uocat, operationem satanæ in omni uirtute & signis & prodigijs mēdacibus, & in omni seductione iniquitatis, his qui pereunt: eo quòd claritatem ueritatis non receperūt, ut salui fierent. Cuius organum est duntaxat uerbosa illa & rixatrix Sophistice, & *πειθανολογία* philosophastrorum, inanibus uerbis homines incautos decipiens.

Etenim ut diuina sapientia propter *Sophisticas* suam mundiciẽ ubiq; attingit, & dispo *maleficia.* nit omnia *χρησις*, id est, cōmodè & utiliter: ita etiã Sophistice omnibus rebus se ingerit, nec finit quicquã intentatũ. Non parcit agricolis, non opificibus, nō negotiatoribus, nō studiosis literarũ, nō sacerdotibus, nō monachis, non episcopis, non regibus, & alijs magistratibus ciuilibus: omnesq; nisi an

tidoto cœlesti præmuniantur, imbuit
 suis malis uenenis, ut sapientes sint ad
 malè agendū, bene aut̃ agere nesciant,
 ut Heremias dicit. Inuadit aut̃ sacra
 & prophana, publica & priuata nego-
 tia, omnia corrumpens & labefaciens.
 Neq̃ uerò se una duntaxat forma cœ-
 tibus hominū offert: sed uelut Empu-
 sa, aut Vertūnus, aut Proteus, modò
 blanda, modò terrifica: modò humili-
 ter, modò superbiusculè. Iam Curios
 simulat, & Catones tetricos: iam scur-
 ras et moriones imitat̃, ipsamq̃ Moriã
 repræsented. Aliàs docet, aliàs imperat
 & cogit. Nunc pollicet̃ bona, nunc mi-
 natur pessima quæq̃. Mille sunt uul-
 tus & formę huic monstro præstigio-
 so: quod simulacris falsis boni aut ma-
 li, itemq̃ ueri & falsi præstringit aciem
 animorū, & affectibus turbatas men-
 tes ducit, trahit, rapit, impellit, quò-
 cunq̃ libitum est. Ea Sophistice do-
 cuit mortales, in omnibus contracti-
 bus

bus & toto uitæ cōmercio simplicitatem cauere, ut rem perniciosissimam: docuit falsos esse, aliudq; promptum habere in ore & uultu, aliud retrusum in pectore: bonum gerere uultū erga quoslibet, bonaq; uerba dare, animū autem habere maleuolum: suum quærere commodum, & non aliorum: suram non propiorem ducere quàm genu sit, neq; pallium propius existimare interula: utendum esse foro: palliū obuertendum esse, proinde ut uentiflant: mentem habere polypi, ut homo Cretizet cum Cretensibus, et uulpinetur cum uulpibus. occinatq; uersiculū istum crebro:

Omnibus esse lupos licet in regione luporum.
Ea persuadet uiolare omnia uincula humane societatis, contemnere amicitie iura, hospitij iura, sanguinis & affinitatū iura. Ea persuadet hominibus rumpere cōuenta & pacta & fœdera, ob priuatum emolumentum: & non

modò falsum, sed etiã periurum fieri. Quia uidelicet lingua iurare potest, ut tamen iniuratus sit animus. Vtq; pueri falluntur tessleris, ita grãdiore natu fallendi sunt iureiurãdo. Ea docet figere leges, & refigere, ex priuato comodo, non ex æquo & bono publico. Ea dispēsāt ius respectu personarum. Ea dictat, ipsam religionem in quæstum & cauponationem uertere. Vnde multis habentibus magnã speciem pietatis, cuius tamen uim ignorant, Ignis, cera, fumus, cœlum est uænale, Deusq;. Extruitq; molitiones Gigantæas aduersus scientiam Dei: ut olim Nimrodica factio turrim Babylonicã molita est, contra Domini Dei consiliũ. Audet enim terminos sanctissimos, antiquissimos, ἀκινήτους, quos posuerunt Ecclesię patres Apostoli et Prophetæ, submouere: & condere nouos articulos fidei, noua dogmata, nouas leges uiuendi. Neq; ueretur fraude, & malignis

malignis interpretationibus & uiolentis, diuinas & authenticas scripturas à sancto Spiritu prolatas, circumscribere, inuertere, corrumpere. Minimeq; grauissimam sententiã, positam in 30. cap. Sententiarũ Solomonis, curat: Omnis sermo Dei ignitus clypeus est, omnibus sperantibus in eo. Ne ad-
das quicquam uerbis illius, & arguas, inueniarisq; mendax. Ea deniq; foecunda matercula est pseudoprophetarum & pseudapostolorum, qui ueniunt in uestitu ouillo, intrinsecus autẽ sunt lupi rapaces: qui sectas perditionis introducunt, & negãt redemptionem generis humani per unicã hostiam IESV CHRISTI filij Dei, & summi atq; æterni pontificis, oblatam Deo patri in ara crucis, pro peccato totius mundi: qui gerentes nomen Christi, CHRISTVM negant: qui gloriantes in nomine IESV Nazareni, Messie & regis Iudæorum, illum tamẽ rident,

ut Herodes cum suo præclaro famulatio: qui sub specioso pacis nomine, pacem auferunt hominibus: qui CHRISTVM ostentando, Antichristum insinuant.

ut oppugnanda Sophistice.

Hoc igitur portentum, hoc scelus, hanc maximam pestem generis humani Sophisticen, ne diutius impunè grassetur, protrahendam esse censui in iudicium totius Christianitatis, & ream agendam esse falsi, fraudis, imposturæ, ueneficij, sacrilegij, impietatis, læsæ Diuinæ Maiestatis: ut posteaquam argumentis ueris, certis, perspicuis omnium scelerum conuicta fuerit, à regibus nominis Christiani, à pōtificibus, à doctoribus & magistris ecclesiarum, & academiarum, & omnium scholarum, & à toto populo Christiano lapidibus obruatur ex lege diuina. Quippe quæ suis innumeris maleficijs, maxime quòd regnum CHRISTI filij Dauid sibi uendicare ausa est, meretur ut
super

super cadauer extinctæ ueneficæ aceruus lapidum sempiternus extruatur, ad perpetuam rei memoriam: haud secus quàm Israelitæ perseuerantes in fide sui regis Dauidis, parricidam Absalonem, qui regnum paternum sceleratè affectarat, suaq; ambitione scelerata bellum ciuile cruentissimum excitauerat, grandi lapidum aceruo tumularunt.

Lapides autem quibus Sophistice Lapidibus, id est sententijs scripturæ sanctæ petenda, & interficienda, & tandè scelienda esse uidetur, eademq; opera occidenda est Sophistia Christianismus legitimè uindicandus, cc. sumi oportet ex armamentario coelestis & diuinæ sapientiæ. Equidem ut causæ publicæ totius Christianitatis non deessem, quantum mihi Domini gratia concesserit, hoc scripto sententias tres diuinæ scripturæ in Sophisticen, prolem satanicam, & scatebram uniuersi mali, quod orbem hodie (ut semper fecit) miseris & horrendis modis

Argumen-
tū libri 1.

dis perdit, contorſi. Nam in libro pri-
mo hæcenus oftendere ſtudiui, quan-
tum malorū dederit Sophiſtice præſti-
giatrix, & æmula uerę ſapiētig: quod dē
ſit cauſa primaria & unica omnium in
Eccleſia CHRISTI malorum, & quo-
modo ſit conficienda. In libro au-
tem ſecundo, apoſtoli Pauli dictum in
epiſtola priori ad Timoth. cap. 1. ex-
» pēditur: Finis præcepti eſt charitas de
» corde puro, & conſcientia bona, & ſi-
» de non ficta. A quibus quidam aber-
» rantes, conuerſi ſunt in uaniloquium,
» uolentes eſſe legis doctores, non intel-
» ligentes neq; quæ loquuntur, neq; de
» quibus affirmant. Oſtenditur autem
ſtatus, & caput, ac ſuprema quæſtio,
in qua conſiſtit controuerſia maxima
& diuturna Chriſtianorum hodie in-
ter ipſos, de religione, & eorum qui
Rom. pontificem eſſe caput eccleſiæ
Catholicæ aſſerunt, & eorum qui hoc
Tertij. ipſum pernegant. In tertio libro ex-
penditur

penditur apostoli Pauli dictum in epistola ad Ephesios, cap. 4. Vnum corpus, unus spiritus, una spes uocatio, unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus, &c. Describitur autem certa methodo, ex euangelica historia beati Marci, Christianissimus uerus & sempiternus: in quo solo contingit hominibus per CHRISTVM, mediatorem unicum & seruatorē, pax et gratia Dei, remissio peccatorū, iustitia, sanctitas, & uita æterna.

Alio aut in opere, si uitam concedat Dominus, & meam diligentiam & studium erga rempublicam Christianam uidero pijs probari, exhibebo librum quartum: in quo expenditur apostoli Petri dictum, in epistola secunda cap. 2. Fuerunt & pseudoprophetæ in populo, sicut & in uobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis. Vbi hæreticorum dogmatum elenchus theologicus exhibebitur,

tur, & refutatio compendiaria. Nam adulterinæ & Sophisticæ opiniones de ipso Deo, de Ecclesia, de fine & officio hominis, per capita Symboli apostolici distributæ, uelut ad Lydium lapidem uerbi diuini explorantur, ac redarguuntur: ut quiuis studiosus ueræ pietatis, nullo negotio eas discernat à ueris & receptis, & probatis in sancta Dei ecclesia dogmatibus: quomodo pecuniæ studiosi, facile discernunt probam monetam & adulterina numismata. Libro quinto expenditur mandatum nouissimum Domini Dei & Seruatoris nostri IESV CHRISTI, quod in cœlum & thronum Maiestatis suę diuinę ascendens, discipulis suis dedit, ut Matth. cap. ultimo legimus: » Data est mihi omnis potestas, & quę sequuntur. Examinantur autem leges diuinæ & humanę, theologorum, imperatorum, & Rom. pontificum, itemq; ex mepla insignia uindicandi religionem,

ligionem, & delendi falsas doctrinas
atq; religiones. Sextus liber expen- *Sexti.*
dit elogiū beati Petri de IESV CHRIS-
STO, editum Hierosolymis in conci-
lio, quod Actorum cap. 4. legimus:
Non est in aliquo alio salus. Nec enim
aliud nomen est sub cœlo datum ho-
minibus, in quo nos oporteat saluos
fieri. Demonstrat autem euidenti ra-
tiocinatione, Christianismum uerum,
esse causam principem & unicā adeò,
quæ tum singulos homines beatos fa-
ciat & conseruet, tum ciuitates & im-
peria. Ut contrā Sophistice, religio-
num falsarum architectrix, uniuersis
& singulis hominibus maximam ad-
fert perniciem.

Velim tamē, priusquam edo libros
tres posteriores, hosce editos legi, &
examinari diligenter, ab ijs maximè,
qui contendunt, omnes CHRISTI ec-
clesias iure diuino & humano subie-
ctas esse debere Papæ & ecclesiæ Ro-
manæ.

*Postulatio,
ut Papisti-
ca institu-
tio com-
pendio se
describa-
tur.*

manæ. Quum enim uiris doctis & eloquentibus abundet tot scholæ, tot cœnobîa, tot collegia sacerdotum, æquissimam ab eis rem mihi uideor postulare, ut saltem aliqui ob salutem communem, & CHRISTI seruatoris gloriam, subeant eum laborem, & ex libris authenticis ecclesiæ Romanæ, ex Decretis, Decretalibus, Clementinis, Sexto, Extrauagantibus, ex libris quatuor Sententiarum magistri Petri Lombardi, aut ex alijs etiã eius generis scriptoribus, uel denicq; ex scrinio pectoris Pæpali summam exponant, & certa methodo, quid nam præter Christianissimum ex Marci euangelica historia catholicè & compendiosè descriptum à me libro tertio, necessarium creditu & obseruatu existiment. Et quidem dogmata per symboli Romani capita distribuunt: & præceptiones uiuendi, bonaq; opera, & peccata per Decalogi capita: ut etiã uulgares homines intelligere

telligere tandem possint ea quæ ad salutem ipsorum pertinent. Et ea methodo nobis describant papismum (sic enim aliqui appellant Christianismum, aliquot iam seculis interpolatum à Romanis papis, & eorum consortibus) si modo cognosci eum cupiunt, & conseruari, & propagari: qua ueterem illum, à CHRISTO per euangelistas & apostolos nobis traditum, exposui.

Sin uerò nihil addendū censent, nihil esse superuacuum, nihil uanum aut perniciosum, quod in Euangelio Petri apostolorum principis à Marco est scriptum: pacem uidemus esse reparam inter ecclesiam Romanā & omnes ecclesias ubiq; terrarum, quæ Christianismum illum à diuo Petro & Romæ, & Hierosolymis, & Antiochiæ, & in Asia prædicatum agnoscunt, & retinent, & colunt. Inde proximum esse uideo, & optimum factu, & Ecclesiæ Christianæ in primis salutare, ut
e placidè

placidè consultemus de restituenda li-
brorum diuinorum interpretatione,
qualis fuit temporibus Apostolorū,
& ante CHRISTI Domini aduen-
tum, propheticis temporibus, idēq; ex
instituto diuino. Rebus autem in
Ecclesia constitutis, ut oportet, tem-
pestiuum erit etiam iam cogitare, ut
Mahumedicis, & Iudæis, & paganis
Euangelium salutis opera Christiano-
rum innotescat. Quod mihi tum alijs
oraculis diuinis, tum illo in reuelatio-
ne Domini capite 10. posito, non ob-
scurè aut ambiguè prædictum esse ui-
detur. Loquens enim Dominus de no-
uissima tuba, in qua resurrectio mor-
tuorum, & nouissimum atq; generale
iudicium erit, Ioanni euangelistæ &
theologo summo dixit: Oportet iterū
te prophetare gentibus, & populis,
& linguis, & regibus multis. Quod
eum sensum habet, fore, ut Euange-
lium regni Dei, quod Ioannes, quod
Mar-

*Euangelium
prædican-
dū apud in-
fideles po-
pulos.*

Marcus, quod Matthæus, Lucas, Petrus, Paulus, & alij diuini patres & doctores Ecclesiæ scripserunt, iterum sonet non modò in orbe Latini sermonis perito, sed etiam in alijs prouincijs totius orbis: è quibus salutarem uocem Euangelij pepulit Sophistice, per Mahumedē, & alios maleferiatos homines. Quibus nos oraculis decebat magis attendere, & nos ad ea implenda accommodare, quàm pleriq; faciamus, ut etiam Viennensis concilij decretum sapientissimè factū, Christiani nominis principibus iniungit, errātes in uiam ueritatis inducere, Christoq; per ipsius gratiam lucrifacere.

Porro quia infimæ fortis homuncio causam maximam in me recepi, & maiori animo quàm uiribus & scientia pugnandi, fretus Domino qui doceat manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum, procurri, ut oppugnarem Sophisticen, uerbo exo-

*Cause, ob
quas aduo-
cati & pa-
troni que-
runtur in
Anglia.*

sam apud plerosq; homines, sed quæ à multis benignè fouetur: & indicarem, quibus modis legitimè uindicari possit ac debeat Christianismus: uidi mihi quærendam esse aduocationem & patrocinium ualidum. Non enim defuturi sunt mystæ sui reæ Sophisticæ, & patroni: qui coloribus acquisitis eam defendant, meq; acerrimè oppugnent in consistorio Romæ, quod Rotam uocant, in consilijs & curijs primarijs Imperij, in Sorbona theologica, & alibi. Nam quid Laurentio Vallæ acciderit ob donationem Constantini fictitiam, recenti memoria teneo: & mihi præfatio, quid Satan moliturus sit contra me in oppugnatione filia suæ primogenitæ. Vbi autem prius quærerem, non tam mihi quàm causæ publicæ totius Christianitatis, aduocatos & patronos, quàm in eo regno, quod Regi suo cum ipsa corona imponit augustissimū titulum Defensoris

foris Catholicæ fidei: quod Prouiden-
tia Diuina opportunitate situs & co-
pia omnium rerum instruxit, ut possit
iuuare plurimū alias Christiani orbis
prouincias: quod etiam uelle iuuare
Christianam rempublicā maximè de-
bet, quia facultates eas benè merendi
accepit à Domino: quod multis non
obscuris argumentis sæpe declarauit,
se prodesse uelle: quod in difficilimis
temporibus Ecclesiæ maxima & im-
mortalia beneficia ex diuina benigni-
tate sæpenumero contulit: E quibus
duo duntaxat cōmemorare uisum est,
quæ ad exempla uindicandī legitimè
Christianismum pertinent.

Constantius enim in crapula illa im-
pietatis (sic enim loquitur Nicepho-
rus, alumnus ecclesiæ Constantinopo-
litanae, libro septimo historię Eccle-
siasticæ, de persecutione Diocletiani)
sobrietatem conseruauit, & CHRISTI
religionem obtinere plurimū stu-
e 3 duit,

duit, atq; in ingenti illa iniquitatis elu-
 uione igniculus permāsit inextinctus.
 Quum etenim plurimum esset ubique
 piaculorum, & cædes ciuiles per or-
 bem uniuersum grassarentur, quæcun-
 que sub eius ditione erant urbes, im-
 munes ab ea contaminatione & cla-
 de erant. Et imperium eius ueluti tu-
 tissimus portus erat pietatis Christia-
 næ: in quem, quicumq; propter CHRI-
 STVM affligerentur, rectissimè per-
 fugiebant, ibiq; conseruabantur. Idem
 imperator Constantius Eboraci mo-
 riens, hisce uerbis imperium filio Con-
 stantino maximo tradidit, elapso è ma-
 nibus tyrannorū, qui insidias illi stru-
 xerāt ob Christianæ pietatis studium,
 quod apertè præ se gerebat à primis
 annis: Nunc mihi mors uita ipsa dul-
 cior est futura: nunc optatus adest o-
 bitus. Teneo siquidem maximum e-
 pitaphium, & sepulchrale monumen-
 tum, meum filium: & quòd in terris
 Impe-

Imperatorem relinquo, qui Deo bene
ne iuuante, Christianorum lachrymas
absterfurus, & patratam ab impijs ty-
rannis crudelitatem uindicturus est.
Ideo summæ mihi felicitatis loco es-
se duco. Et ad principes atq; mul-
titudinem præsentem conuersus, bo-
no animo esse omnes iussit, qui à ue-
ra pietate in CHRISTVM non de-
fecissent: quem CHRISTVM etiam
in armis fore cum Constantino filio di-
cebat. Neq; fefellit principem Chri-
stianissimum præfagus animus. Con-
stantino enim ducenti exercitū ad Ro-
mam liberandam, quā horrendis mo-
dis Maxentius Cæsar diuexabat, CHRI-
STVS optimus maximus in cælo mon-
strauit crucem, id est, signa uictoria,
cum huiusmodi oraculo, ἐν πύτοις vi-
να, In hoc uince. Et oraculo respon-
dit euentus. Quia Maxentius submer-
sus in insidijs, quas Christianissimo
Imperatori parauerat, incruentam ui-
ctoriam

ctorem Constantino reliquit. Et uictoriae coelitus collatae, optimus Imperator digna gratitudine animi respondit. Quum enim senatus populusque Romanus laudibus, & statuis, & omnibus honoribus, ut uindictam suae libertatis, certatim profequi satagerent: religiosissimus princeps nequaquam uoluit, ope diuina partam salutem suae uirtuti attribui, sed muneri diuino. Legemque publicauit, in qua Romae & in alijs Imperij locis CHRISTVM predicauit uniuersae uirtutis atque salutis auctorem: & edixit, ut ei cultum & uenerationem cuncti deferrerent.

Maxima sunt haec Dei beneficia, collata Christiano populo per Constantinum Caesarem. Sed ijs maiora duco, quod Arianam uersaniam & impietatem in concilio Nicæno legitime compescuit, & episcopos à contentionibus indignis & perniciosis ad concordiam & unionem Christianam reuocauit:

uocauit: estq; patres CCCXVIII Ni-
ceæ congregatos grauisima oratione
exhortatus, ut ex diuinis libris Euan-
gelij, & Apostolorum, & ueterū Pro-
phetarum, ex doctrina Spiritus sancti,
religionis sacrosanctæ dogmata expli-
carent, & definirent. Ex qua synodo
Ecclesia symbolum fidei accepit, perq;
manus etiam nobis tradidit. De quo
symbolo Chalcedonense cōcilium gra-
uissimè pronunciauit: Sufficere ad ple-
nissimam pietatis agnitionem & con-
firmationem, cautissimum & salutare
diuinæ gratiæ symbolum.

Est & aliud beneficium orbi Chri-
stiano datum ex Anglia, illis Constan-
tinianis par. Quum enim Bonifacius
octauus Papa, circiter millesimo an-
no à pace illa Ecclesiæ, quam Constan-
tinus reparauerat, libertatem Chri-
stianam penitùs oppressisset, regibus
etiam & imperatoribus formidabilis,
qui Romæ sedens in templo, in maxi-
c 5 xima

ma Christianorum frequentia, primo iubileo anno, palàm duos gladios, duocq; penes se esse cornua ostentauit, & sanxit, omni creaturæ necessariū esse ad salutem, subesse Romano pontifici: Armachanus, immortalī gloria dignus uir, in Academia Oxoniēsi Christianæ fidei & doctrinæ, & Ecclesiæ palàm se unidicem & assertorem exhibuit. Is accendit ignem illum non petitum ex purgatorio S. Patricij, sed ex tabernaculo Domini, quem CHRISTVS mittit in terram, & uult ut ardeat. Ab eo tempore nunquam defuerunt p̄ij & fortes uiri, qui lampada cœlestē ueluti per manus tradentes, hanc nobis Euangelij optatissimam lucem, & CHRISTI notitiam pepererunt. Ut in spem bonam sim erectus, Euangelium Dei, & regnum CHRISTI longè latecq; promouendum esse breui tempore.

Hodie uerò non uideo regnum in
orbe

orbe Christiano, quod habeat tot principes ciuiles, tot ecclesiæ præsidēs, qui de rebus Christianis rectissimè iudicare possint, & egregio sint animo erga religionem ueram, quot habet, Dei singulari dono, Angliæ regnum. Te autem, clarissime Domine Ioannes Chece, appellare sum ausus, impudentius fortasse (quorundam iudicio) & audacius, non tamen sine causis honestis & pijs, uti spero me tuæ Celsitudini probaturum esse. Accepi enim ex sermonibus & scriptis multorum, te eximiè affectum esse erga pietatē Christianam, & bonas literas. Eaq; ingenij acrimonia & iudicij præditum esse, & doctrina multifaria, ut rectissimè iudicare possis de literatis negocijs: ac uirtutum eximiarum & sapientiæ merito pollere summa & autoritate & gratia, tum apud Regiam Maiestatem, tum apud regni proceres. Tenamq; pignus longè præstantissimum, regis
Henri-

Henrichi augustæ memoriæ unicum
 filium, maximi regni hæredem, fidei
 tuæ à principibus commissum, ita præ-
 ceptis optimis & exemplo uitæ inte-
 gerrimæ ad sapientiam ueram & om-
 nes uirtutes heroicas per diuinam o-
 pem formasse: ut EDVARDVS VI. An-
 glorum serenissimus Rex, non modò
 admiretur & amet literas uerè huma-
 nas & bonas, id est, honestas, pias, san-
 ctas, magnòq; fauore adiuuet atque
 prouehat, sed etiam præclarè calleat:
 utq; licet adolescens, plurima sæpe di-
 cat ac faciat, quæ & indolem optimam,
 & rectissimam institutionem copiose
 testentur. Vt multi uiri cordati iudi-
 cent, ex principibus Christianis EDV-
 ARDVM Regem ad Solomonicam,
 hoc est, è throno cœlesti uenientem sa-
 pientiam & uirtutem, maximè adspi-
 rare: omnes autem expectent optimū
 principem, qui regum superiorum uir-
 tutes relaturus sit absq; nœuis, qui hu-
 mani

manitùs (ut fit) aliquando in summis uiris oboriuntur, & responsurus titulo sanctissimo Defensoris catholicæ fidei. Rursus accepi etiam, tuam Celitudinem scripta nostra humilia non aspernari, neq; improbare admodum. Vnde spem non exiguam concepi, primum libellos nostros facilem aditum inuenturos esse ad tuam præstantiam: deinde causam ipsam, quæ mea non est solius, sed omnium piorum, sed Ecclesiæ, sed CHRISTI etiam, aduocatos & patronos in Anglia reperturam esse. Itaq; supplex oro tuam pietatem & eruditionem, ornatissime Chece, ut non dedigneris hos libellos, studio iuuandi Christianam rempublicam scriptos, si quando uacarit per occupationes publicas, legere, & iudicare: & si quid lolij aspersi ex ingenio meo, seminibus mutuò acceptis è prophetarum & apostolorum horreo, ea moderatione euellere, ut bona seges ad maturi-

maturitatem producta, fructum op-
 tatum scientiæ diuinæ, pacis & con-
 cordiæ, & uitæ Christianæ pariat, a-
 pud illos etiam Christianos, qui cir-
 cumuenti à Sophistis, sanos Euange-
 lii sermones horrent, aut persecun-
 tur etiam. Causam uerò ipsam, si iu-
 sta, si pia, si ad gloriam Dei & incolumi-
 tatē Ecclesiæ spectare uidebitur, o-
 ro, et obsecro, & obtestor, ut eam quo-
 que studiosè commēdes Regi serenis-
 simo, & uiris principibus: maximè il-
 lustrissimis principibus, Duci Nort-
 humbriæ, & Duci Suffolchiæ, & ip-
 sius fratri Domino Ioanni Graio, nec
 non Domino Gerardo Buclero, sere-
 nissimæ Reginæ Dominae ELISABE-
 THAE à consilijs: quorum uirtus, ut à
 multis accepi, spectatissima est in pa-
 cis & belli negocijs. Commendes e-
 tiam nominatim eam reuerendissimo
 archiepiscopo Cantuariensi D. Tho-
 mæ Cranmero, & alijs pijs Deoq; cha-
 ris

ris episcopis: quicq; literas sanctas docent: in primis D. Petro Martyri, & D. Iacobo Haddono, & M. Bartholomæo Trehernio.

Equidem ipse dum repeto memoria Ecclesiæ afflictiones, & quibus modis atq; rationibus Deus sæpe reddiderit meliorem statum, sic afficior, ut mihi dubium non sit, quin si monarchæ & populi, quibus Euangelij claritas illuxit, & libertas Christiana contigit, utiq; dona incomparabilia diuinæ benignitatis, toto pectore incumbant ad legitimam Christianismi uindicationem, aliosq; monarchas & populos suadendo, monendo, hortando, & alijs officijs atq; beneficijs Christianis inuitent, ad felicissimum hoc Euangelij salutaris consortium: idq; exemplo principis CHRISTI, qui totus in hoc fuit, ut seruaret homines: exemplo Pauli, qui ob id factus est omnia omnibus: exemplo Christianis.
princi

principum Constantini & Theodo-
sij, fore breui, ut omnes Christiani re-
ctius iudicent de controuersa religio-
ne, & liberentur multi à præstigijs So-
phisticis, & ueterem, sincerum, atque
sempiternum Christianismum ample-
ctantur. Quod faxit quampri-
mùm gratia & uirtus al-
tissimi: Amen,

amen.

Liber

LIBER SECUNDUS DE LEGITIMA vindicatione Christianismi: in quo exponitur dictum apostoli Pauli, in epistola priori ad Timotheum cap. I. Finis precepti est charitas de corde puro, &c. Ostenditur autē status controversiæ inter Christianos hodie, super religione.

AD NOMINIS CHRISTIANI
Reges, Pontifices, Doctores sanctarum Christi ecclesiarum, & Academia-
rum, nec nō ad omnes ordines
populi Christiani.

SI quis fortè, Principes & populi Christiani, seriò uobis in comitio aut concilio generali & frequentissimo consultantibus de instauranda & conseruanda republica, ultrò se ingerat, ac polliceatur, si ei paulisper accommodetis uestras aures & animi sensum, nō obscure demonstraturum esse uobis rationes, & uias, & modos, quibus optimè queant respublicæ Christianæ
f omnes

De Chri-
stiana rep.
feriò deli-
berantium
studiū non
improban-
dum.

omnes instaurari simul & conseruari
in posterum : credo, uiri Christiani,
quòd eum hominem non statim repe-
leretis. Et quanquam fortasse Christia-
nus esset Armenicæ aut alius sectæ, uel
Iudæus, uel Turca, uel Tartarus, mo-
dò non præferret manifestam uecor-
diam, aut maliciam : tamen iudicaretis
superbum esse & inhumanum, uestræ-
que sapientia & uirtute indignum, ei
non paulisper accōmodare benignas
aures & oculos, animicq; uestri atten-
tionem, qui polliceretur se id adferre
in medium, de quo maximè consulta-
tis: quod ut fiat, neq; Deus, neq; natu-
ra negauit (alioqui enim, quid iuaret,
ea de re cōsultare?) quod sit uobis uti-
le & honestum, denicq; etiam necessa-
rium: quodq; intelligere homines sa-
no iudicio præditi omnino possunt.
Deinde, si maximè consultor ille, qui
se ultrò in concilium uestrum inges-
sit, erret, aut conetur opera dedita in
fraudem

fraudem uos inducere, iudicaretis tamen nullum periculum fore, si audiat cum: uel potius utilitatem fore aliquam, ut per occasionē istam quædam exactius considerentur.

Fingite autem, optimi Principes, & quicumque nomina dedistis supremo Regi atq; Pontifici IESU CHRISTO, Deo ac Domino cæli & terræ, impetrata copia explicandi rationes illas & uias, & modos instaurandi labefactam rempublicam, uel potius recuperandi paulo minus amissam & perditam, & quibus diutissimè postea conseruari queat, hunc promissorem & consultorem, qui se ultrò in cœtum uestrum & concilium sacratissimum ingressit, habere sermonem haud absimilem ei, quo Achior dux Amonitarū usus est ad Olophernē, cōsultantem cum suis magnatib. de extirpanda natione Israelitarum. Si dignemini, Christiani principes, & populi subditi, audire me;

Reip. Chri
stiane in-
staurandæ
ratio.

Deus ze-
lotes.

dicam ueritatem in conspectu uestro,
de instaurandis politijs Christianis, &
non egredietur uerbum falsum ex ore
meo. Populus Christianus, populus
Dei est uiui, & ueri, & unici illius, qui
cōdidit uniuersa, qui cum Abrahamo
& ipsius posteris fœdus sempiternū pe-
pigit, qui Israelitas liberauit è tyrānide
Pharaonis, qui reduxit eosdē ex Baby-
lonica seruitute, magnaꝫ & portento-
sa opera edidit sæpe, ut seruaret popu-
lum illū sibi addictū peculiariter. Idem
quoꝫ Deus, si quando populus Israel
transgressus leges diuinas, simulachra
coluit, aut alia scelera patrauit, nō diu-
tius impunè abire siuit imperij sui con-
temptū. Est enim Deus sanctissimus,
qui odit iniquitatē. Quotiescunꝫ igi-
tur Israelitæ præter Deum suum, colue-
runt aliū Deū, dati sunt in prædā, & in
gladiū, & in opprobriū. Quotiescūꝫ
uerò eos pœnituit, recessisse à cultura
Dei sui, Deus clemens & immensæ bo-
nitatis

nitatis redijt cum eis in gratiam, & dedit uirtutem resistendi, quantumlibet potentibus hostibus. Neq; uerò ille tantum Iudæorum est Deus, sed etiam omnium gentium atq; populorum.

Qui uirū dedit IESVM Nazarenum, pollentem sermone atq; operibus diuinis: & per hunc dedit legem prorsus Mosis & prophetarum doctrinæ convenientem, iussitq; illam propagari toto in orbe. Eius autem discipuli pauci numero, sed concordēs & unanimes, cœlesti afflatu incitati, legem à IESV CHRISTO, cuius uos nomen geritis, & profiteremini, acceptā, intra quinquaginta circiter annos in Iudæa, Syria, Asia, Romæ, & in Italia, Ægypto, Libya, Græcia, & in alijs prouincijs Romani imperij, licet Iudæorū principibus & imperatoribus Rom. ualidè repugnātib; lōgè lateq; propagarunt. Quoniam ergo iisdem artibus & uirtutibus imperia conseruantur ac repa-

*Euāgelica
lex omni-
bus genti-
bus pro-
mulgata.*

rantur, quibus sunt condita: respicere uos Christianos oportet ad initia regni & imperij Christiani: & legib. uestri principis, itemq; actionibus ipsius & domesticorum discipulorum eius iam res præsentis conferre in templis, in scholis, in curia & senatu, in foro, in collegijs & curijs opificum, in castris, in commercio uitæ & cōtractibus. Et siquid dissidet à prima illa & integerrima institutione, id ipsum conuenit reducere ad principia. Hisce rationibus, quæ simplices & planæ sunt, & omnibus uobis admodū probabiles, & bona præsentia retinebitis: & quæ sunt amissa, proculdubio recuperabitis. Fuit respublica Christiana tēporibus Diocletiani & Maximini turbatissima. Verum Cōstantinus ille Maximus ad opem CHRISTI conuersus, seq; totum eius gubernationi bona fide tradens, citò rempublicam restituit, & auxit. Idē fecit Theodosius Christianissimus

Impe-

*Vite totius
studia ad
Christi re-
gulam ac-
commodan-
da.*

*Constanti-
nus Imp.*

*Theodop-
sius.*

Imperator: idem Iustinianus, qui Ro-
manū quoq; ius & leges ad CHRISTI ^{Iustinia-}
principis uestri summi optimi maximi ^{nus.}
doctrinā correxit, & emēdauit. Cuius
diuinā præfationē in cōstitutione VI.
Nouella de ordinatione clericorū & ec-
clesiarū expensis, operepreciū est, si uo-
bis loco epilogi recitē. Maxima quidē
inter homines dona Dei sunt, à super- ^{Iustini.enē}
na collata clemētia, sacerdotiū & impe- ^{præclara}
rium. Quorū illud quidē diuinis mini- ^{sententia.}
strās, hoc autē humanis præsidēs ac dili-
gentiā adhibēs rebus, ex uno eodemq;
principio utraq; procedentia humanā
exornant uitā. Ideoq; nihil sic erit stu-
diosum imperatoribus, sicut sacerdotū
honestas: cum utiq; & pro illis ipsi sem-
per Deo supplicēt. Nam si id quidē in-
culpabile sit undiq;, & erga Deū fidu-
cia plenū, imperiū autē rectē & cōpeten-
ter exornet traditā sibi remp. erit bella
quædam consonantia, omne quicquid
utile est, humano conferens generi.

Inde adeò maximam habemus sollicitudinẽ circa uera Dei dogmata, & circa sacerdotum honestatem: quam illis obtinentibus, credimus, quia per eam maxima nobis dona dabuntur à Deo: & ea quæ sunt, firma habebimus: & quæ nondum hæcenus uenerunt, acquirẽmus. Bene autem uniuersa geruntur, & cõpetenter, si rei principium fiat decens & amabile Deo. Hoc autem futurum esse credimus, si sacrarum regularum obseruatio custodiatur, quam iusti, laudandi, & adorandi inspectores & ministri Dei tradiderũt Apostoli: & sancti patres custodierunt, & explanarunt. Hæc, Principes, omnesq; socij nominis Christiani, si ad uos consultantes de repub. referat homo ignotus uobis hæcenus, & is quidem uel Christianus è secta quapiam, uel Iudæus, uel Mahumedicus, non imperitus omnino rerum Christianarum: nemo uestrum, ut equidem opinor, dicet,

ret,

ret, hunc uanum promissorem fuisse, aut absq; magna & honesta causa sponte sua in sacrosanctum cœtum uestrum prodijisse: sed pleriq; uoluntatem atq; studium illius fauore ac laude proseguendum esse existimarent.

Nunc homo quidē peccator, quod Petrus & Paulus, & multi alij cultores CHRISTI uoce libera de se confessi sunt, tamē professione & fide Christianus, à Christianis ortus parentibus, sacramento baptismi CHRISTO ritè initiatus, authoratus, insitus, à tenera ætate in Ecclesia & schola CHRISTI educatus, & in gradū professoris linguarum sanctarum canonicè positus, nulliq; sectæ addictus, sed catholicā & orthodoxam fidem bona conscientia retinens, quicq; meā fidem & diligentiam & studium iuuandi Christianam rem publicam libellis aliquot hætenus editis apud æquos iudices, uti confido, satis declarauit; nunc, Principes, popu-

licę Christiani, cum debita reuerentia uobis offero, & peto supplex, ut non dedignemini legere & expēdere hos libellos de uindicatione legitima Christianę institutionis: quo nihil maius geri potest, nihil honestius, nihil utilius, si ritē fiat: scriptos ea moderatione, ut à rudioribus, non tamen Latinę linguę prorsus ignaris, facilē intelligi possint: & ab elegantię studiosis, atq; doctrinam liberalē requirētibus, non fastidiri queant ob nauseam ruditatis. Res autem & sententias è promptuario cęlesti, ex libris Apostolorum & prophetarū mutuò accepi, & ex theologis nostris præcipuis, itemq; sapientissimis ethnicorum. Vt ex opere hoc toto nihil mihi arrogem, quàm laborem scribendī, & dispositionem, & studium iuuādī ecclesias & politias Christianas. Cuius mihi testes esse uolo, quicumq; legere hos tractatulos & sermones dignabuntur.

Quis

QVIS SIT STATUS CONTROVER-
sus inter Christianos hodie.

EStq̄ ducendū exordiū ab eo prin-
cipio, à quo Iustinianus imperator
catholicus proficisci & pendere asserit
tum Imperiū, id est, ciuilē magistratū, *imperij et*
qui legibus, iudicijs, iustitia, æquo & *sacerdotij*
bono, itemq̄ gladio & armis tuet̄ sibi *unio.*
cōmissum à Deo populū: tum sacerdo-
tiū, id est, Ecclesię ministeriū, quod re-
ligionē sacrosanctā docet, rēq̄ diuinā,
& sacramēta, & uitę sanctimoniā, & a-
nimarū curā gerit. Ea qui separant, aut
tollere penitus conant̄, ne illi certā per-
niciē hominib. moliunt̄. Iunxit enim
eas gubernationes, politiā, & ecclesia-
sticā hierarchiā, Deus legib. & actioni-
bus quibusdā cōmunibus, ut liber Nu-
merorū indicat: iunxit in duob. fratri-
bus Mose et Aarone, et postea in Iosue
discipulo & ministro Mosi, & in Ele-
azaro filio Aharonis. Eximiē uerò in
CHRISTO rege regū, & supremo pon-
tifice omniū ecclesiarū. Accepta enim
perfo.

persona seruuli, ut ministraret homi-
 nibus, edixit: Regnum meum non est
 de hoc mundo. Susceptus uerò in glo-
 riã patris omnipotentis, adorari uult,
 sibi que morigeros esse omnes Princi-
 pes & populos. Quæ unio si dissoluatur,
 soluta est concordia populi, & fun-
 damenta reipublicæ labefactata sunt.
 Confudit & permiscuit eas personas

Hieroboã.

Vzias.

Aristobu-

lus.

Mahumed.

Antichri-

stus.

Hieroboã, schismatis exitiosi author.
 Idẽ fecit Vzias rex Iudaicus, & plagã
 lepræ sensit. Fecit Aristobulus ponti-
 fex, & celerem occasum gentis accersit.
 Fecit Mahumed, & mundum bel-
 lis inflãmauit. Prædixitq; Dominus,
 in tempore nouissimo aduenturũ sui
 gemulum, quo nihil in mũdo fuerit un-
 quam exitiosius. Idẽ prædixit Paulus,
 & Zacharias, & Daniel, & Esras, &
 Sibylle, aliq; uates. Eumq; nominant
 tetrís & infaustissimi ominis uocabu-
 lis, iam Belial uocantes, iam nequã, fi-
 lium perditionis, hominẽ peccati, re-
 gem

gem perniciosum, pseudopropheta,
pastorem stultum & idolum, aduersa-
rium & hostem Dei, pseudochristum
& Antichristū, qui se in populo etiam
Christiano, in Ecclesia, in templo Dei
ostendet, tanquā sit Deus. Is ne iam ue-
nerit, an nondum, ego non pronuncio
in praesentia. Sed constat, multos fuisse
aliquot iam annis, qui non occultè, sed
palam, non sermonibus tantum, sed e-
tiam libris in lucem editis, Papam Ro-
manum esse Antichristū asseuerarunt,
multiq̄ ex populis id ipsum credide-
runt: nec desunt hodie, qui hoc ipsum
asserant. Contrà pontifex Romanus,
& qui ei sunt iurati, & arctissimo fœ-
dere cōglutinati, nō modò id negant,
sed etiam hæreticos sceleratissimos uo-
cant eos, & præcones atq̄ præcurso-
res Antichristi, & Antichristianos, &
mali dæmonis organa, quotquot illa
tradunt, aut recipiunt. Hæ sunt igitur
partes, Christiani Principes, & popu-
li, quæ

De religi-
one Chri-
stiana ho-
die certan-
tium par-
tes.

Dogmatū
discrepan-
tia, etiā in-
ter Papæ
asceclas.

li, quæ de religione Christiana hodie acerrimè pugnant: nempe Romanus pontifex, & quotquot Romæ, in Italia, & in alijs prouincijs contendunt, neminem esse Christianū orthodoxum & catholicum, sed apostatam esse, & hæreticum, erroneū, schismaticum, rebellem, seditiosum, & quid mali non? qui Romano pontifici, ut legitimo CHRISTI & Dei uicario, non per omnia obedit: neq; Romanæ ecclesiæ, ut soli Apostolicæ & sanctæ, & catholicæ, per omnia obtemperat. Altera pars eorum est Christianorū, qui Romanum pontificem aspernantur, uel etiam criminantur & damnant, ut inimicū & aduersum CHRISTO. Quamquam utraque pars membra sua etiam habet. Nam inter Papæ asceclas multa reperitur discrepantia dogmatum. Ut uerbi gratia, ordo sanctissimus Dominicanorum, & ordo Seraphicus Minorum fratrum, diu sunt altercati, maxi-
ma de

ma de re, quæ peccatum attingit, & gratiam Dei, utrū Maria uirgo mater Domini sit concepta in peccato originali, an non? Sunt Albertistæ & Scotistæ, & Occamistæ, & Thomistæ. Sunt reales, & nominales, atq; moderni. Ex altera parte, repudiante Romanum caput, præter ueteres sectas, ut uocant, Græcorum, Abasianorum, Syrorum, Armeniorum, Georgianorū, Nestorianorum, Iacobitarū, Maronitarum, nouitiæ sunt Lutheranorū, Sacramentariorum, Anabaptistarum: quorum sunt propagine, Liberiani, Dauidici, Silentarij, Sabbatharij, & alij.

*Papæ aucto-
santium
sectæ.*

Et hæc quidem partes controuersantes, Christianorum Papæ adhaerentium, ut successori Petri, & Apostolico, & catholico, & uicario CHRISTI atque Dei: & Christianorum abhorrentium à Papæ consortio & communiōne: usque adeò distant, ut solis oriens & occidentis magis non distent, imò

*Papæ ad-
herentium,
& ab eodem abhor-
rentium, dis-
sidium.*

imò cœlum & terra. Quanquam boni quidam uiri & moderati, & tranquillitatis oppidò q̄ studiosi, conantur has partes multum inter se dissidentes conciliare, & in unum quiddā cogere. Alij spem omnem concordiaē abiecerunt. Alij amore pacis & tranquillitatis, uolunt hæc dissimulari, neq; moueri Camerinam: quando publicani & ethnici possunt inter se ob commoda quisq; sua pacem & amicitiaē seruare. Alij putant quemq; in sua religione salutē consequi, modò illi propositū sit, Deo seruire, siue Iudæus sit, siue Turca, siue Paganus, siue Christianus sectarius. Verum q̄ rectè illi omnes sentiant, paulo post res ipsa patefaciet.

Porro in hac diuturna & graui contentione uehemēter soleo admirari, ab eruditis hominibus nō esse diligentius indicata capita illa controuersiaē, à quibus totum negotiū pendet, in quibus cōsistit, ad quæ omnia sunt instrumenta &

ta & causę firmamēta utrinq̃ referēda:
quę nisi cognita sint, lis decerni haud-
quāq̃ potest: tam longē abest, ut finiri
possit. quod ciuiliū causarū boni a-
ctores ante omnia prouident. Equi-
dem pro mediocritate mea, conabor
hac in parte aliquid opis conferre. Et
prima quidem congressio partium liti-
gantium de religionis uerę possessio-
ne, consistit in causę ipsius informatio-
ne, & ueluti modificatione, quam iuris
ciuilis periti & rhetores uocant causę
translationem, & exceptiones. Quę-
ritur enim, an causa hæc maxima, quę
Dei cultum attingit, & hominum salu-
tem, ab ullo queat homine exactē co-
gnosci: an à pauculis quibusdam ingē-
nio præclaro, & doctrina, & rerum usu
pollentibus, aut singulari afflatu numi-
nis cœlestis, quibus donatū est cogno-
scere arcana Dei. Deinde qui nam ius
habeant agendę causam non tam pri-
uatam, q̃ publicam, & ius decernendę
g aliquid

*Trāslatio 3
& exce-
ptiones in
controuer-
sia religio-
nis.*

aliquid in negotio gloriæ diuinæ & salutis hominis, quod etiam alij sequantur: sacerdotesne soli, & doctores theologiae, an etiam laici. Et si per homines delectos agi oportet, an à sola parte Romani papæ dandi sint iudices, an etiã ab altera, an ab utrisq;. Adhæc, an singuli, uel pauculi etiã, an potius quàm plurimi simul collecti, uel in locali, uel prouinciali, uel uniuersali cõcilio agere debeant causam publicã salutis humanæ. Sunt qui armis rem decerni uelint, sunt qui sermone & rationib. agi uelint, sunt qui utrunq; admittant suo tempore ac modo. Quæritur etiam, quo iure, quibus uel legibus disceptandum sit in causa religionis: legibus ne diuinis tantum, uel scriptis in utroque Testamento, uel non scriptis, sed per manus traditis, an legibus humanis in qualibet ciuitate & imperio, an utrisq;. Minimè etiam cõuenit de loco & tempore, ubi controuersia communis omnium

mnium Christianorum agi debeat, & quo tempore, & cui potestas sit tempus atq; locum præfiniendi. Hæc iactari non modò inter proceres Christianos, sed etiã inuulgo, manifestum est. Quæ omnia pertinent ad legitimã Christianismi uindicationẽ, quam hoc Opere studeo explicare, si Dominus annuerit. Ac in quinto libro quidem explicari commodius uidentur leges diuinæ & humanæ de uindicta religionis iusta, exemplis ubiq; idoneis appositis: ut in actione præcipui momenti simus animosi, & cauti atq; circumspecti. In tanta enim opinionum discrepantia, necessariũ est legibus diuinis, & probatissimis exẽplis dirigi, ut regia uia ingrediamur, & non deflectamus uel ad dextrã, uel ad sinistram. Interim ratiocinãdo, & inspiciẽdo strictim res gestas ab origine mundi, consideremus morem atq; cõsuetudinem Ecclesiæ, in religione uindicanda.

*Exempla
iudicatio
nis, & ca-
sus, ut uo-
cant.*

*Sempiter-
nus Chri-
stianismus.*

Qui putant cōmunionem sancto-
rum, & cœtum illum sanctissimum an-
gelorum bonorum, simul & homi-
num, cui paratum est regnum cœleste,
quemq; uocamus Ecclesiam sanctam
catholicam, primū incoepisse in ba-
ptismo & prædicatione Ioannis, &
CHRISTI aduentu in carnem, longè
falluntur. Quod theologi ueteres &
boni demonstrant euidenter, estq; te-
statissimum in sacris libris. Etenim
Deus pater caput CHRISTI æternus
est: æternum est uerbum Dei, & filius
Dei est cōsubstāialis patri, per quem
omnia facta sunt. Is est princeps Chri-
stianæ institutionis, & caput & funda-
mentū: in quo sumus electi ante mun-
di constitutionē, ut docet Apostolus.
Quamobrem statim ut conditi sunt an-
geli & homines, cœpit Deus filius iam
in tempore adsumere suos cōsortes, &
participes & cohæredes, adeo que sua
membra & corpus, id est, Ecclesiā san-
ctam

etiam Catholicā: quod regnum etiam in fine seculorum, deuictis omnibus inimicis, tradet Deo patri: ut sit Deus omnia in omnib. sanctis, fidelibus, & electis. Itaq; Adam & Eua protoplasti homines fuerunt mēbra Ecclesiæ, sub capite filio Dei, & reuera Christiani: itemq; Abel, Seth, Enoch, Noe, & deinceps reliqui posterī, quotquot non defecerūt ab hoc capite, ut fecerūt angeli refuge. Rursum Cain, נפילים nephilim id est, apostatę & defectores, aut ut uerbum magis exprimamus, decidui & caduci, quos Gigantes interpretati sunt, ante diluuium: & postea, Cham, Nimrod, & alij dilapsi uarias in sectas & hæreses, quia caput nō tenuerūt CHRISTVM, ad Ecclesiam ueram non pertinent. Dedit autem parens Deus legem Adamo & Euæ, ne degustarent de fructu arboris scientiæ boni & mali, proposita pœna mortis. In eo mandato principali, & matrice omnium legum,

ut Tertullianus uocat, summam continentur capita omnia, quæ & in Decalogo exprimunt, & copiosius sunt explicata per Mosen ac prophetas, rursus in breuissimâ epitomen à CHRISTO incarnato redacta: Quod tibi uis fieri, facito & alijs: quæ lex etiâ in corda & naturam hominû inscripta est ab opifice Deo. Fuit igit in Ecclesia statim ab initio mundi doctrina fidei, & regula benè recteque agendi, ac ueritas sempiterna, in qua sese Deus patefacit rationali creaturæ, seque impertit. Fuerunt etiam in paradiso, & horto illo amœnissimo, ac delicjs omnibus referto, corporeæ quædam res peculiariter uerbo Dei adhibito insignitæ, quæ per sensus exteriores ingererent menti, & representarent subinde res illas uerbo Dei comprehensas, quæque signaculorû uim haberent, homines ad obedientiam & fidem præstandam obligantes, & illis uicissim bona diuinitus promissa confirmantes.

firmantes, utq; loquuntur uulgò, ratificantes. Vt arbor uitæ proposita in medio paradiso, altiori significatione CHRISTVM Dei uerbū & sapientiam figurabat, in quo solo uita existit, sicut in patre Deo, & per ipsum solū ex patre Deo conferri essentij creatis. In coniugio etiā Adami & Eue magnū sacramentum fuit CHRISTI & Ecclesiæ, ut Paulus iudicat. Fuit igit̃ in primordio statim mundi Christiana institutio plena & perfecta, cognituq; & obseruatu necessaria, & sufficiens ad beatā uitam. Eam igit̃ Christianā religionē hostis Dei & generis humani diabolus, corrumpere & abolere conatus est, sollicitans in serpētis inuolucro & persona, ut deficerent homines à tradita institutione, & ea uia desciscerēt à Deo patre & Domino optimo, ac sese cū tota posteritate māciparēt tyrāno mali uniuersa authori. Suadente igit̃ cacodemone, ut primi homines ederēt pomū uetiū,

initium Sophisticæ et hæreson à diabolo.

Adam & Eua uindicare debebant religionem, ac uelut concilium agitare cōtra diabolum.

& promittente similitudinē Dei, atq; scientiam boni & mali, quum institutio iam diuinitus tradita in controuersiam & dubiū esset uocata, cuius nam fuit tunc temporis iudicare de religione? An non Adami & Eua, in quibus eo tempore Ecclesia & totū genus humanum extitit, quorum & salus agebatur? Aut potuerunt ne iudicare primi parentes nostri de maxima controuersia? Vtiq; homines illi protoplasti potuerunt & debuerunt iudicare in Paradiso, ad illam ipsam arborem scientiæ boni & mali, cui se cacodæmon in serpentis induuio applicauerat: & statim iudicare debuerunt, firmo gradu retinentes institutionem à Deo conditorē sibi traditam, & diabolum cum sua noua persuasionē impietatis & sacrilegij & apostasiæ damnare. Idēq; decretum ratum esse oportebat apud omnes posteros. Sedenim quia diaboli sophisticam persuasionem prætulerunt uerbo Dei

Dei simplicissimo iuxta & uerissimo, rectè quoq; Tertullianus delictū hoc primorum parentum uocat hæresim.

Eadem est ratio, dum Cain & Abel fratres cōtendunt de religione, satana instigante Cainum, ut rationibus sanis destitutus, parricidio Abelem cum sua religione extingueret: suam uerò, quæ displicebat Deo, assereret atq; stabiliret, sibiq; primatū uindicaret. Eadem est ratio in longa deinceps cōtentione filiorum Dei, hominū fidelium & sanctorum, Seth, Enoch, Mathusalē, Lamech, Noe, & Cainorū apostatarum usq; ad diluuium.

Abelis & Caini de religione contentio.

Gigantum & piorum pugna.

Postea cum Nimrod, Babylonicæ monarchiæ conditor, simulq; noue religionis author & hæresiarcha, ut que Dominus eum uocat in Apocalypsi, mons magnus & ardens missus in mare huius mundi, suaderet, hortaretur, imperaret, cogeret homines ignē pro Deo uenerari: potuerunt ne homines,

Nimrodica secta, cui restitit Abraham.

aut debuerūt iudicare de cōtrouersia, scq; falsæ religioni opponere, uel cum uitæ & omnium rerum periculo? Fecit hoc Abraham, pater omniū credentium, ut Philo prodidit: & fecit rectissimè. Et quanq; à tyrāno impio propterea cōiectus fuit in ignē, ope tamen diuina seruatus est rebus maioribus.

Aharonica
apostasia
& idololatia.

Seditio im-
pia Core,
& coniu-
ratorum.

Deinde lege diuina copiosius explanata per Mosen, quū Aaron summus pontifex aureū uitulū prostitueret colendum, illiq; festū diem institueret, ac sacrificia, sub titulo ueri Dei, qui eduxerat Israëlē è Pharaonica tyrannide, cuius nam fuit tūc iudicare de religione? Aharonis ne tantū, aut Mosis, aut sacerdotū, aut principū uirorū? an potius uniuersū populi? Similiter in contradictione Core, Dathan & Abirō, & On, insurgentiū in Mosen & Aaronē, imò cōtra diuinā institutionē, si factiosi & schismatici isti prius iudicassent, q̄ se partibus sceleratis adiūxissent, ut
potue-

potuerūt & debuerūt iudicare ex concione diuina quā audiuerāt in mōte Sinai, nō perdidisset ex eis plus q̄ millia XIII, tum hians terra, tum ultor ignis.

Quādo Hieroboā Ephraimita, primus decem tribuum rex à Deo per sanctum prophetam ordinatus, sed metu regni amittēdi lapis offensionis factus populo Israel cōtra Dei uerbū templā aedificaret, ac uitulos aureos colendos proponeret, exēplo pōtificis Aaronis pessimo, cuius nā tunc fuit iudicare de religione? An nō iuxta legē diuinā populus uniuersus debuit euertere uitulos, aras, templo, Mosis uiri Dei exemplo? Dum Elias magnus ppheta reprehēdit cultū Baal, quē rex Achab & in-

*Schisma et
hæresis Hi
croboami.*

*Eliana uin
dicatio re-
ligionis.*

numeri sacerdotes atq; prophetæ falsi tuebantur, accusantes Eliam rebellionis, impietatis, seditionis, sacrilegij, & ubiq; insectātes, ut supplicio ultimo uirum Dei afficerent, cuius nam erat de religione cōtrouersa iudicare?

Vindi-

Vindicatio certè religionis antiquæ in concilio Carmelitano satis ostendit, quid sit agendum, & quomodo. Quàm breuiter enim, quàm sapienter, quàm religiose determinauit causam una uoce exclamans: DOMINVS IPSE EST DEVS. Dum Hieremias Dei propheta sanctiss. certat cum Phassur & alijs sacerdotibus de religione & doctrina, populo applaudente falsis doctoribus, Ioachimo autè rege etiam exurente libros sacros prophetæ, cuius tum fuit iudicare & uindicare religionem? Recte ne proceres politici absoluerunt prophetam Dei, & illum tutati sunt? Recte ne fecerunt socij Danielis, quando aduersus edictum regis Nabuchodonosor, de ipsis præclare meriti, statuum auream adorare noluerunt, & unius se Dei cultores esse palàm testati sunt? Quum Antiochus Syriæ rex, adiuuante pōtifice max. & alijs multis perfidis Israelitis, urbem Hierusalem occupasset,

*Hieremie
causa ad-
uersus sa-
cerdotes et
regem.*

*Tres mar-
tyres socij
Danielis.*

set, aboleretq; religionem diuinitus institutam, obtruderet autem uolentia tyrānica superstitiones ethnicas, quod nam ius tum fuit religionem uindican-
di? Quis bonus & sapiens reprehendit Machabæos, religionis & legum sanctarū patriæq; libertatis acerrimos uindices? Oraculum certè diuinum & ipsos laudat, & omnes qui exēplo pulcherrimo aduersus Antichristum pugnant. Daniel cap. 11. Populus sciens Deum suum, obtinebit & faciet: & reliqua.

Machabæi.

Porro filio Dei præconium faciente, ac cœlitus adferente nouam, ut aduersarij dicebant, doctrinam, quum se illi opponerent sectæ omnes Iudæorum, & pontifices cum sacerdotibus, & magistratus ciuilis, & rex Herodes, potuerunt ne homines illius tēporis, aut debuerunt iudicare de causa CHRISTI principis nostri? Aut quibus legibus, & canonibus, & regulis utendum

*Christi te
su certamē
cū Iudæis
et Herode*

dum fuit: Dominus CHRISTVS pro-
 uocat ad Mosen & prophetas, omni-
 busq; liberum facit secundū illos uete-
 res & authēticos Ecclesiæ doctores de
 sua doctrina iudicare. Imò CHRISTVS
 ipse postulat, ac iubet, ut omnes de ma-
 ximo negotio & gloriæ diuinę & salu-
 tis humanæ diligētissimè inquirent, &
 ex ueritate iudicēt. Et gratias agit patri
 cœlesti, quòd idiotę mysteria regni cœ-
 lorū intelligāt, quæ filij sapiētię intelli-
 gere noluerunt. Cōtendunt etiā sancti
 Apostoli cum Iudęis & gentib. de reli-
 gione: & hortant̃ omnes, ut abiectis an-
 tiquis (ut dicebant) & à maiorib. sibi
 traditis superstitionibus, Christi fidē
 atq; doctrinā amplectant̃. & tūc quidē
 nemo uia perditionis relinquere, aut sa-
 lutis iter ingredi potuit, q nō iudicasset
 prius, qd uerū aut falsum, qd bonū aut
 malū, quid gratū Dño Deo aut aduer-
 sum, quid sequēdū aut fugiendū esset.

Porro Dominus CHRISTVS & A-
 postoli

Apostolo-
 rum cum
 Iudęis &
 gentibus.

postoli & prophetæ sancti præmonue-
runt, omnibus quidē etatibus nō defo-
re, qui Christianismū oppugnent om-
nibus machinis, & artibus, & uiribus:
in nouissimo tamē seculo, sub mūdi fi-
nem, & gloriosum Domini aduētum,
maximas fore dimicationes. Quodq;
horrēdū est cogitatu, præmonēt insur-
recturos esse passim pseudoprophe-
tas, qui nomē CHRISTI præ se gerāt, &
uenditēt, ut dicāt, Hic est CHRISTVS,
nos plenissimā ipsius potestatē habe-
mus, nos tenemus eum, nos dare & au-
ferre possumus: qui talē tam scēdā rui-
nam & defectiōnē moueant, ut pleriq;
omnes à semitis uitæ Christianæ abre-
pti, sectis perniciosis sese adiūgant. Si-
mul aut hortant, cauendū esse, uigilan-
dum esse, orādū, perseverādū in uerita-
te, recedēdū à falsis doctrinis, & cultu,
pugnādū esse aduersum hostes CHRI-
STI principis, liberē cōfitendū esse no-
men Christianū, quanto cūq; periculo.
Neminena

*Nouissimā
certamen
Christi &
Ecclesie,
aduersus
Antichri-
stum &
cōspirato-
res eius.*

Neminem enim salutem consequi posse, qui non perseuerauerit ad finem: neminem coronandum esse, qui non legitimè pugnauerit.

*Summa de
uindicta
religione,
collecta ex
superiorū
temporum
actis.*

Ex quibus omnibus liquidè perspicitur, omnium esse hominum iudicandū de religione, & iudicandū esse ex uerbo Dei simplici, & quod planū & perspicuum est studiosis ueræ pietatis: omnium etiam esse, legitimè uindicare religionē, suo quidem modo. Nam aliqua ordinario magistratui peculiariter iniunxit Deus: ut gestare gladium iustitiæ ad bonorum defensionē, & malorum uindictam, quædam uniuersis imperauit ex æquo: ut orare Deum, qui religionis curā gerat: fidemq; profiteri apud homines, & sancta conuersatione ornare doctrinā Christianam, atq; incredulos inuitare, & pellicere, ut fiant & ipsi per CHRISTVM salui. Vindicanda est autem Christiana institutio, ubicunq; locorum uiolatur, siue

siue Romę, siue alibi: et uindicāda quo-
uis tempore. Sed hæc, ut antea dixi, li-
bro quinto ex legibus diuinis & huma-
nis, & exemplis probatissimis illustra-
buntur. Et nonnulla dicta sunt in pri-
mo libro. Hoc autem satis cōstat iam
ex ratiocinatione per seriem temporis
deducta, à mūdi primordio ad finem,
non modò ius & fas esse, ut homines a-
depti rationis usum, iudicēt de religio-
ne: sed etiam utile & necessariū, ut exa-
ctè iudicare possint, & falsam religionē
discernere à uera, confictam ab homi-
nibus à diuinitùs tradita, noxiam à sa-
lutari. Deū enim ignorare, & dogma-
ta religionis, & leges rectè uiuēdi, cras-
sa est ignorantia, quæ non excusat, sed
damnat in die iudicij. Venit enim lux
in mundum, quę illuminat omnem ho-
minē. Sed quia homines inescati mūdi
delicijs, magis diligunt tenebras quàm
lucem, sua culpa etiam non illuminan-
tur. Et qui ueritatis amorem atq; stu-
m h dium

dium non habent, ut fiant salui, merentur præda esse lupis & impostoribus. Et qui CHRISTVM uitæ ducem sequi recusant, culpa sua maxima sequuntur cæcos duces, ut cum illis cadant in foream perditionis.

Status con-
trouersie
inter Chri-
stianos de
Summa reli-
gionis.

Ab hoc igitur statu exceptionum & translationis, iam ulterius progrediamur inuestigando, in quoniam capite consistat controuersia tota religionis, quæ intercedit Christianis (liceat mihi cum pace omnium uerbis uulgo protritit uti) Papisticis, et Lutheranis atq; Zuinglianis, qui Papæ & Romanæ curiæ minimè addicti sunt. Quod *νεφελαλοιοι*, ut rhetores uocant, in magna turba questionū de quibus cōtrouertitur iam diu, non multi cernunt. Habent enim aliquid simile coniecturis, dum quæritur, utri sint orthodoxi aut heretici: aliquid repetundarū actioni, dum Papistici petunt sibi restitui plenā in Ecclesia potestatem, alij contra sibi restitui

tui petūt pristinā ecclesie libertatē: aliquid itē definitioni. Omnes tamē quę Articuli cōtrouer si duorum sunt generum. stiones in duo genera possunt redigi: ut alię sint cognitionis, quę ad symboli capita pertinet: alię actionis, quę De calogi mēbris cōtinentur. Cognitionis quęstiones. Cognitionis enim quęstiones sunt, in quibus excutitur uerū & falsum: aut quid sit piē credendum, uel quid abijciendū. Vt, duōne sint ecclesie sacramēta instituta à Deo, baptismus & cœna Domini, an septē? An symbolice res in eucharistia, panis & uinū, cōmutentur uerbis cōsecratorijs, in substantiā corporis & sanguinis CHRISTI? An sit missa expiatorium sacrificiū pro peccatis uiuorū & mortuorū? An sit ignis purgatorius, qui animas solutas à corporibus mundas faciat, & immunes peccati? An defunctorū animæ dormiant? An Papa Romanus sit caput uerum Ecclesie catholicę, et legitimus CHRISTI uicarius. Actionis quęstiones. Actionis aut quęstiones sunt, in

h 2 quibus

quibus excutitur, quid sit faciendum, aut fugiendum, quid rectè factum & bonum opus, quid peccatum & maleficium, ut, Num sint inuocandi diuī? Num simulachra diuorū & imagines sint uenerandæ? An sit uxor ducenda sacerdoti? An liceat carnibus & ouis tempore quadragesimæ uesci? An confiteri oporteat singulis annis apud sacerdotem sua peccata? Baptistandi ne sint infantes: ut homines semel baptisati ab indignis ministris, iterū sint baptisandi? In quib. singulis crimen hæreseos quidā solent impingere. Vnde maximè contendit, quis nam sit orthodoxus & catholicus, aut quis hæreticus. Nam Papa cum suis asseclis edicit, subesse Romano pontifici, eum audire, ipsi parère, credere ut præcipit credendum, uitam Christianā ducere ut præscribit, de salutis esse necessitate. Et definiunt, hæreticum esse hominē qui discordat in fide à sancta Romana catholica

catholica ecclesia, quæ non potest errare: qui non credit, quæ credit & credit & creditura est Rom. ecclesia: qui non tenet, obseruatq; ritus & ceremonias, quas tradit, & tradidit, & traditura est Rom. ecclesia. Eos uerò qui ecclesiæ Rom. nō auscultant, & obtemperant, erroneos & schismaticos, hæreticos, apostatas, rebelles, seditiosos, hostes ecclesiæ, hostes omnium sanctorū, & ipsius Dei hostes declarāt: eosq; uel ad obedientiam ecclesiæ Romanæ cogendos pœnis et supplicijs, uel, si obstinatè reluctentur, extirpandos esse. Id uerò uniuersum negant & pernegant ceteri Christiani, asserentes in libris diuinis Apostolorum & Prophetarum, in ueteri & nouo Testamēto, in uerbo Dei copiose & luculenter expositā esse fidem Christianam. Ideoq; nihil creditu & obseruatu esse necessarium ad salutem, quàm quod in sacris literis discretè scriptum extat, uel quod ex pronun

h 3 ciatis

ciatis ibi disertè scriptis, euidenti & re-
 cta ratiocinatione colligitur. Quemad-
 modū ex principijs notis, perspicuis,
 confessis, certis & indubitatis, aliæ sen-
 tentiæ, quas uocant conclusiones, re-
 ctè inferuntur, in omnibus scientijs: &
 fidem paratam habent, quia manifestè
 ueris insitæ & infixæ sunt. Vt doctor
 gentium Paulus Corinthijs ex fidei ar-
 ticulo, quòd CHRISTVS resurrexit à
 mortuis tertio die secundū scripturas,
 adstruit alium fidei articulum: omnes
 homines mortuos in fine mūdi resurre-
 cturos esse. Quod pleręq; philosopho-
 rū gentilium sectæ negarunt, & multe
 in Ecclesia hæreses ante CHRISTI ad-
 uentum, & postea.

*Status est
 definiti-
 uus.*

Suprema igit quæstio est in diutur-
 na & maxima controuersia religionis
 hodie, quæ & temporibus Apostoli-
 cis fuit, quid sit orthodoxia, uel hære-
 sis: quid homo pius, orthodoxus, ca-
 tholicus: aut quid impius, hæreticus,
 planēq;

planèq; resectus ab Ecclesiæ corpore. Quam definitiuam cōstitutionem appellant oratores forenses. ut si Dauid accusetur sacrilegij, quia gladium Goliath accepit ex tabernaculo Dei, cōcedente sacerdotum collegio: & panes propositionis, quibus uesci erat lege diuina laicis uetitum: definire oportet rectè & propriè, quid sit sacrilegiū: deinde factū illud Dauidis cum definitione accuratè componere: & si per omnia quadrat Dauidis factū cum definitione, Dauid conuictus sacrilegij tenetur: sin discrepat factum Dauidicum, & sacrilegij definitio, Dauid ab atrocissimo crimine utiq; absoluendus fuerit, ut tandem finiatur cōtrouersia. Et si Paulus accuset læsæ maiestatis, quia pōtifici, ad cuius tribunal stabat reus, dixit, Percutiat te Deus paries dealbate: quid sit lædere maiestatē, finitione propria explicandum est. Ita hodie quoq; nullus erit finis aut modus liti-

gandi & infectandi mutuū ob religionem Christianam, inter ipsos etiam titulo Christianos, quamdiu non definitio uera & propria, & ab utrisq; partibus recepta in mediū proferēt, quid sit Christianismus uerus & sempiternus, quid catholicus & orthodoxus & uerus Christianus. Cuius opposita etiam sese ultrò exhibent, hæresis & antichristianismus, hæreticus & antichristianus. Quibus deinde Papisticam institutionem, itemq; aliorū fidem, doctrinam, ecclesiam oportet conferre.

Definitio
Christiani-
smi perue-
stigatur.

Sed quia definitio proba, nō est Lesbia regula, quam utraq; pars torqueat ad commoditatem suæ causæ obtinendæ, sed immutabilis ueritas, agè certā & liquidam Christianismi finitionem peruestigemus. Et Hilarius quidem episcopus Pictauiensis, in Ariana persecutione cū beato Athanasio, cuius symbolū quotidie in ecclesijs recitatur, orthodoxæ fidei cōstantissimus uindex,

duo

duo reprehendit grauius in Arianis, Christianorum persecutoribus, quum & ipsi nomen Christianum profiterentur. Alterū fuit, quòd fidei & religionis atq; doctrinæ componerent definitiones, & regulas, & præscriptiones subinde nouas, & à symbolo Nicæno discrepantes: in quo CCCXVIII. patres Ecclesiæ selectissimi fide summa & diligentia comprehenderāt, quicquid in diuinis scripturis hominibus ipse Deus tradidit cognitu & obseruatu necessarium ad salutem. Alterum fuit, quòd isti nouarum definitionū architecti, ex formula de suo cerebro & opinionibus & affectibus producta, seueriter, si dijs placet, iudicabant de orthodoxia & hæresi. Nam simplices Christianos & firmos, qui antiqua credendi præscriptione contenti, non recipiebāt ambabus (quod dicitur) manibus neotericas istas & mala fide confarctas præscriptiones, damnarunt hæ-

h 5 releos,

reseos, & contumaciæ, & seditionis, & principibus atq; populis Christianis obiecerunt modis omnibus persequendos. Vnde factum est, ut Christiani cum Ario negantes CHRISTVM esse ὁμοούσιον, id est, cōsubstantialē patri Deo, alios integros, orthodoxos & catholicos Christianos pronunciarent hereticos & sectarios homousianos, qui uerba in scripturis sanctis non posita inueherent in Ecclesiam, & in doctrinam fidei, eaq; pertinaciter defenderēt, maximo cum detrimento reipublicæ totius. Simulq; instigarunt imperatorem Cōstantium, ut beatum Athanasium, oculū & cōlumen Ecclesie, eiq; homodoxos, totis Imperij copijs & uiribus conareū excindere. Quæ res, ut nomini Christiano fuit indignissima, ita ruinam ecclesie rebus attulit maximam, quam Hilarius preuidit, & ut decebat fidelem CHRISTI seruū, prædixit. Et ea quidem Hilarius non semel egit, sed aliquo-

aliquoties: non sermonibus, sed scriptis publicis: non apud fidei cōsortes tantum, sed pariter apud integræ religionis tenaces, & ad episcopos Arianos, & in scriptis nominatim Constantio imperatori dicatis. Itidem egerūt Donatistæ. Quum enim decreuissent filium Dei CHRISTVM esse minorem patre, & spiritum sanctum minorem filio, ex eo decreto statuerunt se catholicos esse solos, & in Numidia sola domicilium habere catholicã Ecclesiam: & rebaptizandos esse, qui à cæteris Christianis diuersa credentibus accepissent sacrum baptismum. Secutæ sunt etiam catholicorum cædes: ut Augustinus, malleus istius secte, memorię prodidit. An similia facta sint annis iam quingētis, & amplius, à Romanis quibusdam præsulibus, & alijs præsibus ecclesiarum, usq; ad hodiernum diem, malo ex historijs recognosci, & experientia quotidiana, quam ut ego pronun-

pronunciem, ita omnino rem geri, & gestam esse uiolentius, quàm deceat profectos nomen CHRISTI: qui uenit nō ad perdendum, sed ad seruandum homines peccatores.

Fidei regula, uel symbolum.

Itaq; Tertullianus & Irenæus hæreticorum præscriptiones fidei cōfutant, manu ducunt nos ad purum & indubitatum Christianismum, resolutione successiōis et traditionis, retro tendente ad Apostolos, ad CHRISTVM, ad Deum. Quæremus, inquit Tertullianus, in nostro, & à nostris, & de nostro. In quo? Duntaxat quod salua regula fidei potest in quæstionē deuenire. Regulā fidei appellat dogmata coniuncta, quæ in symbolis orthodoxæ fidei ponuntur. Sic enim scribit: Regula est autem fidei, ut iam huic quid credamus, profiteamur: illa scilicet qua creditur, unū omnino Deum esse, nec aliū præter mūdi creatorē: qui uniuersa de nihilo produxerit per uerbū suum, primò

mo omniū emissum. Id uerbum filius
eius appellatū, in nomine Dei uariè ui-
sum patriarchis, in prophetis semper
auditū, postremò delatū ex spiritu pa-
tris Dei & uirtute in uirginē Mariam,
carnem factum in utero eius, & ex ea
natum, egisse hominem, & esse IESVM
CHRISTVM. Exinde prædicasse nouā
legem, & nouā promissionē regni cœ-
lorum, uirtutes fecisse, fixum cruci: ter-
tia die resurrexisse: In cœlos ereptum,
sedere ad dexteram patris: misisse uica-
riam uim spiritus sancti, qui credentes
agat: Venturū cum claritate, ad sumen-
dos sanctos in uitæ æternæ & promil-
sorum cœlestium fructum: & ad pro-
phanos iudicandos igni perpetuo: fa-
cta utriusq; partis resuscitatiōe, cū car-
nis restitutione. Hæc regula à CHRI-
STO, ut probabitur, instituta, nullas
habet apud nos quæstiones, nisi quas
hæreses inferunt, aut hæreticos faciūt.
Et paulo post: CHRISTVS IESVS
Domi-

*Apostolica
doctrina, et
Ecclesie a-
postolica.*

Dominus noster, quid esset, quid fuisset, quam patris uoluntatē administraret, quid homini agendum determinaret, quamdiu in terris agebat, ipse pronuntiabat, siue populo palàm, siue discipulis seorsum. Ex quibus XII. principes lateri suo adlegerat, destinatos nationibus magistros. Itaque uno eorum decusso, reliquos XI. regrediens ad patrem post resurrectionem, iussit ire & docere nationes, tingendas in patrem & in filium & spiritum sanctum. Statim igitur Apostoli, quos hæc appellatio missos interpretatur, adsumpto per sortem duodecimo Mathia in locum Iudæ, ex autoritate prophetiæ, quæ est in Psalmo Dauid, cōsecuti promissa, uim spiritus sancti ad uirtutes & eloquium, primò per Iudæam cōtestata fide in IESVM CHRISTVM, & ecclesijs institutis, dehinc in orbem profecti, eandem doctrinam, eiusdem fidei nationibus promulgauerunt, & proinde

proinde ecclesias apud unamquamque
 ciuitatem condiderunt. A quibus tra-
 ducem fidei, & semina doctrinae, caete-
 ra exinde ecclesiae mutuatae sunt, &
 quotidie mutuantur, ut ecclesiae fiant.
 Ac per hoc & ipsae Apostolicae depu-
 tantur, ut soboles Apostolicarum eccle-
 siarum. Omne genus ad originem suam
 censeatur, necesse est. Itaque tot ac tantae
 ecclesiae unam esse illam ab Apostolis
 primam, ex qua omnes: sic omnes pri-
 mae, & omnes Apostolicae, dum om-
 nes probant unitatem. Hanc igitur di-
 rigimus praescriptionem: Si dominus
 IESVS CHRISTVS apostolos misit ad
 praedicandum, alios non esse recipien-
 dos praedicatores, quam quos CHRIS-
 TVS instituit. Quia nec alius patrem
 nouit nisi filius, & cui filius reuelauit:
 & nec alijs uidetur reuelasse filius, quam
 Apostolis, quos misit ad praedicandum,
 utique quod illis reuelauit. Quid au-
 tem praedicarint, id est, quid illis CHRIS-
 TVS

*Nullus do-
 ctor audiens
 dicitur in eccle-
 sia, nullus
 nomothe-
 tes, nullus
 dogmati-
 sta, praeter
 Apostolos.*

Igitur non
 alia est tra-
 ditio Apo-
 stolorum, q̄
 quæ in scri-
 ptis eorum
 extat.

STVS reuelauerit, & hîc præscribam
 non aliter probari debere, nisi per eas-
 dem ecclesias, quas ipsi Apostoli cōdi-
 derunt, ipsi eis prædicando tam uiua
 (quod aiunt) uoce, quàm per epistolas
 postea. Si hæc ita sunt, cōstat proinde,
 omnem doctrinã, quæ cū illis ecclesijs
 matricibus & originalibus fidei cōspi-
 ret, ueritati deputandã, & sine dubio
 tenentem, quod ecclesię ab Apostolis,
 Apostoli à Christo, Christus à Deo su-
 scepit: reliquã uerò omnem doctrinã
 de mendacio præiudicandam, quæ sa-
 piat contra ueritatem ecclesiarũ, & A-
 postolorũ, & Christi, & Dei. Super-
 est ergo uti demonstremus, an hæc no-
 stra doctrina, cuius regulam suprã edi-
 dimus, de Apostolorũ traditione cen-
 seatur: & ex hoc ipso, an cæterę de men-
 dacio ueniant. Communicamus cum
 ecclesijs Apostolicis, quod nulla do-
 ctrina diuersa. Hoc est testimonium
 ueritatis.

Obsecro

Obsecro uos per immortalē Deum, reges Christiani, episcopi Christiani, doctores Christiani, populi Christiani, attendite Christianismi hanc definitionem: quæ partialis non est, sed communis partibus de Christianismo uindicando contendentibus. Noua non est, sed uetustissima. Sophistica non est, sed theologica. Ficta non est, sed uerissima. Nempe religionis censura, ut aliæ res omnes, ad primam suam originem est reuocanda, & inde finitio deriuanda est. Christiana igitur religio ad CHRISTVM principem reduci debet. Eum uerò nō modò Ecclesiæ doctores unicū ueritatis magistrū esse una uoce prædicant, sed exteri quoq; & hostes: ut hæretici, ut Iosephus sacerdos Iudaicus, ut Mahumed, ut dæmones quibusdā responsa dantes. Nemo igitur nisi hæreticis, & Mahumede, ipsiq; Iudæis infensior Christianæ institutioni, audebit negare CHRISTI

*Definitio
Christiani-
sismi.*

seruatoris nostri doctrinā esse catho-
 cam & orthodoxam: & quotquot eam
 sunt amplexi uel ex Iudæis, uel ex gen-
 tibus, catholicos & orthodoxos fuisse,
 & uitam æternā cōsecutos, si usq; ad fi-
 nem in ea fide perseuerarunt. In ipso e-
 nim uita erat, ait Ioānes, & uita erat lux
 hominū: lux uera, quæ illuminat om-
 nem hominem uenientē in hunc mun-
 dum. Quotquot receperūt eum, dedit
 eis potestātē filios Dei fieri, his qui cre-
 dunt in nomine eius. Sed quid docue-
 rit Dominus CHRISTVS in terris uer-
 fans, quid egerit, quam fidē & religio-
 nem tradiderit, quatuor nos Euāgelī-
 stę docēt. Quisquis igitur eam religio-
 nem corde puro tenet, ac ore confite-
 tur, catholicus & orthodoxus est, & uitam
 æternā possidebit. Eandē fidem & do-
 ctrinam Apostoli uoce uiua, & episto-
 lis tradiderunt. Vtq; de alijs in presen-
 tia taceamus, Petrus, de cuius doctri-
 na gloria in primis ecclesia Romana,
 quæq;

*Euangelii
 beati Pe-
 tri.*

quæq; primas partes in uindicanda religione sibi arrogat, illam ipsam religionem à CHRISTO acceptam docuit Hierosolymis, Antiochiæ, Cæsareæ, in Asia, Romæ, & alibi. Et eandem literis Apostolicis duabus, quæ inter catholicas & canonicas epistolas numerantur; non modò quinque prouincijs Asiæ cõmendauit, sed etiam alijs omnibus ecclesijs ubiq; gentiũ, quæ future sunt usq; ad consummationẽ seculi. Cæterum Ioannes Marcus, discipulus & filius, aut ex sorore nepos, Petri apostolorũ facilè principis, rogantibus Christianis fratrib. Romæ hoc ipsum euangeliũ Dei, quod Petrus ubiq; docuit, monumentis literarũ ad posteros trãsmisit, & approbãte Petro in publicum edidit. Neq; aliud euangeliũ Marcus Alexandriæ docuit, & in prouincijs Aphricę. ab hac igitur Christianismi origine ueram definitionẽ petere conuenit; cui repugnare quenq; CHRISTI

Christia-
nismus ue-
rus, perfe-
ctus, in E-
uangelio
secundum
Marcum.

nomēn præ se gerentem, sit nefarium.
Est enim absq; dubio Christianismus
simplex, purus, absolutus: uerus, cer-
tus, indubitatus; antiquus, sempiter-
nus & immutabilis, quem beatus Mar-
cus à Domino CHRISTO, per ipsius
apostolum Petrū acceptum, in Euan-
gelica historia perscripsit. Et ecclesiæ
sanctæ, orthodoxæ, apostolicæ sunt,
quæ fidem & doctrinā illam retinent,
ac profitentur, siue Romæ, siue in Gal-
lia, siue in Hispania, siue in Britannia,
siue in Germania, siue alibi. Neq; ne-
gari potest, quin homines reuera Chri-
stiani sint, & non hæretici, non alieni à
testamento Dei, quicumq; corde reli-
gionem illam tenent, & ore profiten-
tur, & uita exprimere sedulò student.
Quibus rectissimè etiam quadrant a-
postoli Petri definitiones: ut sortiti æ-
qualem cum Petro & omnibus sanctis
fidē, in iustitiā Dei & saluatoris IESU
CHRISTI, electi sint secundū præscien-
tiam

tiam Dei patris, in sanctificatione spiritus, in obedientiâ & asperisionem sanguinis IESV CHRISTI. Si hæc definitio Christianismi reprehendēda uideatur alterutri parti, uel Papisticorū, dico, uel ceterorum Christianorum, age proferant illi, quid hic sit falsum, quid noxium, quid alienum à Christiana fide atq; doctrina: uel quid præterea sit necessariū cognitu & obseruatu ad salutem, id in medium adferant. Sin partibus suis integra definitio consistit, licebit hisce gradibus ad nostrā quoque ætatem descendere. Quicunq; Romę, aut Alexandrię, aut Hierosolymis, aut Antiochię, aut Ephesi, aut quocunq; in loco temporibus Apostolicis tenuerunt Christianismum, à Marco in Euangelica historia descriptum, orthodoxi & catholici fuerunt, & salutē eternam sunt adepti. Eademq; ratio est imperante Constantino maximo, & Romanam ecclesiam administrante Syl-
uestro:

uestro: aut imperāte Mauritio, & pontifice Gregorio magno: aut imperante Carolo magno, & pontificatum gerente Adriano: aut imperante Henricho quarto, & Gregorio septimo papa: aut imperante Alberto, & Bonifacio octauo cathedram Romanam tenente. Igitur & hodie Carolo v. imperante, Iulio uerò tertio Romanam ecclesiam gubernante, Christiani orthodoxi & catholici, non hæretici, non impij, non scelerati, non Ecclesiæ & Dei hostes sunt, quicūq; uspiā locorū bona fide amplectūtur Christianismum uerum & sempiternū, qui descriptus extat in Euangelio secundū Marcum,

Collatio
Papalis institutionis
cum ueteri
Christianismo.

Adsumamus igit̄ loco minoris propositionis, uel papisticā institutionem bene, rectè, beateq; uiuēdi: uel eorum qui à sede Apostolica, & doctrina Petri defecisse dicuntur. Et terminata est controuersia: nisi propositū est, clarissimæ ueritati locum nullum dare, sed
funem

funē contentiosum perpetuò necere.
Quem morem & consuetudinē Eccle-
sia CHRISTI nō habet. Erit enim hu-
iusmodi argumentatio minimè sophi-
stica, uerū plana & demonstratoria.
Christianismus uerus & sempiternus
est, in quo salus obtingit hominibus,
quē beatus Marcus describit in Euan-
gelica historia: Institutio rectè & be-
ne ac piè uiuēdi, & colēdi Deum opti-
mum maximū, quā Romani papę asse-
runt cum suis consortibus & iuratis,
cōtinetur in Euangelio secundū Mar-
cum: Est igitur uerus Christianismus,
omnibus nationibus, & singulis mor-
talibus obseruandus. Et contrā, noui-
tiorum Euangelicorum (utendum est
enim inuidiosis illis nominibus) &
Lutheranorum atq; Zuinglianorum
institutio, pugnat cum Euangelio scri-
pto per Marcum & reliquos Euange-
listas: Non est igitur Christianismus
uerus, sed nouitia & perniciosa secta.

*Luthera-
norum &
Zuinglia-
norum in-
stitutio col-
lata cum
Christia-
nismo an-
tiquo.*

Quòd si uerò euicerint hi fidem & doctrinam, leges uiuendi & dogmata, & sacramentorum ritum, quæ ipsi obseruant, per omnia quadrare Euangelio, quis erit tam iniquus & inhumanus, qui non iudicet, absoluendos esse à teterrimo crimine hæreseos, & recipiendos in gremium sanctæ matris Apostolicæ & catholicæ Ecclesiæ. Quem admodum in causa poetæ Archiæ, nati Antiochiæ, se tamen gerente pro ciue Romano, quum homo importunus Gracchus contenderet, ciuem Romanum non esse, M. Cicero cõsul Romanus, & pater patriæ, asserit eum ciuitati Romanæ, lege Syllani & Carbonis: idc̃q; apud prætorem, & iudices delectos, eiusmodi syllogismo: Ciuis Romanus est ex lege Syllani & Carbonis, qui fœderatæ ciuitati adscriptus est ciuis, & domicilium habuit in Italia, quum lex scriberetur, estc̃q; professus apud prætorem intra LX. diem: Aul. Licinius

Ciceronis
oratio pro
Archia
poeta, ciue
Romano.

Licinius Archias adscriptus est ciuis Heracliae, quae foederata est populo Rom. & habuit in Italia domicilium, quum lex ea scriberetur, neque professionem apud praetorem aliqua sua culpa omisit: igitur Archias est ciuis Romanus. Et si non esset, tamen ob ingenium & doctrinam liberalem, donandus potius foret ciuitate, quam repellendus. Ita profecto in hac paucitate Christianorum, appendicem eam cum syllogismo probe confecto iungi uelim: ut, si qui nondum Christianismo per euangelistam Marcum descripto, numeris & punctis omnibus respondent, ab ijs qui spirituales & perfectiores sunt, uelut errantes ouiculae quaerantur, ne penitus fiant praeda mali daemone, qui circuit ut leo rugiens, quaerens quem deuoret: sed placide reducantur ad caulas beatas, ut per CHRISTVM seruentur qui linum fumigans non extinguit, & calamum quassatum non confringit, &

lōganimis præstolat̃ meliorē frugem,
nolens aliquos perire, sed omnes ad
pœnitentiã reuerti, ut Petrus testatur.

*Hereseos
definitio.*

Ediuerso etiam, hæreseos & hæreti-
corum definitionem solidã & firmam
tenemus. Qui enim confingit dogma-
ta fidei Christianæ, aut præcepta uiuen-
di, repugnantia Christianismo perfe-
ctissimo, quem Euāgelica historia uel
Marci, uel alius diuini scriptoris pro-
ponit, uel ab alijs cōficta recipit, & per-
tinaciter tuet̃, cacodoxus est, hereticus
est, à sancto piorū cœtu auulsus & rese-
ctus est. Vtq̃ ueterū theologorū po-
tius uerbis utar, Hereticus est (Augu-
stino finitore, ad Honoratū, de utilita-
te credēdi) qui alicuius tēporalis com-
modi, & maximè glorię, principatusq̃
sui gratia, falsas & nouas opiniones
uel gignit, uel sequit̃. Eam definitionē
reñcere Papistici non audebunt, quip-
pe quæ in corpus iuris pontificij insita
est. Idem Augustinus, malleus hæreti-
corum

corum, lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 51.
Videns diabolus templa demonū de-
seri, & in nomen liberantis mediatoris
currere genus humanū, hæreticos mo-
uit, qui sub uocabulo Christiano, do-
ctrinæ resisterēt Christianæ, quasi pos-
sent indifferenter sine ulla correptione
haberi in ciuitate Dei: sicut ciuitas con-
fusionis indifferenter habuit philoso-
phos, inter se diuersa & aduersa sen-
tientes. Qui ergo in Ecclesia CHRIS-
TI morbidum aliquid prauum que
sapiunt, si correpti, ut sanum rectumque
sapiant, resistunt contumaciter, sua-
que pestifera & mortifera dogmata e-
mendare nolunt, sed defensare persi-
stunt, hæretici fiunt: & foras exeun-
tes, habentur in exercentibus inimi-
cis. Proinde idem Augustinus alibi
ostendit, inter hæreticos non esse ha-
bendos, qui inciderunt in errorē casu
quodam, ut si parentes fuissent irreti-
ti: quærent autem cauta sollicitudine
uerita-

ueritatem, & parati sunt corrigi, quum inuenerunt ueritatem. Eandem hæreseon definitionē copiose adstruit libro 7. de uera philosophia, Clemens, ecclesiæ Alexandrinæ ab ipso Marco euangelista conditæ, eximius doctor. Et Philippus presbyter, Hieronymi discipulus, interpretans dictū illud Iobis cap. 24. Terminos transtulerunt, exponit, statuta Ecclesiæ cōuellentes. Hæreticos esse significauit, qui nouitate doctrinæ peruersæ, Euangelicæ legis & Apostolorum terminos præfinitos excedunt, siue transponunt: & ita deceptoriam suasionem diripiūt greges dominicos, id est, populos credentes in CHRISTVM circumueniunt, sicq; extra caulas exclusos Ecclesiæ, iam quasi proprios greges pascunt: atq; sublato ab eis nomine ueri pastoris, eos suo nomine consecrarunt, & suo dogmate repleuerunt. Eos dicit Philippus, sicut & Hieronymus ipsius præceptor, anti quos

quos terminos, quos posuerunt patres, transgredi, & hæreses cōdere, qui recedunt à libris Apostolicis, & noua commenta hominib. ingerunt. Eam quoque definitionem hæreseos imperatores Christiani, Gratianus, Valentinianus & Theodosius, in Codice de summa trinitate & fide catholica expresse-
runt, unà cum definitione catholicorum: Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit imperium, in tali uoluntate religione uersari, quam diuinum Petrum apostolum tradidisse Romanis, religio usq; adhuc ab ipso insinuatã declarat: quamq; pontificem Damasum sequi claret, & Petrũ Alexandriæ episcopum, uirum Apostolicæ sanctitatis. Hoc est, ut secundum Apostolicam disciplinam, Euangelicamq; doctrinam, patris & filij & spiritus sancti unam deitatem, sub pari maiestate, & sub pia trinitate credamus. Hanc legem sequentes, Christianorũ catholicorum
nomen

nomen iubemus amplecti : reliquos uerò dementes uæfanos que iudicantes, hæretici dogmatis infamiam sustinere, diuina primùm uindicta, post etiam motus animi nostri, quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos.

Spero, catholici, Christianissimi, Christiani, serenissimi, potētissimi, uictoriosi Imperatores, Reges, & omnes qui ciuile geritis magistratū in populo Dei sancto : Reuerendissimi Domini & patres, ecclesiarum antistites: sapientiaq; cœlesti excellentes ecclesiarum & academiārū doctores: & quicunq; nomen CHRISTI principis opt. maximi geritis, perspicuè demonstratum esse, caput præcipuū, in quo consistit summa controuersia illius magnæ & diurnæ, & funestissimæ inter Christianos. Quòd si definitionē ueram Christianissimi & hereseos nō ueluti Mercurij caduceū, sed uirgā oris CHRISTI, & sce-

& sceptrum diuinum, inter partes dis-
fidentes, pro authoritate uestra inter-
posueritis, citò minuetur, aut penitùs
submouebitur contentio indignissi-
ma Christiano nomini, & quæ certam
ruinam adferet, nisi legitimis rationi-
bus ei finem atque modum statuatis.

Vt silentium imponatur ijs qui bla-
sphemant, quæ ignorāt: & ut discant,
qui ignorant de quibus asseuerent, aut
quæ negent. Audiantq; Apostolum
CHRISTI, & organum electum, & do-
ctorem gentiū: qui Timotheo episco-
po Ephesino, & omnibus episcopis,
omnibus in Ecclesia principibus, om-
nibus inuocātibus nomen CHRISTI,
hæc præscribit. Finis præcepti est, cha-
ritas de corde puro, & conscientia bo-
na, & fide non ficta. A quibus quidam
aberrantes, conuersi sunt in uanilo-
quiū, uolentes esse legis doctores, non
intelligentes neq; quæ loquuntur, neq;
de quibus affirmant. Scimus autem,
quia

» quia lex bona est, si quis ea legitimè u-
» tatur. Scientes hoc, quia lex iusto non
» est posita, sed iniustis, & non subditis,
» impijs, & peccatoribus, sceleratis &
» contaminatis, parricidis & matricidis,
» homicidis, fornicarijs, masculorū con-
» cubitoribus, plagarijs, mēdacibus &
» periuris, & si quid aliud sanæ doctri-
» næ aduersatur, quæ est secundum Euan-
» gelium beati Dei. Audiat & Petrus,
» in priori catholica epistola: Charissi-
» mi, obsecro uos tanq̃ aduenas & pere-
» grinos, abstinete uos à carnalibus desi-
» derijs, quæ militant aduersus animam,
» conuersationem uestram habentes bo-
» nam inter gentes: ut in eo quòd detre-
» ctant uobis tanquam malefactoribus,
» ex bonis operibus uos considerantes,
» glorificent Deum in die uisitationis.
» Subiecti igitur estote omni humanæ
» creaturæ propter Deum, siue regi, qua
» si præcellēti, siue ducibus, tanquam ab
» eo missis ad uindictam malefactorum,
» laudent

laudem uerò bonorū. Quia sic est uo-
luntas Dei, ut beneficientes, obmute-
fcere faciatis imprudentium hominum
ignorantiam. Quasi liberi, & nō quali
uelamen habentes malitiæ libertatem,
sed sicut serui Dei. Omnes honorate,
fraternitatem diligite, Deum timete, re-
gem honorificate. Nemo autē uestrūm
patiat̄ur quasi homicida, aut fur, aut
maleficus, aut alienorum appetitor. Si
autem ut Christianus, non erubescat;
glorificet autem Deum, in isto nomi-
ne. Quoniam tempus est, ut incipiat iu-
diciū à domo Dei. Si autē primūm à
nobis, quis finis eorum qui non cre-
dunt Dei euangelio? Audiatur rur-
sum Paulus: Obsecro primūm om-
nium fieri obsecrationes, orationes,
postulationes, gratiarum actiones pro
omnibus hominibus, pro regibus,
& omnibus qui in sublimitate consti-
tuti sunt, ut quietam & tranquillam ui-
tam agamus in omni pietate & castita-
te. Hoc

» te. Hoc enim bonum est & acceptum
 » coram saluatore nostro Deo: qui om-
 » nes homines uult saluos fieri, & ad a-
 » gnitionem ueritatis uenire.

Quæ leges Christianæ, & euangeli-
 cæ, & apostolicæ, uel potius diuinæ,
 ciuiles stabiliunt leges, ac iubent magi-
 stratum ordinario suo Christianos pa-
 rere, iubent leges bonas ciuitatum co-
 lere, honestè uiuere, neminem læde-
 re, ius suum cuique tribuere. Iubent fi-
 dei mysterium bona conscientia serua-
 re: ac uetant quenquam afficere contu-
 melijs & iniuria, prætextu religionis:
 neque ferunt, cuiquam hæreseos, aut
 impietatis, aut schismatis, aut rebellio-
 nis crimina impingi, qui uitam hone-
 stam & sanctam & tranquillam degit,
 fideiq; Catholicæ regulam & tesseram
 & symbolum confitetur. Si quis au-
 tem sanam CHRISTI & Apostolorum
 doctrinam deserens, furatur, aut rem
 ueneream illicitè exercet, aut latroci-
 natur,

natur, aut prodit, aut peierat, aut nomen Dei blasphematur, ut maleficus puniatur, & non ut Christianus, uel Papisticus, uel papismo aduersus. Nemo etiam uolenter ad fidem cogendus est, siue Iudæus, siue Mahumedicus, siue hæreticus: sed ueritatis demonstratione, & autoritate diuina ducendi sunt homines ad Ecclesiæ catholicæ religionem. Quomodo Imperator Iustinianus lectione diuinorum librorum Iudæos à superstitione sua abduci, & Ecclesiæ adiungi uult. Quomodo ueteres & eximii doctores Ecclesiæ, & episcopi (ut diuina ipsorum monumenta prolixè testantur) egerunt cum Nazoræis, Ebionitis, Manichaicis, Ariarianis, Donatistis, Pelagianis, Mahumedicis, cum Iudæis, cum gentibus: & ut religionem nostram sacrosanctam tuerentur, & ut eius consortes in fidei officio retinerent, & ut alienos placidè ac more Christiano adducerent. Atq;

utinam hodie Christiani, praesertim quibus Rex regum, & princeps omnium pastorum, sui regni & Ecclesiae gubernacula commisit, moderationem Gregorij theologi seruant, in Ecclesiae functionibus, cuius uerba ex sermonibus, quos ad patrem suum episcopum, & ad Basilium magnum, & Ecclesiam habuit, quum ad episcopatum esset uocatus, coronidis uice apponere uisum est: Pascendi artem me, o amici, docete. Erga gregem nos tuam doce dilectionem, tuam curam ac prudentiam, tuam praefecturam, uigilias tuas, & carnis subactionem spiritui obedientem, coloris tui qui ob gregem languet, florem, mansuetudinis decorem, in negotijs tranquillitatem & humanitatem, rem quae nequaquam apud multos reperiri potest, nec quae multa habeat exempla, praelia pro grege depugnata, uictorias quibus in CHRISTO superasti. Enarra, ad quae nam pa
scua

scua grex sit cōpellendus, ad quos fontes eundum, à qua pastura fugiēdum, quę aqua declināda, qui nam ducendi sint baculo, aut qui fistula: quādo grex ad pascua sit agendus, & quando reuocandus: quomodo cū lupis sit pugnandum, & quomodo cum pastoribus in pace degendū: præcipuè tēpore isto, quo pastores facti sunt insensati, & dispersæ sunt oues gregis. Et postea: Nil utilius est, & securius, quàm cum uolentes præsumunt uolētibus. Quoniam ui adigi, nequaquàm legis est nostræ, nec aliquid quod uiolentū est, sed uoluntarium. hoc enim nec secularē principatū stabilire possit. Quod enim ui subigit, id se oblato tempore in libertatē uendicare solet. Nostram autē non præsentiam, id est ἀρχήν: sed παύδαγωγίαν, hoc est, institutionem, nil magis custodit, quàm uoluntarium. Volentium enim, & non coactorum, salutaris est mysterium.

LIBER TERTIUS, DE LEGITIMA uindicatione Christianismi: quo expenditur Apostoli dictum Ephes. 4. cap. *Unum corpus, unus spiritus, una spes uocationis, unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus, & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Describitur autem Christianismus ex Euangelica historia B. Marci, catholice & cōpendiose.*

Pistola, quam Paulus apostolus IESU CHRISTI, Romæ coniectus in uincula ob nomē Domini, à Nerone truculentissimo tyranno, scripsit ad ecclesiam Ephesinā, summam exponit Christianam institutionem, nō intricatè & obscurè, ut aliqui putant, sed perspicuè: modò lector accedat nō rudis omnino, & imperitus principiorum theologiæ, quæ pueris etiam instillantur in catechesi, & attentus, & cupidus ueritatis cognoscendæ. Quum enim

nim uideret instare tempus sui marty-
rij, ut mortem obiret propter Euange-
lij præconium, iudicauit Apostolus,
quem cura omnium ecclesiarum ange-
bat, non tam utile quàm necessarium,
ut ecclesiam Ephesinam, quam ipse col-
legerat ex Iudæis & gentibus, ac præ-
dicatione Euangelij CHRISTO funda-
mento prophetarum & apostolorum
imposuerat, & quidem magnis labo-
ribus atq; periculis, ut Actorum capi-
te 18. & cap. 19. legimus, confirmaret
scripto in ea doctrina, quam ab eo præ-
sente acceperant. Nam in urbe Ephe-
so, totius Asiæ tunc temporis famige-
ratissima, plurimi Iudæi, & ex ijs ali-
quot doctissimi, sese totos opponebāt
Euangelij præconio. Idem faciebant
ethnici, uidentes minui culturam Dia-
næ, ex qua ciues uberrimum quæstum
tolerabant. Confluebāt illò etiam phi-
losophi gentiliū, præstantes ingenio,
& eloquentia, & doctrina. Ex quibus

rebus omnibus imminebat Ecclesiæ
CHRISTI magnum periculum, ne ho-
mines complures à fide suscepta rela-
berent in Iudaismū, aut Paganismum.
præsertim quia Nero etiam Rom. Im-
perator, quem plurimi Christiani, ob
scelera & sæuitiam, suspicabant fore
Antichristum, persequeretur fideles,
iamq; Paulum in uincula coniecerat.
Itaq; Apostolus in hac epistola, sicut
& in ea quam ad Ebræos scripsit, & Pe-
trus in utraque epistola, suadet, horta-
turq; diuinis rationibus, ut fideles in
recepto Christianismo constantes ma-
neant: extra quem nullus hominum
salutem queat assequi æternam. Nam
eam ipsam rationem rectè & beatè ui-
uendi, Deumq; colendi, & non aliam,
docere omnes alios Apostolos, & qui-
dem acceptā à IESU CHRISTO, ipso
Dei filio: eandem quoq; docuisse Mo-
sen & prophetas: eandem obseruasse
à primordio mūdi patriarchas, & om-
nes

nes sanctos: imò sempiternis temporibus fuisse reconditã in diuina mente, iam autẽ clarius patefactã in aduentu Seruatoris: ac proinde usque in finem mundi, & per omnia secula duraturã esse. Simul edocet, quibus armis & uiribus Satanam, & eius copias, uincere possint: nimirum spiritualibus & diuinis, uerbo Dei, fide, charitate, spe, iustitia, sanctitate, flagrantissimisq; ad Deũ precibus. Exponit etiam summam Christianismum, in memoriam reuocans ea quæ præsens docuit, & in quibus oportet perseverare usq; in finem. Cæterum capite quarto commemorat Christianę institutionis mēbra & partes: ac definit eam, dum exhibet caput, corpus, uitam & uirtutes Ecclesię, uinculum Ecclesię, alimentum Ecclesię, sacramēta Ecclesię, finem deniq; & officium Christiani hominis. Sunt enim hæc Apostoli uerba *

Obsecro itaque uos ego uinctus in

k 5

Domino,

23 Domino, ut dignè ambuletis, uocatio-
 23 ne qua uocati estis, cum omni humili-
 23 tate & mansuetudine, cum patiētia sup-
 23 portantes inuicem in charitate, sollici-
 23 ti seruare unitatem spiritus, in uinculo
 23 pacis, unū corpus, & unus spiiitus: sic-
 23 ut uocati estis in una spe uocationis ue-
 23 strę. Vnus Dominus, una fides, unum
 23 baptisma, unus Deus & pater omniū,
 23 qui super omnes, & per omnia, & in
 23 omnibus nobis. Vnicuiq; autem no-
 23 strūm data est gratia secundum mensu-
 23 ram donationis CHRISTI. & reliqua.

Et hunc quidem locum prægnantē
 esse mysterijs regni cœlorum, attentus
 lector animaduertit, qui pauculis uer-
 bis complectitur uniuersam doctrinā
 CHRISTI Domini, Petri, Pauli, Ioan-
 nis, Iacobi, & omnium apostolorum:
 nec non Moſis, Iob, Dauidis, Solomo-
 nis, Eſaię, Eſrę, & omnium propheta-
 rum. Vnde si res diuinis scripturis ob-
 ſcuritatem conciliāt, hunc locum oportet
 omnia
 tebat

tebat esse perobscurum, in quo theologia uniuersa paucissimis uerbis comprehendit̃. Aut si elocutio parit intelligentiæ difficultatem, ut scripturæ nequeant nisi à pauculis quibusdam intelligi, hic etiã illud maximè euenisset. Nam allegoriæ uelamē expansum est, & hyperbatō uerba collocat non ordine naturali, sed traicit in alia loca. nō nulla etiam uerba omittunt̃, quæ requirit absolutio sententiæ. Verum lector attendēs Apostoli scopū, ad quē colligauit omnes sentētias & uerba omnia, & sermonis figuras ac tropos, sentiet hic etiam, ut ubiq; diuinū uerbum nō esse tenebras, sed lucem: nō auferre hominib. rerum cognitu necessariarū & utilium noticiã, sed patefacere. Habet aut̃ propositū Apostolus, tum Ephesios, tum alios etiã Christianos exhortari, ut permaneant in salutifera Domini CHRISTI doctrina: neq; se abduci ab ea sinant, uel sophistas Iudaicos, aut gentiles,

Scopus Epistolæ ad Ephes.

gentiles, aut pseudochristianos, uel persecutores uiolentos.

*Imagine hu-
mani cor-
poris Pau-
lus Chri-
stianissimum
proponit.*

Itaq; scita in primis similitudine cor-
poris animati, puta hominis, Christia-
nitatem ob oculos animi producit: in
qua non modò phyci, & totius natu-
ræ periti, sed etiam quiuus hominum,
non abhorrens à sensu communi, per-
spicere potest Christianæ institutionis
partes, ac totam rationem. Est enim in
homine corpus: & in eo primatum ob-
tinet caput, quippe sensuum omnium
sedes, habens oculos, aures, os, linguã,
cerebrum, & alia organa sensoria: estq;
uelut officina ipsius animæ. Truncus
autem adhærens capiti, habet brachia,
pedes, & alias partes, omnes inter se
harmonia decentissima coniunctas.
Porro uitam & sensum & motum &
omnes agendi facultates corpus nō ha-
bet ex sese, uerum ab anima: quæ ubi
corpus reliquit, nō plus sentit uel agit
corpus, quàm truncus resectus, aut sa-
xum.

xum. Itaq; anima præstantior pars hominis iurè habetur, & uerus homo: cui corpus famulatur ut instrumentū, aut in quo degit uelut in domuncula. Vinculo etiam & nexu quodam corpus & anima coniunguntur, ut unum quiddam ex tot corporis partib. & anima fiat: & quo sublato extinguitur, dissolutione animæ & corporis facta. Idq; uinculum Scriptura indicat in sanguine positum esse præcipuè, ut cum dicit cap. 12. Deuteronomij: Hoc solum caue, ne sanguinem comedas. sanguis enim eorum pro anima est. Et assentit uulgare iudiciū: siquidem experientia docet, animal expirare effuso sanguine, aut penitus corrupto in corpore etiam. Neq; repugnat, si uinculum illud esse dicatur calor temperatus in humido radicali: aut spiritus ille, qui facultatem animalem & uitalem & naturalē distribuit per totum corpus. Huic autem uinculo conseruando alimentum est

est destinatum: & immutandis quali-
tatibus affectionibusque corporis, para-
ta sunt medicamina. Quia enim conti-
nuo motu & agitatione corporis absu-
mitur illud, quod animæ & corporis
societatem conseruat, indiget homo &
unumquodque animal nutrimento,
quod subinde restituat quod absumi-
tur, ne penitus euanescat. Quia uerò
morbi accersunt mortem, suntque ueluti
uia ad mortem: quorum alij partem
corporis uitiant, ut spasmus neruos, ut
uertigo caput: alij totum corpus obsi-
dent, ut febres tertianæ, quartanæ, pe-
stilentiales: indiget homo etiam medi-
cina, quæ sanitatem conseruet, aut labe-
factam instauret, morbis depulsis. Spe-
ctatur igitur in primis, ut rectè ualeat
homo, et bene habeat, optimeque uiuat.
Quod alij ponunt alia in re, dum iudi-
cant homines de summo bono, & feli-
citate, ut semisomnes aut ebriosi de re-
bus sensui oblati, Sapienter autem Sa-
tyricus

tyricus dixit: Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano. Et in hoc sana mente præditi & sobrij consentiunt, quatenus sermo est de homine animali. Nam de summo bono, quo fruatur homo sempiternis temporibus, postea dicitur. Munus etiam corporis hinc facile perspicitur, esse, ut se promptum aptumque præbeat organum animæ, & oculus cernat, dum iubet anima, & auris sonos percipiat, & manus elaborent id quod iniungitur, & pedes gestent corpus: aliaque membra & partes sibi assignatum officium peragant. Et hæc, ut antea dixi, non sunt eruenda ex penitiori doctrina philosophorum, sed uulgo nota sunt. Itaque sapienter Apostolus Christianismum totum hac imagine depinxit, & ob oculos animorum posuit, exhortans omnes, ut ex munere diuino sortiti Christianam fidem, constanter in ea perseverent: neque argutijs sophistarum, qui uerbis res mirifice uersant, ut lusores

tesseras

tesseras & chartulas lusorias miscēt in fraudem colludentium, neq; uiolentia persecutorum abstrahantur. Eadem etiam opera suadet ac hortatur, ut alieni à Christianismo hæctenus, unicam hanc salutis uiam ingrediantur. Consideremus igitur iam deinceps singulas partes Christianæ institutionis.

Vnus ue-
rus Deus
Ecclesie
Catholice
anima.

Vnus, inquit, est Deus, nempe uerus. Nam falsa hominū opinione multi sunt dñj & domini: et unaqueq; gens suos peculiare habet deos. ut Ephesij magnam Dianam, Athenienses Mineruā, Romani Ianum, & Quirinum, & Martem, & Capitolinum Iouem: Aegyptij Serapim, Babylonij Belum, Syri Atargatem uel Astaroth, & alij alios. Neq; unus est Deus, ut Monarchici hæretici & Sabelliani, utq; Iudei & Mahumedici de natura diuina fabulantur: sed Deus unus in essentia, tres autem hypostases & personæ distinctæ: non confusæ & permixtæ, neq; separatae,

paratæ, Deus pater, Deus filius, Deus Spiritus sanctus. Eaq; diuina mens neq; locorum neq; temporum spacijs conclusa, uerum infinita & immensa totum corpus Ecclesiæ sanctæ animat & uiuificat ubiq; gentiū ab origine mundi, nec nō in cælo beatos spiritus. Et is suppeditat uitam spiritualem, & facultates bene agendi, & motum. De quo Apostolus in Areopago Atheniensi, uerbis quidem poetæ utens, etiā ait: In ipso uiuimus, & mouemur, & sumus, eiusq; adeo sumus genus. Et sæpe testantur scripturæ, ut Deus agat in hominibus. Quemadmodum & hoc loco Apostolus dicit, Deum patrem ac Dominum super omnes esse, qui omnibus creaturis imperat, omniaq; nutu suo regit: idem & per omnes est, omnibus prouidens: & in omnibus fidelibus, uidelicet inhabitans ut in templis gratissimis. Sicut etiam in utraque ad Corinthios epistola explicans mysterium

» sterium tabernaculi & templi: An ne-
 » scitis, inquit, quoniam membra ue-
 » stra templum sunt Spiritus sancti, qui
 » est in uobis, quem habetis à Deo, &
 » non estis uestri? Mortui ergo sunt, &
 duntaxat simulachra hominum, quos
 Deus fons omnis uitę destituit. Et pec-
 cata mortalia, siue capitalia rectissimè
 dicuntur, actiones quę Deum ita of-
 fendunt, ut recedat ab homine, sicut
 recessit à Saule: & subeat malus illę spi-
 ritus, impellēs ad omnia flagitia, & in-
 ferens mortem æternam.

Caput Ec-
 clesie Ca-
 tholica uni-
 cum & ue-
 rū est Chri-
 stus.

Ex eo autem, quòd unus est Deus,
 idem Apostolus in priori ad Timo-
 theum epistola cap. 2. infert, unum e-
 tiam pròinde mediatorem esse Dei &
 hominum, hominem CHRISTVM IE-
 SVM, qui dedit semetipsum redēptio-
 nem pro omnibus. Idem quoq; in æ-
 dificio Ecclesie angularis est lapis, cō-
 tinens parietes & fundamentum, præ-
 ter quod nemo potest aliud ponere: &
 in si-

in similitudine arboris, est radix. In corpore autē spiritali & mystico, est caput, ut Paulus disertè & copiose eloquitur cap. 1. huius epistolæ: Omnia subiecit pedibus CHRISTI. Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet. Ac 4. cap. Veritatem facientes in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput CHRISTVS: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturā subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusq; membri augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate. Et ad Coloss. cap. 1. Ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis Ecclesie: qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primatū tenens. & quæ sequuntur. Vnde Gregorius magnus grauitè obiurgat Ioannē Cō-

stantinopolitanū, quia uniuersalis capitū Ecclesiæ CHRISTI membra cuncta sibi conareū supponere uniuersalis episcopi appellatione.

*Membra
Ecclesie, si
deies singu
li.*

Iam uerò Ecclesiæ membra ignorare non potest, qui uel Apostolum audiatur in hac epistola differentem. Ut enim caput CHRISTI est Deus pater, ita unius Ecclesiæ catholicę capiti unico simul cohærent omnes pij & sancti homines, & spiritus defunctorum, & mentes illæ cœlestes, quos angelos ob ministerium uocat eloquiū diuinum. Et de hominibus quidem dicit: Ipse CHRISTVS dedit quosdā apostolos, quosdam autem prophetas, alios euangelistas, alios doctores & pastores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis CHRISTI: donec occurramus omnes in unitatē fidei, & agnitionis filij Dei, in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis CHRISTI. Eaę membra co-

bra copiosius recenset in epist. 1. ad Corinth. cap. 12. Sunt igitur membra Ecclesiæ catholicæ tum angeli boni, tum animæ defunctorum in fide Christiana, & in terris homines qui crediderunt in nomen CHRISTI ab origine mundi, tum credituri sunt usque in finem mundi, patriarche, prophete, apostoli, martyres, cōfessores, Ecclesiæ pij doctores & pastores, & magistratus ciuiles omnium ordinū, monarche, optimates, & principes in liberis populis, qui rempub. sanctè administrarunt ullo tempore, in CHRISTVM credentes, hominesque priuati. Quæ membra uniuersa & singula uitam accipiunt, & motus ad bene, sanctè, pieque agendum: & charismata Spiritus sancti, atque facultates, ut uelimus, & possimus agere quæ Deo placita sunt. Nihil enim boni habemus, quod non accepimus è manu Domini, ut Paulus noster docet. Omnes autem accipimus de plenitudine

CHRISTI, ut Ioānes docet. Quamobrem etiam Apostolus illos qui relicto Iudaismo, aut superstitionibus gentilibus, in CHRISTI religionem concedunt, socians prophetis & patriarchis & omnib. sanctis Ecclesiæ ueteris ante aduentum CHRISTI, uocat συνασώμας, hoc est concorporales: & συγκληρονομάς, id est consortes & cohæredes; ut sit una sancta, catholica & apostolica Ecclesia, quæ est sanctorum communio, ut Symboli articulus nonus profitetur.

Religio
uinculum
Ecclesiæ.

Iam uerò, quod nam putemus illud esse uinculum, quod numen præpositens & homines miseros & peccatores in societatem & fœdus & unionem, a deoq; in corpus unum mysticum deuinciat, quàm religionem? Quæ à religando est dicta, ut diuus Augustinus edisserit etymologiam: quia Deo religat, obstringitq; homines. Et sanè religio, quæ constat sapientia diuina, & uerita-

nis iustificatione, qui tropum non obseruarunt, quo una res pro alijs pluribus aliquoties ponitur. Vt hoc loco Apostolus ponit uinculum charitatis, quod corpus Ecclesiæ conglutinat.

Quemadmodum & Ioannes epist. 1.

- » cap. 4. dicit: Deus charitas est: & qui
 » manet in charitate, in Deo manet, &
 » Deus in eo: & cætera. Idem Aposto-
 » lus fidei primatum in cõsortio Dei &
 » hominum, & salutis negotio defert: ut
 » cum scribit II. capite ad Ebræos: Sine
 » fide impossibile est placere Deo. Cre-
 » dere enim oportet accedentem ad De-
 » um, quia est, & inquirentibus se remu-
 » nerator est. Et ad Galatas 2. cap. Viuo
 » iam non ego, uiuit uerò in me CHRI-
 » STVS. Quod autem nunc uiuo in car-
 » ne, in fide uiuo filij Dei. Rursum capi-
 » te 8. epistolæ ad Rom. Spe salui facti
 » sumus. Et Ebr. 7. Nihil ad perfectum
 » adduxit lex: introductio uerò melio-
 » ris spei, per quam proximamus Deo.
 Et

Et cap. 12. eiusdem epistolæ: Pacem, in-
quit, sequimini cum omnibus, & san-
ctimoniã, sine qua nemo uidebit Deũ.
At uerò cap. 2. ad Ephes. gratiæ & mi-
sericordiæ Dei uniuersa tribuit, inqui-
ens: Deus qui diues est in misericor-
dia, propter nimiam charitatem suam,
qua dilexit nos, & cum essemus mor-
tui peccatis, cõuiuificauit nos in CHRI-
STO, cuius gratia estis saluati. Et mox
adiungit fidem: Gratia enim, inquit, e-
stis saluati per fidem, & hoc non ex uo-
bis: Dei enim donum est, non ex ope-
ribus, ut ne quis glorietur. Et adiungit
opera: Ipsius enim sumus factura, crea-
ti in CHRISTO IESU in operibus bo-
nis: quæ præparauit Deus, ut in illis
ambulemus. Petrus autem coniungit
timorem Dei, & iustitiam, Actorũ 10,
capite, inquit: In ueritate comperi,
quia nõ est personarũ acceptor Deus:
sed in omni gente, qui timet Deum,
& operatur iustitiam, acceptus est illi.

Loquitur autem de Cornelio ethnico
 Rom. cēturione. Et epist. 1. cap. 1. Dei
 uirtutem & fidem coniungit, dicens:
 » Deus & pater Domini nostri IESU
 » CHRISTI, secundū misericordiā suam
 » magnam regenerauit nos in spem ui-
 » uam, per resurrectionem IESU CHRI-
 » STI ex mortuis, in hæreditatem incor-
 » ruptibilem, & incontaminatam, & in-
 » marcescibilem, cōseruatam in cœlis, in
 » uobis, qui in uirtute Dei custodimini
 » per fidem, in salutem paratam reuelari
 » in tempore nouissimo. Et eodē loco,
 ut Deo simus insiti per cœlestem rege-
 nationem, tribuit Petrus Euāgelio.
 Quemadmodū & Paulus ad Rom. 1.
 dicit Euāgeliū esse uirtutem Dei, ad
 salutem omni credenti. Et cap. 10. con-
 necit uerbum Dei & Euāgelij præ-
 conium, & inuocationem Dei, & fi-
 dem, & gratiam Dei. Nec semel Domi-
 nus CHRISTVS ueritati & uerbo
 suo transcribit amicitia hominis cum
 Deo.

Deo. Quod Solomon etiam facit in libro Sententiarum, & eius paraphraſtes in libro Sapientiae cap. 7. Sunt autem haec uerba: Sapiētia uapor est uir-
tutis Dei, & emanatio quaedam clarita-
tis omnipotentis Dei ſyncera: & ideo
nihil inquinatum in eam incurrit. Can-
dor est enim lucis aeternae, & ſpeculum
ſine macula Dei maiestatis, & imago
bonitatis illius. Et cum ſit una, omnia
potest, & in ſe permanens omnia inno-
uat, & per nationes in animas ſanctas
ſe transfert. Amicos Dei & prophetas
conſtituit. Neminē enim diligit Deus,
niſi cum qui cum ſapientia inhabitat.
Et haec haectenus de religione, uinculo
ſocietatis inter Deum & homines.

Iam uerò ad religionem ipſam obli-
gant & obſtringūt rerum diuinarum
ſigna, quae myſteria & ſacramenta & ſi-
gnacula iuſtitiae fidei appellantur. De
quibus Auguſtinus libro 19. aduerſus
Faustum Manichaeum, rixantem ſuper
Domini

*Sacramēta
Eſcleſiae ob-
ligāt homi-
nes ad unā
Dei ueri re-
ligionē, De
umq; ſcēde-
rant homi-
nibus.*

Graue dictum in sacramento eorum cōtemptores & profanatores. ut Hieronymus quoq; dicit: Qui sacramenta uiolant, eum uiolant Deum, cuius sunt sacramēta. Et 1. Corint. 11. Qui sumūt indignē, iudiciū, &c.

Domini uerbo, Non ueni soluere legem, sed implere, ita scribit: In nullum nomē religionis seu uerum seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorū uel sacramentorum uisibilium consortio colligerent. Quorum sacramentorum uis inenarrabiliter ualet plurimū: & ideo, cōtempta sacrilegos facit. Impiē quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas. Addit igitur Apostolus partib. Christianismi unū baptisma, quo inserunt homines per fidem CHRISTO, per quem solum ex mera Domini Dei gratia obtingit hominib. remissio peccatorum, iustitia, salus, & omne bonū. De quo Apostolus cap. 3. ad Galatas: Omnes filij Dei estis per fidem, quæ est in CHRISTO IESU. Quicumq; enim in CHRISTO baptizati estis, CHRISTVM induistis. Symbolum Nicænum aut Romanū iungit hanc partem Christianismi articulo fidei de remissione

missione peccatorū, dicens: Confiteor unū baptisma in remissionē peccatorum. Etsi uerò dictū Apostoli satis docet, baptisma nō esse iterandū, neq; diuersarū ecclesiarū diuersum esse baptisma, qđ in nomine CHRISTI, aut in nomine Trinitatis adorādę collatum est, ut olim Donatistę hac in re tumultuati sunt, hodieq; nōnulli agitant̄ intempērijs illorū exemplo: magis tamen Apostolus insinuat, unā rem esse spiritualē & cœlestē & diuinā, quæ baptismo representatur, fidelib. autem collata est per sanctum Spiritum, tam in Ecclesia Dei ante aduentū CHRISTI in carnē, quā postea. Id quod in alijs etiam sacramentis obseruatū est: ut rectē quoque dicatur, unum pascha, una circūcisio, una synaxis & cœna Dominica. Quod non modò finis & usus sacramentorum liquidè arguit, sed etiam ritus & uerba solennia. Res enim duntaxat symbolicæ, ut aqua, panis, uinum, caro,

caro, & non nihil actio seu ritus uariāt: significatę aut̄ res perpetuę & immutabiles sunt, & utriq; cōmunes populo. Itaq; non tam acutę q̄ religioſe, ut omnia, ſcripſit Auguſtinus, ſacramēta ueteris populi nūciatiua & pręnūciatiua & promiſſiua fuiſſe, & figuras rerum nondum impletarū: Euangelio prædicato per totum mundū, ritus ſacros iudicia eſſe rerum completarū, quas annunciant impletas eſſe. Neq; plus intereſſe, q̄ inter uerba temporis futuri & præteriti: ueluti, CHRISTVS natiurus & paſſurus & reſurrecturus eſt, aut CHRISTVS natus & paſſus eſt & reſurrexit. Sunt em̄ hæc ipſius uerba eodem libro. Prima ſacramēta, quę obſeruabant & celebrabant ex lege, prænūciatiua erāt CHRISTI uēturi. quę cum ſuo aduētū CHRISTVS impleuiſſet, ablata ſunt: & ideo ablata, quia impleta. Non em̄ uenit ſoluere legem, ſed adimplere. Et alia ſunt inſtituta uirtutema

te maiora, utilitate meliora, actu facilio-
ra, numero pauciora: tanquā iustitia fi-
dei reuelata, & in libertatē uocatis filijs
Dei iugo seruitutis ablato, quod duro
& carni dedito populo cōgruebat. Ac
paulopost. Interim aduersus calūnio-
sam imperitiā Fausti demonstrare suf-
fecerit, quanto errore delirent, qui pu-
tant signis sacramētisq; mutatis, etiam
res ipsas esse diuersas: quas ritus pro-
pheticus prænunciauit promissas, &
quas ritus euangelicus annunciauit im-
pletas. Aut qui censent, cum res eēdem
sint, non eas alijs sacramētis annuncia-
ri debuisse completas, quā ijs quib.
adhuc complendæ prænunciabantur.
Si enim soni uerborum, quibus loqui-
mur, pro tempore commutantur, eā-
demq; res aliter enunciatur faciēda,
aliter facta, sicut ista ipsa duo uerba
quæ dixi, faciēda & facta, nec pari-
bus morarum interuallis, nec iisdem
uel totidem literis syllabis uer-
runt:

runt: quid mirum, si alijs myſteriorum ſignaculis paſſio & reſurrectio CHRIS-
 TI futura promiſſa eſt, alijs iam facta
 annunciatuꝛ? Quando quideꝫ ipſa uer-
 ba, futurum & factum, paſſurus & paſ-
 ſus, reſurrecturus & reſurrexit, nec teꝛ-
 di æqualiter, nec ſimiliter ſonare potue-
 runt. Quid enim ſunt aliud quæqꝫ cor-
 poralia ſacramenta, niſi quædam quaſi
 uerba uiſibilia, ſacroſancta quidem, ue-
 runtamen mutabilia & corporalia?

Collatio ſa-
 cramento-
 rum prio-
 ris populi
 Dei, & Ec-
 cleſiæ Chri-
 ſtiane.

Porro quum Ebræi Paſchatis ritū,
 quem Deus per Moſen tradidit, ſerua-
 uerint uſqꝫ ad mortem & reſurrectio-
 nem Chriſti annos MDLX; & circum-
 ciſionis ritum quadringentis annis am-
 plius: portenti ſimile uideꝛ, ſacramen-
 ta Eccleſiæ per ipſum Meſſiam Dei ſi-
 lium incarnatum, æternū pontificem
 tradita, non modò eſſe prorfus trans-
 formata per humanas traditiones, ſed
 etiam uſum eorum inuerſum & per-
 mutatum eſſe, idqꝫ breui tempore poſt
 migratio-

migrationem Apostolorū CHRISTI.
Quod Gulielmi Durandi rationale
diuinorum abundè arguit, & alij eius-
dem farinae libri. Visum est igitur ad
Apostoli dictum & Christianismum
totum illustrandum pertinere, si uete-
ris ecclesiae & secundariae, mysteriorū
CHRISTI signacula breuiter compo-
nerem. Et Paulus quidem cap. 10. pri-
oris epistolae ad Corinth. docet, eos
quos Moses eduxit ex Ægypto, bap-
tisos esse in nube & mari: comedisse
quoq; in manna eandem escam spiri-
tualem, quae in cœna Domini editur in
pane Domínico: & bibisse idem pocu-
lum spirituale, aquam uidelicet pro-
nantem ex petra, CHRISTVM figurati-
te, quod poculum in Eucharístico cá-
lice Domini propinatur. Sed quia pie-
tatem non habuerunt ipsam, Deo non
placuerunt, qui eos prostrauit in deser-
to, ne ingrederent̃ in terrā promissam.
Et rursus docet, in Ecclesia CHRIS-
TI

STI etiamnum esse circumcisionem spiri-
ritualem, non manufactam: & CHRIS-
TVM immolatum, esse nostrum pa-
scha: & azymos panes, ueritatem atq[ue]
sinceritatem.

Baptismi et
circumcisi-
onis colla-
tio.

Verba solennia baptismi dictauit
Dominus CHRISTVS, iubens bapti-
zare in nomē Dei patris, & filij, & spi-
ritus sancti. Quæ minister Ecclesiæ
reddit non mala fide, cum tingens a-
qua lustrali, ait: Ioannes, ego te bapti-
zo in nomen Dei patris, & filij, & Spi-
ritus sancti. Mysterium autem expli-
cans Apostolus, uocat lauacrum rege-
nerationis: & dicit per baptisma indu-
re homines CHRISTVM, & sepeliri
cum CHRISTO, & mori peccatis, &
resurgere in uitam nouam. Et Petrus
dicit in epistola priori, diluuij, per qd
Noe cum sua domo seruatus est in ar-
ca, baptisma nostrum esse *ἀντίτυπον*,
quod saluos faciat per IESV CHRI-
STI resurrectionem, dum bona con-
scientia

scientia & fide prædita respondet pro-
bè Deo scrutanti corda, & non respi-
cienti ad externam speciem. Circumci-
sionem uerò Dominus Deus sanxit, et
tradidit Abrahamo patri credentium,
hisce uerbis, quæ Geneseos capite 17.
legimus: Ego Deus omnipotens: Am-
bula coram me, & esto perfectus. Et
statuam pactum meum inter me & te,
& inter semen tuum post te in genera-
tionib. suis scædere sempiterno: ut sim
Deus tuus, & Deus feminis tui post
te. Et tu ergo custodies pactum meum
& semen tuum post te in generationi-
bus suis. Hoc est pactum meum, quod
obseruabitis inter me & uos, & semen
tuum post te, circumcidetur ex uobis
omne masculinum: & reliqua. Et cir-
cumcisos esse cultro petrino, seu acuto
saxo, testatur circumcisio facta per du-
cem Iosue in Gilgal, ex diuinito præce-
pto. Mysterium autem explicat Mo-
ses cap. 30. Deuteronomij: Circumci-
m 2 dat,

„ dat, inquit, Dominus Deus tuus cor
 „ tuum, & cor seminis tui: ut diligas Do
 „ minū Deum tuum ex toto corde tuo,
 „ & in tota anima tua, ut possis uiuere.
 „ Et Hierem. cap. 4. Circumcidimini in
 „ Domino, & auferte præputia cordiū
 „ uestrorū. Similiter quoq; mysterium
 „ explicat legis diuinæ peritissimus A-
 „ postolus CHRISTI, ad Col. cap. 3. In
 „ CHRISTO circūcisi estis circūcisiōe
 „ non manufacta in expoliatione corpo
 „ ris carnis, sed in circūcisiōe CHRISTI
 „ consepulti in baptismo: quæq; sequun
 „ tur. Et cap. 3. epistolę ad Philipp. Nos
 „ sumus circūcisiō, qui spiritu seruimus
 „ Deo, & non in carne fiduciam haben
 „ tes. Et hoc mysterium circūcisiōnis
 „ uulgo etiam notū fuisse in schola Mo-
 „ saica, testantur uerba solennia, quibus
 „ etiamnum utuntur Samaritani Mosis
 „ discipuli, quæ leguntur in libro de co-
 „ gnitione Dei, Samaritana lingua &
 „ characterib, scripto. Quem Guil. Po-
 „ stellus,

stellus, uir de sanctis linguis & literis bene meritus, in orbem Latinū ex Oriente attulit. Quæ uerba literis Ebraicis transcribā, & interpretabor, sciens rem gratam fore studiosis Christianæ doctrinæ.

המורו ערלה לבכר אשר הנסה
נפשו על הרעה והסתר נפשו מן החכמה
ומול ערלה נפשו בעונה וחליץ ממדותיו
רוחו ויגלה לו הנפלא ויראה לעיניו הנסתר

Arcanum hoc non est aliud, quam mysteriū regni cœlorum, quod oculus carnalis nō uidit, &c.

Quæ Latinis uerbis id sonant: Concupiscentia tua est præputium cordis tui, quod obtegit animam tuam, quo minus capiat scientiam: & abscondit animam tuam, quo minus capiat sapientiam. Proin circumcide præputium animæ tuæ humilitate, & libera spiritū tuum à contentione. Et reuelabitur tibi admirandum & singulare arcanum, & uidebit oculis tuis quod abstrusum est. Ex his ergo liquidè patet, unum esse baptisma, itemq; unam circumcisionem in Ecclesia Dei.

Consideremus & pascha Ecclesiæ,
m 3 & cœ-

Cœna Do-
minicæ &
paschalis e-
puli com-
paratio.

& cœnam mysticam ueteris populi.
Euangelistæ quidem tres, & Paulus,
institutionē cœnæ Dominicæ memo-
rant: paschatis uerò institutionē Mo-
ses cap. 12. Exodi. Mysteriorum autē cœ-
næ Dominicæ explicat Apostolus 1.
» Corinth. 10. cap. Calix benedictionis,
» cui benedicimus, nōne communica-
» tio sanguinis CHRISTI est? Et panis
» quem frangimus, nōne participatio
» corporis Domini est? Quoniam unus
» panis, & unum corpus multi sumus o-
» mnes, qui de uno pane & de uno cali-
» ce participamus. Et copiosius Domi-
nus CHRISTVS *louuouicæ*, hoc est, com-
munionem atq; consortium sui docet
capite 6. Euangelij secundum Ioannē,
conferens interim manna, & poculum
spiritualis aquæ in deserto. Ostendit
enim, nullum hominē posse uitam cœ-
lestem obtinere, nisi qui edat carnem i-
psius, & bibat ipsius sanguinem. Ede-
re autem & bibere, exponit credere in
filium

filium Dei incarnatum, & passum, & mortuum, & resuscitatum: cuius uirtute & merito & gratia condonatur peccatum, & donatur uita æterna. Quod uerba etiam solennia exprimunt, dum minister eucharistiam distribuit: Corpus nostri Domini IESV CHRISTI proficiat tibi in uitam æternā: pax tecum. Et Dominus quidē CHRISTVS in typico Israeliticæ ecclesiæ epulo maius quiddam celebratū esse, quàm memoriam liberationis è tyrannide Pharaonica, indicat hisce uerbis: Desidero desiderauī hoc pascha manducare uobiscum, antequam patiar. nempe ultimum illud, quod iam rebus ipsis implendum, ueram & perfectam libertatem filiorum Dei adferet. Iōānes quoque dictum illud de agno paschali, Os eius non comminuetis, CHRISTO accommodat. & Paulus ad Ebr. cap. ii. testatur, fide in CHRISTVM celebratum esse pascha. Et i. ad Corinth. 5. Ex

» purgate uetus fermentum, ut sitis no-
 » ua conspersio, sicut estis azymí. Ete-
 » nim pascha nostrum immolatus est
 » CHRISTVS. Itaq; epulemur nō in fer-
 » mento ueteri, neq; in fermento malicię
 » & nequitia, sed in azymis synceritatis
 » & ueritatis. Quòd autem ueteres in
 mysterio agni paschalis CHRISTVM
 perceperint, haud secus quàm ecclesię
 filij per symbola eucharistię & syna-
 xeos, probat Esdras propheta, & legis
 Mosaicę optimus interpret: qui sex-
 centis annis circiter, ante passionē Do-
 mini, de Messia crucifixione, & de sa-
 lute quę obtingit credentib. in illum,
 pascha interpretatus est. Iudæi autem
 perfidi, cum luculentissimū de CHRIS-
 TOSTO IESV testimonium subdolis &
 malignis interpretationibus obscura-
 re non possent, sustulerunt penitus è li-
 bris diuinis, nimirum ex cap. 6. libri 1.
 Esdrę, maiori piaculo & sacrilegio se-
 se alligantes, quàm quòd Barrabam la-
 tronem

tronem à morte liberarunt, & uitæ au-
thorem tradiderunt in mortem cru-
cis. Id autem factum esse, testatur pro-
batissimus ecclesiæ scriptor, & rerum
Israeliticarū peritissimus Iustinus, in
disputatione quam habuit cum Try-
phone, principe Iudæorū. nam quum
is urgeret, ut Iustinus indicaret, quos
nam scripturæ locos Iudæi corrupe-
rint, hisce uerbis respondit: ἀρχὴ μὲν ἐν τῇ
ἱζηγήσειων, ὡν ἱζηγήσει το Εσοφρασ εἰς ἐν νόμον ἦν ποδὶ
τῶ πάχα, τὴν ἱζηγήσει τὴν τὴν ἀφείλονται. καὶ εἶπεν
Εσοφρασ τῷ λαῷ· ὅτι οὗτο δὲ πάχα ὁ ὅτι ἡμῶν, καὶ ἡ
καταφυγὴ ἡμῶν, καὶ εἰὰν ἀφαινοῦνται, καὶ ἀναβῆ ἡμῶν
τὸ τὴν καρδίαν (ὁ πῆλομεν αὐτὸν ταπεινοῦ ὡς οἱ συμφορο
μείω) καὶ μετὰ τὴν τα ἐλπίσωμεν ἐπ' αὐτῶν, ἐμὴ ὅτι σαυρῆς.
μετῶ ὁ τόπος οὗτος εἰς τὴν ἀπαντα χρόνον, λέγει ὁ
θεὸς τῇ δυνάμεων. εἰὰν δὲ μὴ πισθῶσθε αὐτῷ, μηδὲ
εἰσακῶσθε τῶ κηρύγματι αὐτῷ, ἔσεσθε ἐπιχαρμα
τοῖς ἔθνεσι. Quæ latinè id ualent: Ex com-
mentarijs, quibus Esdras legem de pa-
schate exposuit, hanc sustulerunt enar-
rationē: Et dixit Esdras populo: Hoc
pascha seruator noster (est) & confu-
gium nostrum. Quòd si consideraue-

D³ Hebrai
 cū uersum
 est in *ⲟⲩⲙⲓⲛ*
 ⲟⲩ, signum,
 quod signi-
 ficat uexil-
 lum & cru-
 cem. ut Nu-
 meri 21. de
 serpente a-
 reo: & 25.
 de princi-
 pib in cru-
 cem suspen-
 sis.

ritis, ascenderitq; super cor uestrum,
 ueneritq; uobis in mentem (nam hu-
 miliaturi sumus eum in cruce) & po-
 stea in eo spem habuerimus, nequaq;
 uastabitur hic locus in æternum, dicit
 Dominus exercituum. Sin minus cre-
 dideritis in eum, neq; obtemperaueri-
 tis eius præconio, eritis gaudium & fa-
 bula gentibus. O cæcitatem & duri-
 tiam cordis Iudeorum, qui tam clara
 prophetiam de CHRISTO, uel potius
 euangeliū, agnoscere noluerūt, tamq;
 potentem ueritatē abolere conati sunt.
 Sed immortalī Deo gloria, qui omni-
 bus prouidens ubiq; tandem ueritatē
 hanc clarissimam in lucem produxit.

Quamobrem sapiētissimè diuinus
 Paulus inter Christianismi ueri & sem-
 piterni membra posuit unum bap-
 tisma: eademq; ratione, cōmunia sacra-
 menta utriusq; populi; & in summa,
 Ecclesiæ catholicæ. Nam unus & idem
 est finis sacramentorū, quæ Deus ipse
 tradidit

tradidit Ecclesie, licet rebus significati-
bus, & symbolicis mutatis: eadem sunt
res perpetue & sempiternę. Sunt enim
signa & testimonia diuina bonorum,
que Deus promisit uerbo suo credenti-
bus in nomē unigeniti filij, & signacu-
la mysteriorū fidei catholicę, & regni
Dei, utq; Paulus uocat *σφραγίδες* iu-
stitię fidei. Et sunt *τελευτά*, non tam ini-
tiationes q̄ consummationes: que mor-
tales homines Deo immortalī, pecca-
tores sanctissimo, miseros soli beato in-
serūt atq; sanctificāt: ut nō modò serui
& cultores sint Dei opt. max. uerume-
tiam filij & hæredes & cōsortes omniū
bonorū. Nam & Dei pmissa ob signāt,
atq; ob oculos animi ponunt, & fidem
excitant, spem fulciunt, charitatē accen-
dunt. Sunt & symbola, tesseraq; pro-
fessionis, quę arctius obstringūt q̄ ul-
la fœdera & iuramenta, ut præstent ho-
mines officiū suum erga Deum & ho-
mines, memoriaq; grata celebrēt Deū
opti-

optimum maximum pro immortalibus beneficijs.

Vna fides
Christiana
uera, siue hi
storica, siue
iustificans,
unaq; reli-
gionis for-
mula.

Addit etiam Apostolus inter membra Christianismi, unam fidem. Est ipsum quidem nomen *πίστις*, aut *πίστευς* fides, polysemū in diuina scriptura. in qua uis autem significatione, una duntaxat est uera & sempiterna fides. Quāquam in mundo extiteret à primordio innumere fides, & professiones, & philosophiæ. Vt singulæ sectæ philosophorum gentilium, & hæreticorū conciliabula, singulæq; gentes suam quandam peculiarem habuere formulā numina colendi, & uiuendi sanctè: hodieq; subinde nouæ exoriuntur. Nam siue historicam fidem spectemus, illa est unica fides Christiana, quam docent libri Apostolorum & Prophetarum. quanquam sutores fabularum in libris apocryphis plures cōmentī sunt fides. Siue intelligamus dogma, & præceptum, & formulam atq; professionem

tionem fidei, aut res omnes, quæ professio complectitur, una est fides catholica & orthodoxa, quam Athanasius & Damasus & Tertullianus & alij catholici patres ediderunt: quam Apostolorum symbolum & Nicænū & Ephesinum & Constantinopolitanum confitentur, aliâq; conciliorū sanctorum & ecclesiarum symbola. Siue animi diuinam uirtutem accipimus, qua iustificatus est Abraham, & Noe, & Adam, & Melchisedec, Iob, Moses, Dauid, Petrus & Paulus, una est etiâ fides omnium sanctorum. De qua Petrus scribit epist. 2. cap. 1. ad Iudæos & gentiles Christianos factos, his qui coequalem nobiscum sortiti sunt fidem, in iustitia Dei nostri, & saluatoris IESU CHRISTI. Quam fidem non semel ethnicis etiâ cōcedit Dominus CHRISTVS, dicens: Non inueni talem fidem in Israel.

Iam uerò Dei uerbum, quod sum-

*Alimentum
ecclesie, &
singulorum*

hominum,
uerbū Dei.

matim est comprehensum in symbolis, quippe CHRISTVM panem cœlestem adferēs, alimentū esse uiuificum, multa nos docent scripturæ sanctæ testimonia. Vt cum Dauid Psal. 118. dicit: Eloquentia tua faucibus meis dulciora sunt melle & fauo. Et 1. Corinth. 3. Paulus inquit: Non potui uobis loqui tanquam spiritualibus, sed tanquā carnalibus. Tanquam paruulis in CHRISTO, lac uobis potum dedi, non escā.

Medicina
uerbū Dei
est.

Idem quoque medicamentum est animabus. Vnde uerbum salutis aliquoties dicitur. Et Psalmo 106. Misit uerbum suum, & sanauit eos. Præclare quoque liber Sap. 16. cap. In memoria sermonum tuorum exterminabantur, & uelociter sanabantur: ne in altam incidentes obliuionem, non possent tui uti adiutorio. Etenim neque herba, neque malagma sanauit eos: sed tuus Domine sermo, qui sanat omnia. Similiter doctrina sana, & sana uerba, & sani sermones

moēs, dicuntur metonymiā tropo,
quippe quæ sanos homines efficiunt,
& asserunt à morbis. Morbi sunt, falsę
persuasiones, diffidētia, animi uitia, ut
superbia, ut auaritia: & perturbatio-
nes animi, ut ira, metus: & actiones tur-
pes, ut fraus, ut crapula, ut adulteria.

Quos morbos, & ipsam tandem mor- *Falsę do-*
tem, inferunt falsę doctrinę, unde A- *ctrinę &*
postolus dicit ad Timotheum scribēs: *pestifere.*

Corrumpunt mores bonos praua col- *cc*
loquia. Et in altera epistola, proph- *cc*
nos sermones dicit proficere ad impie-
tatem, & serpere uelut carcinoma &
gangrænā. Atq; in hac ad Ephesios
epistola gentes alienas dicit à uita Dei
per ignorantiam, uolutantes per om-
nia flagitia. Quamobrem uehementer
suadet ac hortatur tum alibi sæpe, tum
in hac epistola, ut eruditi sermonibus
CHRISTI, & scriptis apostolorū atq;
prophetarum, quæ possunt uerè sapi-
entem facere, non circumferantur uen-
tis do-

tis doctrinae uanae & pestiferae. Quin
 γόητες etiam, id est, praestigiatōres &
 maleficos appellat falsae doctrinae ma-
 gistros: quales fuere Iamnes & Iam-
 bres, sacerdotes Ægypti & sophistae,
 qui restiterunt Mosi apud Pharaonem,
 donec eorū stultitia & improbitas de-
 tegeretur.

Finis homi-
 nis & sum-
 mum bonū,
 diuinitas.

Postremò Apostolus unam quo-
 que dicit esse spem uocationis, unam
 ueram beatitudinem, summumq; bo-
 num hominis: quod τέλει, id est, ab-
 solutionem & perfectionem hominis
 etiam dicunt. Et sophisticè quidē sum-
 mum bonum, quod summopere sit ex-
 petendū, & propter quod omnia fiāt,
 monstrat stolidis mortalibus in hoc
 mundo, uel in uoluptatibus, uel in di-
 uitijs, uel in potentia, uel in gloria, uel
 in scientia, uel deniq; in uirtute, aut ho-
 nestis actionibus. Quae res distraxit
 maximè in sectas & hereses mundum,
 & perturbauit totam uitā humanam.

Sed

Sed uera sapientia demonstrat euidentissimis rationibus, in solo Deo, qui summè & unicè bonus est, esse positā hominis beatitudinem, & obtingere non posse plenam ante restitutionem corporum: ut totus homo compositus ex anima & corpore, in cœlesti patria cōsors atq; particeps sit diuinitatis. Et quia fideles spe iam possident, quo aliquādo pœnitissimè fruuntur, Apostolus uocat spem uocationis: & in Actis non semel spem Israelis dicit resurrectionem mortuorū. Initiò autē epistolæ propriè magis enūciat summū bonū in CHRISTO pijs hominib. propositū, uocans *ἡμεῖς ἵνα θεοὶ*: hoc est, ut credentes in CHRISTVM Dei filiū sint per illū filij Dei adoptiui & cohæredes. Et ad Ro. 8. & ad Galat. 3. cap. Cui ad stipulatur Ioannes apostolus in epistola prima, & in Euangelio dicēs, similes fore Deo, & filios esse Dei. Petrus etiā epistolæ secundæ cap. 1. finem
n dicit

dicit uocationis nostræ, ut naturæ diuinæ consortes euadamus. Quod dominus CHRISTVS aliquoties testatur uerbis etiã diuersis, ut nō modò suos sectatores Dei similes, & fratres suos dicat, & Dei filios, sed etiã deos: idq; uerbis Dauidis. Quod in illo die faustissimo cōferetur, quādo CHRISTVS omnib. inimicis superatis & confectis, ipsaq; morte uicta penitus, regnum acquisitum tradet Deo patri; ut sit Deus omnia in omnibus. Quam spem ante aduentū CHRISTI in carnem adeò notā & ratam habuerūt sancti, ut etiam ante diluuiū fideles dicerentur filij Dei: sicut Geneseos historia docet.

Officium
hominis,
Christum,
imitari &
patrem eor
lestē in illo.

Ex fine hominis conditi ad imaginem atq; similitudinem Dei, perspiciuntur etiam officium hominis, cuius partes aut species sunt uerè bona opera, & honestæ & præclaræ actiones. Quod quid aliud dicemus, quàm tendere ad similitudinem Dei per CHRISTVM, sperectis.

perfectissimā Dei imaginem, ad quam nos per ipsius opem & gratiam subinde renouari oportet, ut noua tandem illa creatura producat, quam Solomon in diuino carmine uocat שׁוּלַמִּית Schulamith, hoc est, perfecti habiam, & ab omni parte beatā. Paulus autem hoc loco uocat uirū perfectū in CHRISTO. ad quā imitationem uocat Dominus CHRISTVS: ut cū dicit, Exemplū uobis præbui, ut similiter faciatis. Et rursum: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Et rursum: Perfecti estote, sicut pater uester cœlestis perfectus est. Huc impellit Petrus, iubēs uestigijs CHRISTI Domini insistere. Et Paulus: Imitatores mei estote, sicut ego imitator CHRISTI sum. Huc uocat Moses: Sãcti estote, nã ego sanctus sum Deus uester. Huc extimulāt prophetæ omnes, dum iubent ingredi per Domini uias, quod est בְּיַדַּי. Quod institutum, uitæ q̄s rationem, ut summa ope

actiones suas legi diuinæ, ac uolūtatī,
 & naturæ accommodaret, Job uir Dei
 sibi propositū fuisse dicit cap. 23. Ve-
 „ stigia eius secutus est pes meus: uiam
 „ eius custodiui, & non declinaui ex ea.
 „ A mandatis labiorū eius non recessi.

Et quia per actiones, animi pietas
 sese alijs quoq; conspiciendam & fru-
 endam exhibet, Magnus Basilius, &
 Eusebius, & alij præstantes theologi
 Christianismū definiere, similitudinē
 aut conformationem Dei, quatenus id
 præstari queat ab humana natura. Ia-
 cobus autē apostolus in catholica sua
 epistola exigit optimo iure, fidem acti-
 onibus testatam fieri, & pronunciat fi-
 dem absq; bonis operibus mortuam
 esse. Ethic est Christianismus uerus,
 & sempiternus, & immutabilis. Neq;
 alius fuit in mundi origine, aut post
 mortem Adami, aut sub Mose, & po-
 stea prophetis tēporibus, quā fuit
 CHRISTO seruatore ipso docēte, aut
 eius

eius apostolis in toto mundo euangelium prædicantibus. Quod Tertullianus, Philastrius, Augustinus, Epiphanius, Eusebius, & alij theologi excellentes copiose demonstrarunt. Et in epistolæ huius principio Paulus sempiternum ostendit Christianismū, hisce uerbis: Benedictus Deus & pater domini
IESV CHRISTI, qui benedixit nos in
omni benedictione spiritali in cœlestibus in CHRISTO, sicut elegit nos in
ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorū per IESVM CHRISTVM in ipsum: & reliqua. Porro Dominus IESVS ascendens in cœlum, discipulis imperavit, ut omnes gentes doceant ea omnia seruare, quæ ipse mandauit, & non alia. Et funditus euerfa urbe Hierosolymitana, regnoq; Dei translato ad gentes, in diuina sua reuelatione quam per ange-

lum suum cœlo demisit ad Ioannē E-
 uangelistā & secretarium regni Dei, u-
 niuersam doctrinam Prophetarum &
 Apostolorum suorum in compendiū
 contrahens, ac ueluti regio & impera-
 torio, & pontificio diplomate robo-
 rans, grauissimam addit obtestationē:
 qua clarissimè ostendit, sibi omnino
 placere, ut hæc ipsa Christiana fides
 usq; ad seculi finē illibata conseruetur.
 ut caput ultimum Apocalypseos diui-
 næ testatur. Proinde ut mēbra omnia,
 quib. doctor gentiū & organū CHRIS-
 TIANI electū absoluit Christianitatē, hoc
 loco satis exprimerē, existimaui uten-
 dum esse fusiore definitione, uel in p[ar]te
 & descriptione: quam posui tertia
 in parte cōciliij Christiani, & generalis
 & liberi & sacrosancti, ad hunc modū:
 Christianismus est institutio benè, re-
 ctè, sanctè, piè ac beatè uiuendi, à Deo
 per uerbū æternū patefacta, & tradita,
 & cōfirmata. quā sancti omnes ab origi-
 ne

*Christiani-
 smi ueri &
 sempiterni
 uel defini-
 tio, uel de-
 scriptio.*

ne mūdi seruarūt, & seruaturi sunt us-
que in finē: in qua uera beatitudo, quæ
est similitudo & consortium & unio
cum Deo, itemq; remissio peccatorū,
& iustitia & sanctitas obtingunt ho-
minib. ex mera domini Dei ac patris
cælestis gratia, propter meritum IESV
CHRISTI, per fidem. Quæ officia &
opera bona omnia complectuntur le-
gum diuinarum Decalogo: regula autē
fidei XII articulis symboli Apostolici:
quæ unam sanctam catholicam ecclesi-
am agnoscit, quæ est communio san-
ctorum omnium cum CHRISTO ca-
pite sanctissimo, & ipsius patre Deo,
& spiritu sancto. Quæ in sacrosanctis
libris utriusq; testamēti, ceu in organo
suo plenissimè, & syncerissimè, ac fide
certissima explicatur. Proinde Christi
anismum uerū & sempiternū, in quo
solo per unicum mediatorem & serua-
torem CHRISTVM homines liberan-
tur à malo, & nanciscuntur salutem,

*Descripti-
onis Chri-
stianismi
partitio.*

per Domini gratiam ex euangelica historia beati Marci describam certa methodo, quam Paulus doctor gentium sua nobis pactione monstrauit. Nam primò theologicū organū proponā, in quo uerba & res simul digerantur per suos locos & classes. Deinde caput ecclesiæ & membra exponam: Postea finem hominis & summum bonū, cunctis interim bonis ac malis distributis per suos gradus & genera. Tum officium hominis, & opera bona, simulq; peccata & scelera indicabūtur. Postremò agetur de fide, spe, charitate, atq; cæteris uirtutibus, & facultatibus, quibus homines officiū suum præstare queant, & boni atq; beati fieri.

CONFES

CONFESSIO FIDEI OR-
thodoxæ & catholicæ beati Iob, & Symbo-
lum antiquissimum ab ipso Deo ap-
probatum.

Ceterū inter ethnicos etiā
fuisse notitiā CHRISTI, nō
pauca diuinæ scripturæ e-
xempla & testimonia pro-
bant. Vt nihil dicam de Sibyllarum
folijs & scriptis, quæ res CHRISTI o-
mnes propemodū in diuersis gētibus
præcinerunt. Demonstrat hoc etiam
Augustinus, doctor catholicus, nō u-
no in loco. Et in omnib. nationib. atq;
populis fuisse cognitionem aliquam
CHRISTI seruatoris, licet obscuriorē,
haud dubiè à patribus ueluti per ma-
nus traditam, uestigijs non obscuris
patet. Copiosè autem & luculētissimè
id conuincit liber beati Iob, Idumæi sa-
cerdotis & principis Elsitarū, qui au-
thenticis & diuinis libris adnumera-

tur, magno totius Ecclesiæ consensu.
 In eo enim proponitur Iob, nō modò
 ut exemplum patientiæ, sed etiam ut il-
 lustre & eximiū specimen hominis pi-
 & religiosi, boni, sapiētis, denicq; beati.
 Definit enim beatus Iob cap. 28. sapi-
 entiā, timorē Dei, hoc est, θεοοβείαν,
 & intelligentiam, uitare malum. Et
 Deus quidem ipse testimonium ei red-
 didit, amplius etiam quàm intimo suo
 amico & confœderato Abrahamo, pa-
 tri omnium credentium. Dixit enim
 Dominus ad satanam, postquam ten-
 tatus est Iob uariè, & per tentationes
 » probatus: Nunquid considerasti ser-
 » uum meum Iob, quòd non sit ei simi-
 » lis in terra? uir simplex & rectus, ac
 » timens Deum, & recedens à malo,
 » & adhuc retinens innocentiam? Et
 post omnes tētationes dixit Dominus
 » ad Eliphazem: Iratus est furor meus
 » in te, & in duos amicos tuos: quoniam
 » nō estis locuti coram me rectum, sicut
 seruus

seruus meus Iob. De sapiētia uerò Iob, & religione, atq; doctrina syncerissimę theologiæ, ita pronunciauit Hieronymus: Iob exemplar patientiæ, quæ non mysteria suo sermone complectitur. Singula in eo uerba plena sunt sensibus. Et ut de cæteris sileam, resurrectionem corporū sic prophetat, ut nullus de ea uel manifestius uel cautius scripserit. Cæterum diuinus Paulus in dogmate resurrectionis mortuorū hominum, concludit summam prædicationis euangelicæ, uocans spem Israelis: sicut in Christianismi partibus enumerādis, uocationis spem dicit. Nā in concilio Hierosolymis, dum causa eius ageretur coram summo pontifice & sacerdotibus, exclamauit: De spe & resurrectione mortuorū ego iudicor. Et Romæ Iudæis fratribus dicit: Propter spem Israelis cathena hac circumdatus sum. Et apud Felicem Rom. præsidem Syrię causam dicēs: Hoc tibi cōfiteor,

Articulus fidei de resurrectione carnis humane.

» fiteor, inquit, quòd secundum sectam,
 » quam dicunt hæresim, sic deseruio patri
 » & Deo meo, credens omnibus quæ in
 » lege & prophetis scripta sunt, spem ha-
 » bens in Deum, quã & hi ipsi expectât,
 » resurrectionem futuram iustorum &
 » iniquorũ. In hoc & ipse studeo sine of-
 » fensiculo conscientiam habere ad Deũ
 » & ad homines semper. Eandẽ senten-
 » tiam copiosius etiam eloquitur coram
 Festo præside, & rege Agrippa. Et I.
 Corinth. 15. demonstratione ualidissi-
 ma & summa contentione adstruit re-
 surrectionem corporũ humanorum:
 ut nuspiã fermè dialecticum tam acrẽ
 præstet. Nam propositis theologicis
 principijs, ut mathematici problema-
 ta & theoremata sua demonstrantes
 faciunt, ἀπαγωγῆ εἰς τὸ ἄτοπον, id est,
 obliquo ductu argumentandi ad ab-
 surdum & impossibile aduersariũ de-
 ducente, ostendit aut resurrectionem
 esse confitentam, aut dicendum quòd

CHRISTVS non resurrexerit, & uana sit omnis Euangelij prædicatio. Neq; obscura est connexio articulorū fidei omniū, cum hoc fundamento & principio de mortuorū resurrectione. De quo, ne longior sim, non faciam plura uerba. Et quia salutis humanæ cardo maximè uersatur in uita æterna ex resurrectione mortuorum: ideo cacodæmon seculis omnibus doctrinā hanc maximè oppugnauit, ut uel stirpitus eam deleret, uel obscuraret. Nā ut gentium persuasiones dissimulem, philosophorum sectæ pleræq; & multæ in Ecclesia hæreses ante CHRISTI incarnationem & postea resurrectionis spē labefacere molitæ sunt. Eamq; pestem illusorum abundaturam esse nouissimis temporibus, uaticiniū diuī Petri nos præmonuit, & præmuniuit. *Ve-* “
nient, inquit, in nouissimis dieb. illu- “
fores, iuxta proprias cōcupiscētias am- “
bulantes, dicentes: Vbi est promissio, “
aut

» aut aduentus eius? Ex quo enim pa-
» tres dormierunt, omnia sic perseuerat
» ab initio creaturæ. Vos igitur fratres
» præscientes custodite, ne insipientium
» errore traducti, excidatis à propria fir-
» mitate. Crescite uerò in gratia & cogni-
» tione Domini IESV CHRISTI. Hactē-
» nus diuinus apostolus Petrus, qui ui-
» dit ruinam Ecclesiæ in hoc articulo. Et
» tenim qui negant, aut rident etiam, &
» exhibent CHRISTI gloriosum aduen-
» tum, negant simul iudicium uniuersa-
» le, negant mundi finem, negant mortu-
» orum resurrectionem, negant uitã æ-
» ternam: negant discrimen bonorum
» & malorum, & peccatorum remissio-
» nem, & CHRISTVM, & patrē CHRIS-
» TI Deum, & spiritum sanctum, &
» scripturas sanctas. Atq; utinam hodie
» non reperiantur eiusmodi portenta in
» ea urbe, in qua Petrus & Paulus mar-
» tyrium fecerunt, impensa uita pro no-
» mine CHRISTI.

Eas

Eas ob res iudicavi confessionem
symbolum beati Iob, quod edidit &
CC. annis antequam Moses scriberet, in
apologia, sese purgans apud amicos à
criminibus atrocissimis, quæ impinge
bant illi, eo quod diris & protentosis
ærumnis esset afflictus à Deo. Nam hy
pocriseos insimulabant, & impietatis,
& scelerum maximorum. Quæ omnia
refellit Iob, proferens fidei ortho-
dxæ confessionem. Simulq; præbet ex-
emplum profitendi suam fidem simpli-
citer, liberè, ingenuè, sine præstigijs
uerborum, quum res postulat. Descri-
psi autem eam confessionem per co-
lumnas, Origenis exemplo: ut symbo-
lum uetustissimū, & ab ipso Deo ap-
probatum (quod Iob ipse optat in ta-
bulis siliceis exarari, ut ad omniū mor-
taliū notitiā perueniat, & uocat nego-
tij salutis humanæ radicem atq; funda-
mentum) redderem illustrius, collati-
one trium translationum, sed uersa-
rum

rum in Latinam linguam, cum ueritate
Hebraica. Igitur confessio san-
ctissimi uiri Iob ita legitur

Cap. XIX.

<i>Confessionem suam Iob con- tingit cū ec- clesia, que i- dem scit, & credit, & con- fictur.</i>	<i>Hieron.</i>	<i>Ebraica.</i>	<i>Chaldaica.</i>	<i>Græca.</i>
<i>Index ut in lege Moysaica est cognatus, qui ius habet asserendi con- sanguineū, et exigendi pe- nas ab eo qui lesit. Notat aut Christum promissū pro- toplastis, ut Gē. 3. cap. legi- mus, Ponam inimicitias, &c.</i>	Scio enim, quòd redem- ptor meus uiuitt & in nouissi- mo die	Noui & ego, quòd uindex meus uiuitt & in nouissi- mo (tempo- re)	Noui & ego, quòd libera- tor meus uiuitt & post liberati- onem suam	Scio ego, quòd qui dis- solutu- rus est me æternus est: restituere de
<i>Stabit, id est, num sit adhi- bebit, ut opi- fex materia</i>	surrectu rus sum	stabit	stabit	restituere

*reformada.
Quomodo et
Dominus lo-
quitur Ioan.
5. Tunc qui
sunt in ma-
numentis, etc
Et Dan. 12.*

Hieron. Ebraica. Chaldaic. Græca.
de super super super
terra. pulue- terram. terram.

Et postquã Et
rursum uerò postquã

circun- circũde, obduxe, quætole
dabor derint rit rat
hoc horren- hoc,
dũ hoc,

pelle cute me- cutis pellẽme-
mea, a, mea, am.
& & & Hæce

in è è mihi
carne carne cute me- confecta
mea mea a, sunt

uidebo spectabo uidebo
iterum
Deum. Deum. Deum. à Domi-
no.

Quem Quem Quem Quæ
o ego

*Circumded.
numero plu-
rali personas
tres diuine
essentie inu-
it. ut Genes.
3. Faciamus
hominẽ. Ca-
pite autẽ 26.
tres personas
distinguit
Iob.
Hoc: diciticõs
informe hoc
quod corpus
humanũ dico
nequit.
In cõtẽplati-
one Dẽi po-
nit hominis
beatitatem: z
ut Christus
etiã, dicens,
Deum uide-
bũt: & Pau-
lus, Videbũ-
mus eũ facie
ad faciem.
Quæ contem-
platio nõ est
inanis, sed*

	<i>Hieron.</i>	<i>Ebraica.</i>	<i>Chaldaic.</i>	<i>Græca.</i>
<i>efficax Dei fruitio: ut ho- mines in ean- dem gloriam transformati cum Deo ex- pari æternū beati uiuāt.</i>	ego ipse uisurus um, & oculi mei cōspectu ri sunt, & non alius:	ego mihi specta- bo, & oculi mei uidebūt, & non alius:	ego ego uidebo, & oculi mei uident, & non alius:	ego mihi ipsi simul scio, que oculus meus uidit, & non alius:
<i>Repetit cor- poris perfectā restitutionē, ut animis al- tius imprima- tur. quā euel- lere cacodem- mō conatur.</i>	Reposita est hæc spes mea in sinu meo.	consum- mati sunt renes mei in sinu meo.	consum- mati sunt renes mei in sinu meo.	consum- mata sunt omnia mihi in sinu meo.

*Deterret om-
nes, ne perse-
quantur illos
impietatis &
hæreseos nomi-*

Quare
ergo
nunc

Nam

(olim)

Quapropter
Si autem

&

di-

Hieron. Ebraica. Chaldaic. Græca.

dicitis, dicetis, dicetis, dicetis,
cur quid quid di-
cam

ne, qui hanc
fides rejicere
integrâ ser-
uant.

persequa persequere persequere corâ eo,
mure- bamur bamur
um, eum, eum,

Rad. id est,
fundamentu
negotij salu-
tu, et fides ca-
tholica, et or-
thodoxa do-
ctrina, ut Ec-
cles. 12. sine

& & & &
radicem radix radicem radicem,

verbi dicitur,
& sepe ver-
bi salutis.

uerbi, uerbi sermonis sermonis
inuenia inuenta reperie inuenie
mus est bamus mus

ex hac enim
pretatis & di-
uina sapien-
tie radice na-
scuntur om-
nes virtutes,
& bona ope-
ra.

contra e- in me: in eo: in eo:
um:

SYMBOLUM CHRISTI

anorum ex Iudaismo ad Christum con-
uerforum, quos Armeni-
os uocant.

Vdicaui magnū operæ pre-
cium esse, & ad Christiani-
smi æstimationem exactiorē
pertinere, si huic symbolo uetustissi-

mo Idumæi Iob subiicerē quoq; symbolum orthodoxæ fidei, quod Armeniorum ecclesiæ innumeræ propemodum habent, & in liturgia sua recitant uniuersi congregati in ecclesiam, post lectam epistolā & euangelium è sacris libris. Et tamen ab ecclesia Rom. damnantur non solū schismatis titulo, sed etiam sectæ & hæreseos. Sic enim scribit Raphael Volaterranus, cardinalis sancti Georgij, lib. x. Commentariorum urbanorū: Armeni CHRISTVM etiam colunt, uerūm citra ritum orthodoxum, à Græcis quoq; differentes. Præsulem habent, quem catholicum uocant, qui sacerdotibus populoq; uniuerso præsit. Sacrificant & more fe-

Orthodoxum ritum Cardinalis dicit Romanum.

Quid igitur opus est istis tragedijs, si etiam ritibus ecclesiæ Rom. in plerisque cōgruant?

rè Latinorum. Vna tantum utuntur lingua. Natalem Dominicum minime celebrant, sed nec ipsius baptismum, dictitantes CHRISTVM expiatione nõ egere. Quadragesimam seuerè colunt, abstinentes uel à piscibus, oleo, & uino.

no. Quamuis fructibus, & legumini-
 bus, quantumuis interdiu uescendo,
 ieiuniū minimè seruent. Die Veneris
 carne uescuntur: ut Græcos non uide-
 antur imitari. Aquam sacrificio non
 admiscent. * Olim pollicentes Rom.
 Pōtificis authoritatī obtēperare, quā-
 do uidelicet rex eorum à præfule Mo-
 guntino diadema simul cum regno ac-
 cepit, consentiente Henricho impera-
 tore, minimè præstiterunt. Sed & sub
 Eugenio quarto Florentiam ad concili-
 um uenere, rursus Christianæ religio-
 nis documēta † postulatū. Hactenus
 Cardinalis ecclesiæ Rom. Sunt autem
 multis de causis res Armeniorum pau-
 lo diligētius exponēdæ, antequā sym-
 bolū reddo. namq; Armenij, qui ho-
 die id nominis retinent, nō sunt poste-
 ri Aram filij Sem, neq; Aram nepotis
 Eber: à quibus originem duxerunt
 Arimi, siue Armenij, & Syri. uerūm
 ex Tartarorum, siue Thocharorū sunt
 o 3 populo,

* Quam ap-
 petunt isti
 subiectio-
 nē omniū,
 iuxta cano-
 nem Boni-
 facij s. ex-
 trā, de ma-
 ioritate &
 obediētia,
 vnam san-
 ctam, &c.
 Malè cessit
 hoc concili-
 um Cōstan-
 tinopolita-
 no impera-
 tori, & om-
 nib. Christi-
 anis.

† Quid po-
 stulatū? Iā
 annos 800.
 Christiani
 fuerunt, et
 amplius.
 Armenij,
 qui nā sint
 homines.

populo, ut Turcæ, & qui hodie Perſe
uocantur, & Georgiani. Et Haytonus
quidē monachus ordinis Præmonſtra
tenſis, à regibus Armeniſis oriūduſ, in
libro de Tartariſ, mores eſſe commu
nes & habitum Armeniſis & Tartariſ,
diuq; dominatum atq; imperium te
nuiſſe inter Tartaros, teſtatur hiſce uer
bis: Gentes in terra Armeniæ habitan

Loquitur
de iſs Tar
tariſ, qui
circa Do
mini annū
MCLX
XX, duce
Chingis aut
Chonigaſt
ab oriente
progreſſi,
Europā o
rientaliorē
miſerē affli
xerunt, ho
dieq; in hor
das diuiſi
cognoſcun
tur. &c.

tes, diuerſis nominibus nuncupantur,
ſecundū terras & regiones, in quibus
degunt. Et ſunt equites & pedites ſtre
nui bellatores. In armiſ, equiſ, & uesti
bus mores ſequuntur & habitum Tar
tarorum: qui ſub eorum dominio lon
go tempore ſunt detenti. Hæc ille. Cæ
terū linguā uulgare Tartariſ & Tur
ciſ cōmunem eſſe, neq; abludere mul
tum Georgianorū ſermonem, teſtan
tur ij, qui gentium illarum & linguarū
atq; literarū habent notitiā. In re au
tem diuina linguam habent Armeni
cam. De quo, ſuo loco plura dicam.

Verūm

Verum quia Tartaricæ originis & stirpis sunt Armenij Christiani, est ipforum quoq; Tartarorū origo inuestiganda, plerisque etiā eruditis hæctenus ignota: sed cognitu perutilis, nisi totus fallor, ad multos scripturæ locos rectius intelligendos. Quæ Tartaria iam annis aliquot uocatur, olim fuit Scythia. Nomen factū est ex כּוּתִי sycoth, id est, tabernaculis atque tentorijs: sub quibus etiam degerūt uitā patriarchæ sanctissimi longo tempore. Nominis autem ignoratio gentes etiam ipsas & populos inuoluit ignorantia. Ut non pauci oriundi à Gothis, ignorant quinam sint Gothi & Guthones, & Guttalli, & Getæ, & ubi sedes antiqua fuerit, aut quæ fuerint commigrationes eorū. Quid igitur est miraculi, si res Iudeorum, post silentium prophetiæ & sacræ literaturæ, ignorentur hodie à perquam multis? Quas breuiter à tempore ultimorum prophetarum Esræ, Za

Tartari
qui nã sint
homines.

chariæ, Haggæicq; peruestigabo. Ac
 primùm si redigantur in unum nume-
 rû Iudæi, qui redierûnt in patriã, Cyro
 concedente libertatē, omnes qui cum
 Zorobabel & Esdra & Nehemia re-
 dierunt, ad quinquaginta milia uirorû
 fortasse perueniunt. Verùm quum a-
 nimæ LXX cum Iacobo in Aegyptû
 descendentes, uiri foeminæ, adulti pue-
 ri, creuerint intra CCX annos, Ægy-
 ptijs etiã ultimis annis XC mares sum-
 mo studio delētibus, ut sexcenta milia
 uirorû bellatorum ascēderint cum du-
 ce & imperatore Mose ex Ægypto:
 quot oportet myriadas creuisse ex tot
 milibus uirorû, quos Salmanassar &
 Nabuchodonosor monarchæ abdu-
 xerunt captiuos? De illis autem Israeli-
 tis, qui amore possessionû terrenarum
 inter gentes remanserûnt, quartus liber
 Esdræ, quē ecclesia CHRISTI repo-
 suit inter sacros libros, cap. 7. dicit:
 33 Iocundabuntur, qui relictî sunt, in an-
 nis

nis quadringentis. Nempe dum redu-
ces Iudæi in patria, modò per Camby-
sen regē Persarū, modò per Samballat
Samaritanos, modò per Antiochum
tyrannum, & per alios uexantur, in si-
nu gauisi sunt, quòd non redierūt cum
alijs ad reædificandum templum & ur-
bem. Et cap. 13. Væ qui derelicti fue-
rint in diebus illis: & multo plus uæ il-
lis, qui nō sunt derelicti, & cetera. Reli-
cti aut sermone Græco dicuntur λοιποί,
aut παραλειπόμενοι: Ebraico autē ser-
mone נותרים notharim, aut נשארים uer-
bo deriuato ex נשאר quod significat su-
peresse, & relinqui: quēadmodū à נשאר
hoc est, sedit, deriuatur נשארתינא incola,
uel inclinus. Cuius plurale est נשארתינא
thoschabim, ut thotharim. Et hoc no-
mē, q̄ corruptè uocatur Tartari, agno-
scūt: ut thotharim, id est relictī, aut re-
liqui facti de Israelitis captiuis in oriē-
te, appellētur. quod etiā orientales hi-
storiæ testantur. Semper autem religi-

osi uiri ex Iudæis, ubiq; locorum & gentiū, studuerūt cū ecclesia Hierosolymitana piam sanctamq; societatem cōseruare. Vnde in Actis apostolorum Christi legimus 2. cap. Hierosolymis fuisse in festo Pentecostes religiosos Iudæos, Parthos, Medos, Elamitas, Mesopotamios, & ex omni natione quæ sub cœlo est. Porrò quū tempus esset euolutū, ut impleretur uaticiniū Balaami auguris, Num. 24. cap. Orientur stella ex Iacob, & cōsurget uirga de Israel, & reliqua: non modò urbs Hierosolyma est euerfa, & in Iudæa sunt diuexati Israelitæ, sed etiā in Aegypto, & in oriēte, & in omnib. regionib. turbati sunt Iudæi. Vt uniuerso mundo cōspiciū esset, eam gentem esse repudiata à Deo, propter contemptum Messiam: donec plenitudo gentiū in consortium promissi mediatoris & seruatoris IESV CHRISTI ingrederetur, atq; ita totus saluaretur Israel; ut diuinus

nus Paulus cap. 11. epistolæ ad Romanos uaticinatus est. Ab eo tēpore iactati sunt Israelitæ uarijs casibus, et coacti subinde nouas sedes quærere. Vocarūt autē populos, & familias & gētes suas, quæ plurimæ fuerūt, Moglos, ut ait Haytonus. מוגלים Muglim autē Ebraeis dicūtur, qui Græcis μέτομοι, & μετανόσαι, Latinis aduenæ, peregrini abducti è patrio solo, & adacti migrare in alienas regiones. גלגל galah enim significat μετακομῆν, migrare & trāf migrare. Qui uerò ab eis abstracti & separati sunt, & ueluti colonias deducēdo in alias prouincias migrarūt, uocati sunt קצירים ketzirim & גזרים gezirim: quos scriptores uocant Gazaros & Cazaros. Et qui passim prēdas egerūt, & latrocinati sunt, etiā Gazelli uocati sunt. גזלים gozlim nāq̄ raptores & prædones significat. Et Cazaros uocatos esse, qui ueterū Turcarū, ut Plinius uocat, aut Turcorū, ut Ptolemæus

uocat,

uocat, sede ad montes Ceraunios occupata, ueterū colonorū nomine adoptato, Turcæ uoluerūt appellari, testatur Paulus Diaconus, qui de bello Heraclij contra Chosroē Parthorū aut Persarum regem scribit, Heraclium in Lazicam regionem properasse, ubi quondam Colchi, Albani, & Iberes; & Turcos ab oriente, quos Cazaros uocant, in auxiliū aduocasse. Vocāt etiā Turcæ Sclauos, qui Sarmatiā reliquerunt, ueterē suam patriam, Gazaros: id est, abscissos. Ad eundem modum Thotharim, qui Armeniam utramq; occuparunt, Armeniorum appellationem sibi adoptarunt: & qui Geogorū sedes obtinuerūt, Georgiani dici uoluerunt. Quemadmodū etiā Gothicae & Germanicae gentes, hodieq; ueterū colonorū nomina retinentes, dicuntur Hispani, Galli, Britones, & Heluetij.

Quando Armenij Christiani facti sint.

Quando autē, & per quos, Christi principis legatos, Armenij Thothari ad

ad Christum sint adducti, nō possum pro comperto dicere. Verisimile tamē est, temporibus Constantini, quando Audius Mesopotamius, uir eximiæ sanctimonix, sed uehementior, & anthropomorphita, relegatus est ad Scythas, multosq; docuit Christianam fidē, & post eum alij ultrò septentrionales populos ad CHRISTVM adducere fategerunt, ecclesia CHRISTI ex gentib. maximè cōgregata iā triūphāte: misericordiæ cœlestis ianuas esse patefactas, ut Israelitæ repudiati agminatim ingredērentur in regnū Dei, & redundet gratia, postquā redundasset iniquitas. Vt certè Mahumede nouā sectā & deliriū suū armis propagante, Armenios fidem Christianam tenuisse iam, constat: qui cum Georgianis Mahumedi fortiter restiterunt, maximè qui Haloen prouinciam habitant. Alij comœatu & donis belluam placarunt. Omnes autem Armenij Christianos

stianos ad se confugientes fraternè ex-
 ceperunt, & tutati sunt, & fouerunt.
 Eorum etiam reges non uolentia, nõ
 sæuitia, non cædibus, non proditio-
 nibus, non fraude & dolo malo: sed
 mãfuetudine, sed prudētia, sed officijs
 & beneficijs Christianis, aliquos Tar-
 tarorum, id est, Israelitarum relictõrũ
 suorum fratrum principes cum infini-
 tis copijs hominum CHRISTO addu-
 xerunt, ut Haytonus Mangonem: ut
 tandē esset unus pastor CHRISTVS,
 & unum ouile. Semperq; Armenij iu-
 uerũt Christianos occidentales in re-
 cuperanda terra sancta, zelum haben-
 tes quidē pro nomine CHRISTI, sed
 non perinde secundũ scientiã. Quam-
 obrem etiam legati Armeniorum Vi-
 terbij papam Eugenium tertium con-
 uenerunt, qui copias Christianorum
 contra Saracenos commouerat.
 Vnde sunt illæ gloriæ de subiecti-
 one Armeniorum sub Rom. papæ o-
 bedien-

Armenio -
 rum reges
 alios etiam
 Christo ser-
 uatori lu-
 crificerũt.

Is Mango
 fuit impe-
 rator in Ca-
 thai & ma-
 gnus Chã,
 quartus à
 Chingis.

Vide cap.
 133. et 134.
 in nauigati-
 one Iose-
 phi Indi.

bedientiam. Agnoscunt autem Antiochenam ecclesiam, suam metropolim: in qua nomē Christianum est ortum, in qua Petrus apostolus primus cathedram sanctam tenuit: unde nimirum digressi apostolici uiri, eos ad CHRISTI notitiam & regnum traduxerūt. Quod fortasse quosdam Romanizantes tam malè habet. Cæterū episcopi, & metropolitani, & omnes Armenij, suum antistitē primariū καθολικόν, catholicum, id est, uniuersalem uocant, non ut uniuersalis episcopus omnium episcoporum, & omnium ecclesiarū CHRISTI, salutari & haberi debeat: Ut infelix iste Ioannes patriarcha Constantinopolitanus uoluit, & ob id à Gregorio magno episcopo Ro. criminationem Antichristi & diaboli reportauit: sed propter infinitū, id est, plus quàm mille episcoporum numerū, quos sub se habet: ut scribit Ottho Frisingensis libro septimo, de regno mundi

mūdi & ecclesiæ. Nec modo in utraq; Armenia degūt Christiani Armenij, sed etiam per Asiam minorem passim, & Turchiam, itemq; ad Chersonesum Tauricam, & in Syria, in Mesopotamia, in Persia, in India. Omnes autem in rebus sacris habent communem linguā Armenicā, & literas: ut Occidentales Christiani Latinā linguam & literas. Domini CHRISTI circumcisionē religiose celebrant, quum ipsi non circumcidātur. Sed baptismi essentielles partes, quas Dominus tradidit, cōstanter seruant, baptizantes in nomen Dei patris & filij & spiritus sancti. In ritu reliquo, ubi sunt liberæ obseruationes, operosius etiam peragunt sacrum lauacrum, quàm occidentales Christiani. Si quid est in ieiunio ipsorū superstitiosum, id aliquando emendabitur, Zacharia, & Esaia, & Paulo, in primis autem CHRISTO magistro, docentibus eos rectē ieiunare. Cæterum
Armenij

Armenij diuinæ scripturæ non modò
in symbolo tribuunt summã authorita-
tem, cõfidentes Prophetas & Apосто-
los impulsu spiritus sancti scripsisse: ue-
rum etiã in tota uita. Et ex tractatorib.
sacræ scripturæ plurimũ deferũt Gre-
gorio Nazianzeno, Cyrillo, Ioanni
Chrysofomo. quod est spiritualis iu-
dicij. Eorum sacerdotes castitatem ser-
uant in matrimonio. Verũm dum est
memoria passionis Dominicę recolen-
da, quod fit dominico die & sabba-
tho, religiosi uiri abstinẽt triduum ab
uxorum legitimarũ consortio coniu-
gali. Vt triduo sanctificantur auditu-
riconcionantẽ in monte Sinai Deum:
ut Paulus docet agendum esse tempo-
re precatationis: ut lex Mosaica dictauit
sanctimoniã sacerdotib. facturis rem
diuinã. Statuas in templis nõ habent
ad uenerationẽ prostitutas, sed tantũ
cruccẽ, signum CHRISTI seruatoris ui-
ctoriosum. Quid multis? Burcardus

monachus in descriptione terræ sanctæ, illos Christianos orientales longè præfert nostris hominib. Hæc de Armenijs Christianis memorāda esse dixi, priusquam recitarem symbolū ipsorum: ut ex officio Christiano fratres in Domino purgarem ab infamia hæreseos: & refellerem Iudæorū atq̃ nonnullorum Christianorū opinionē uanam, de conclusis decē tribubus Israelitarum intra Caspios montes, qui nomine Gog & Magog, ut Iudæi opinantur, aut nomine rubrorū Iudæorum sub finē mundi sint infestaturi terram sanctam & populum Dei: utq̃ præberem ansam exactius cogitandi de uaticinijs nōnullis, de uocandis Iudæis ad regnum IESV CHRISTI, unici mediatoris Dei & hominū. Noluīq̃ diutius latere uulgares Christianos hoc lætissimum Euangelium, tot esse ecclesias, imò episcopatus Christianos in oriente, & innumeros sanctos CHRISTI seruos,

seruos, quos ipse in frōtibus signauit,
ne lædatur per angelos ἀλάστορας, & per Apo. 7°
Antichristum. Cum plerique putent
in Europæ duntaxat parte, non sanè
maxima, Christianos esse conclusos.
Symbolū igitur sic habet, ipsis etiam
fermè uerbis, non modò articulis fidei
cōgruens cum symbolo Romano, seu
Nicæno, quod ecclesia Romana reci-
tat in liturgia.

Credimus in unum Deum, patrem primus ar-
ticulus fi-
dei.
omnipotentem, creatorem cœli & ter-
ræ, uisibiliū & inuisibilem. Additur
in alijs symbolis, omniū: quod secun-
dus articulus exprimit.

Et in unū Dominū IESVM CHRIS-
TVM, filium Dei, genitum à Deo pa-
tre, unigenitum, hoc est, ex natura pa-
tris, Deum de Deo, lumen de lumine,
Deum uerum de Deo uero: genitum,
non factum, consubstantialem patri:
per quem omnia facta sunt in cœlo &
in terra.

3 Qui propter nos homines, & propter nostram salutē descendit de cœlis. Et incarnatus est de spiritu sancto, ex Maria uirgine, & perfectus homo factus est.

Alibi in 4
dex Pilatus
etiā no-
minatur

4 Passus, crucifixus, & sepultus, descendit ad inferos.

5 Tertia die resurrexit à mortuis.

6 Et ascendit ad coelos in eodem corpore, in gloria patris.

7 Iudicare uiuos & mortuos. Cuius regni non erit finis. Planius est, iudicaturus: utq̄ Nicænū symbolum dicit: Et iterum uenturus est cum gloria iudicare uiuos & mortuos.

8 Credimus in Spiritū sanctum, non factum, sed procedentem (expressius alibi: Qui ex patre filioq̄ procedit, qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur.) Qui locutus est per Prophetas, & Euāgelistas: qui descendit in Iordane super CHRISTVM: per quem & Apostoli prædicauerūt: qui
etiam

etiam hæctenus in sanctis habitat.

Credimus sanctam ecclesiam, catho 9
licam, & apostolicam.

Credimus unū baptisma, in remis- 10
sionem & deletionem peccatorum.

Et resurrectionem mortuorum. 11

Et iudicium cum anima & corpore: 12
& regnum & uitam æternam. Amen.

Quidnam obsecro uos Christiani
omnes, in hoc symbolo spirat Nesto-
rium, aut Arium, aut Macedoniū, aut
Eutychem, aut ullū hæresiarchā? Hanc
fidem catholicam & orthodoxam cor-
de credunt ad iustitiā, & ore confiten-
tur ad salutē, & uitæ sanctæ officijs or-
nant atq; testantur Armenij, Christia-
ni facti ex Thotharis & ludæis capti-
uis. Et sunt adhuc, qui audeant hos
Christianos orientales aspernari? hos
fratres & membra CHRISTI uilispē-
dere? hos catholicos & orthodoxos
hæreseos damnare? Viderint illi, quo-
rum culpa impeditū est hæctenus san-

ctum in Domino consortiū, quod illi
Christiani cum occidentalibus nō se-
mel conati sunt instituere. Admoneri
etiam se patiantur, & resipiscant, sicut
amici Iob resipuerunt, & in gratiā ar-
ctissimam redierūt cum ueteri amico.
Nisi malunt experiri iudicium Dei ter-
rificum: quod Iob suis amicis coram,
& omnibus per scriptum suum inter-
minatus est, qui catholicos & ortho-
doxos Dei cultores persequuntur.
Quanquā seculis aliquot iam luimus
istius tartaræ superbię pœnas, nisi tal-
pis cœciores sumus, & planè stipites.
Olim, inquit Iob, dicetis: Cur eum per-
sequebamur, in quo fundamentū ne-
gotij salutis deprehendebatur? Time-
te igitur gladium uobis imminens:
quia ira iniquitates parit, iniquitas ul-
tionem Dei. Et experiemini
esse iudicem.

Ad

A D L E C T O R E M

Christianum admonitio Theodori Bibliandri.

Vando quidem libri tertij Antisophisticorū titulus pollicetur methodicā descriptionem Christianismi ueri & sempiterni ex euangelica historia beati Marci, nolui omittere, quin tibi, Christiane lector, causas redderē, ob quas in hac editione pars illa, uel præcipua, nō ueniat in publicum. Miserā equidē organi theologici, quod (fateor) nō sine labore magno paraueram, aliquantam partem ad Oporinū typographum, simul admonēs, quot paginas estimatione mea reliquum opus uideretur occupaturum esse. Is rescripsit, ut uirum bonū decebat, & amicum syncerum, nō tam ex suo iudicio, quàm aliorum piorum & eruditorum hominū, se uereri, istam grammaticam

Causæ, ob quas Christianismus è Marco descriptus iā non exhibetur.

& logicam uerborum & rerum tractationē, ueluti spinis quibusdam & aculeis non paucos offensuram esse: non nullos etiā iudicaturos inutilem & superuacaneam, parumq̃ theologicā tractationē. Equidem ut iudicio piorum uiroꝝ, & presertim amicorū tribuo plurimū, & ei libenter acquiesco, dum rationes euidentēs me non retrahunt in diuersam sententiā: ita nequeo dissimulare, me penitus in ea herere sententia, Christianismū nequaquā certa & absoluta methodo posse explicari, nisi uoces singulę uelut elemēta in suos ordines distribuuntur. Itaq̃ re diligētius perpēsa, uisum est exemplo multorū, etiam theologorū ueterum & eximiorum, hanc partem libri tertij aliud in tempus differre, & expectare iudicia hominū de Organi theologi ratiōe, cuius specimē exhibui nuper in explanatione sermonis diuinę maiestatis. Quod si cognouero pijs & eruditis uiris non

ris nō displicere eam tractationē, & in hac parte meam operam nō ingratam fore, primo tempore dabo Christianismū descriptū certa methodo ex Evangelica historia uel separatim, uel coniunctim cum libro quarto, qui theologicū elenchum & cōpendiariam cōfutationem hereticorū dogmatū exhibebit. Hanc meā defensionculā, Christiane lector, quæso expende nō oscitanter: quæ, uti spero, apud æquos iudices omnes, liberabit me à grauiori reprehensione: præsertim cū uerba diuini Apostoli explanando, Christianismi formam exhibuerim, & antea copiosius etiam in tertio libro Concilij sacrosancti.

Verū ne uel iniquior aliquisullo iure cōqueri possit, operis præcipuā partē omīssam esse, age supplemento eximio refarciā, quod honestis de causis iam non exhibeo, ut promisi. Et pro Christianismi ueri & sempiterni methodi

*Christiani
smus à Christi
sto met ex-
positus.*

Apocaly-
psis qualis
liber.

ca descriptione ex historia euangelica
beati Marci, dabo, si me adiuuet Do-
mini gratia, Christianismū ab ipsomet
principe CHRISTO non modò cōpen-
diose descriptum, sed etiam uiuis ima-
ginibus & coloribus depictū atq; effi-
giatum: imò actione mystica & cœlesti
per angelos sanctos repræsentatū. Et
enim Apocalypsim IESV CHRISTI
nō esse figmentum Cerinthi, aut ullius
hæretici, non deliramentum apocry-
phum Papię episcopi, discipuli Ioānis
Euangelistę, aut alterius cuiuspiā scri-
ptoris supposititiū opus, sed librū tem-
poribus Apostolorū scriptum ab ipso
Ioanne, qui & euāgelicam historiam,
& catholicas epistolas scripsit, & esse li-
brum sacrum, ecclesiasticū, canonicū,
authenticū, diuinum, testantur copio-
se tum historię fidei spectatę, tum cen-
sura theologorū ueterum & recentio-
rum, Græcorum simul & Latinorum,
tum stylus, tum ipsę res, Quem librū
Domi-

Dominus IESVS, urbe Hierusalē cum
tēplo & umbratilib, cærimonijs euer-
sa iam, & regno Dei ad gentes transla-
to, ac prædicato Euangelio per totum
orbem, & monumentis literarū exposi-
to, è throno diuinæ maiestatis suæ de-
misit per angelū suum, ad Ioannem di-
scipulum dilectissimū, & archigrāma-
tea Ecclesiæ catholicę, perq̃ uirum spe-
ctatissimum uulgauit ecclesijs. In quo
Prophetarū & Apostolorū omnis do-
ctrina compendiose comprehēditur:
ut nullum theologiæ cōpendium ab-
solutius & præstantius possit cogita-
ri. Omnem quoq̃ doctrinam utriusq̃
testamēti spiritu sancto impulsore pu-
blicitam, ipse Deus & Dominus spiri-
tuum & prophetarum omnium, ueluti
regio, & imperatorio, & pontificio,
& planè diuino diplomate confirma-
uit: simulq̃ præcidit in posterum, uel
occasionem & audaciam fingendi li-
bros authenticos, uel mutandi & abo-
lendi

*Quādo pu-
blicitate re-
uelatio Iesu
CHRISTI.*

*Quid con-
tineat Apo-
calypsis.*

lendi ea, quæ tradita sunt ecclesiæ sanctæ catholicæ per IESVM CHRISTVM uersantē in terris, & per ipsius sanctissimos Apostolos, & per Moysen atq; cæteros Dei Prophetas ueteres. Itaq; CHRISTVS princeps, & ipsius Ecclesia sancta catholica tam militans in terris, quàm triumphans in cœlis, omniaq; instituta & facta ecclesiæ usque in mundi finem: & ex opposito CHRISTI & ecclesiæ hostes, primū cacodæmon, deinde ipsius synagoga satanica, postremò tragœdiæ & bella, quæcunque malus dæmon mouit per suam primogenitā Sophisticen ab origine mundi, & moturus est usque ad mundi finē, ut antea dixi, & uerbis diuinis describuntur, & uiuis coloribus sancti spiritus penicillo pinguntur, graphicè & iconicè sculpuntur simulachris cœlestibus, denique uelut in theatro augustissimo & scena Domini exercitiū repræsentantur. Vbi non Roscius &

& Æsopus, & histriones scenici fabulam agunt tragicam, aut comicam: sed angeli Dei sancti personas CHRISTI & ecclesiæ, itemq; aduersariorū personas, induti actione cœlesti, res gestas & gerendas mirificè representāt. Itaq; patrum excellentissimus Epiphanius, refutās Alogianos hæreticos, & Euangelium & Apocalypsim Ioannis reijciantes, quos ipse rectè ἀλόγους & ἀνοήτους uocat, præclarum usum diuine reuelationis nobis ostendit. Quum enim illi pingues & crassi rerum cœlestiū aestimatores blasphemarent, Quid me iuuat Apocalypsis Ioannis, loquens mihi de septem angelis & septem tubis? Ad hæc respondet sanctissimus & doctissimus episcopus Epiphanius: Nesciunt isti, πῶς ἀναγκαῖα ἢ ἐφέλιμα τὰ ποιῶντα ὑπερβῆν ἐν τῇ ὀρθότητι τοῦ κηρύγματός. ὅσα γὰρ ἢ ἐν νόμῳ, ἢ ἐν προφηταῖς σκοτεινὰ ἢ αἰνιγματώδη, ταῦτα ὁ κύριος ὠκονόμησε διὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα πρὸς εἰς ἡμῶν σωτηρίαν, ὅπως δόξῃ αὐτοῦ Ἰωάννης ἀποκαλύψαι τὰ ἐκείσε σκοτεινὰ, ὅσα εἰς τὸν θάνατον καὶ

Epiphaniij
iudiciū de
Apocalypsi.

Ἐκ δὲ τῆς ἑλληνικῆς, ἀνδραποικῶς δὲ τὰ αὐτὰ ἰσθ
 νόμα. Quæ Cornarius ita latinè reddi-
 dit: Et nesciunt, qui talia dicunt, quòd
 necessaria & utilia huiusmodi sunt in
 prædicationis rectitudine. Nam quæ
 in lege ac Prophetis obscurius & in æ-
 nigmatè tectâ fuerunt, ea Dominus di-
 spensauit, ut per spiritum sanctum ad
 nostram salutē seruo ipsius Ioanni re-
 uelarētur. Et quæ illic obscura fuerūt,
 hîc in spiritualia & manifesta prædi-
 cans, spiritualiter nobis eadem dispen-
 sauit. Quãobrem ex reuelatione Do-
 mini, ac Dei & seruatoris nostri IESV
 CHRISTI, hoc est, ex compendio theo-
 logiæ ipsius longè præstantissimo, ex
 diplomate in primis authentico, ex o-
 pere ipsius dramatico, mysteria simul
 regni cœlorum, & inuolucra sophisti-
 ca infernalis aulæ sub oculos produ-
 cente, imagines illas & actus proferã,
 quibus CHRISTVS & Ecclesia repræ-
 sentantur. Latina uerò interpretatio
 neue

Quid ex di-
 uina reue-
 latiõe huc
 sit transcri-
 ptum.

ne ueteri utar, & si quid Græci codices diuersum habent, quos plures inter se contuli, parentheseos notis inclusum etiam indicabo, & in margine annotationunculas apponam, quæ sint uice commentarij. Porro imagines, quæ malum dæmonem, eiusque conspiratos ostendunt, illis reliquam excutiendas, qui contendunt Christianismum non plenè traditum in sacris libris Apostolorum & Prophetarum, sed magna ex parte in traditionibus ecclesiæ, & præsertim Romanæ, contineri.

IMAGO IESV CHRISTI, & ipsius sanctæ catholicæ ecclesiæ, Apocalypseo cap. I. II. III. IIII.

Hic Ioanes frater uester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia IESV CHRISTI, fui in insula Pasmio propter uerbum Dei, & testimonium

Vbi et quando hæc reuelata sint Pasmio in insula hodie Pasmio sa Venetæ est ditionis. TUA

nium

autem annus
XV. Domi
tiani, à Chri
sto nato se
xtus et no
nagesimus.

† Angelus
mystagogus
representat
Christum.

Estq; imago
hæc partim
ex Danielis

7. et 10.
cap. partim
ex 1. et 8.

Ezech. cap.
ubi inquadri
gælectri spe
cies Christū
refert. Osten
dit autem, ut
Christus in
cælo degens,
tamen eccle
siam suã etiã
in terris gu
bernetrex et
pontifex.

num IESV CHRISTI Fui in spiritu,
in dominica die: & audiui post me vo
cem magnam tanquã tubæ, dicentem:
Ego sum alpha α & ω μέγα, primus &
nouissimus. Quod uides, scribe in li
brū, & mitte ecclesijs septem (ἐπί τὰς
quidam nō habēt) in Asia, Epheso, Smyr
næ, & Pergamo, & Thyateiris, & Sar
dibus, & Philadelphiæ, & Laodiceæ.
Et conuersus sum, ut uiderem uocem,
quæ loquebatur mecum. Et cōuersus
uidi septem candelabra aurea, & in me
dio (& inter Ebr.) septē candelabrōrū
aureorum (Græci non habent aureo
rum, quidam etiam nō habent septē)
similem filio hominis uestitum pode
re†, & præcinctū ad mamillas zona au
rea. Caput autem eius, & capilli candi
di, uelut lana alba (&) tanquam nix, &
oculi eius uelut flāma ignis, & pedes
eius similes aurichalco (καλιολιβάνω,
quæ est species electri, in Ezechielis de
scriptione חַמְשָׁן hhasmal, sicut in ca
mino

mino ardenti (rectius, ceu in camino igniti.) Et uox illius, tanquã uox aquarum multarum. Et habebat in dextera (manu) sua stellas septẽ. Et de (ex ipsius) ore gladius utraq; parte acutus exibat. Et facies eius, sicut sol lucet in uirtute sua. Et cùm uidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquã mortuus. Et posuit dexteram (manum) suam super me, dicẽs (mihi) Noli timere, Ego sum primus & nouissimus, & uiuus, & fui mortuus. Et ecce uiuens sum in secula seculorum (Amen.) Et habeo clauis mortis & inferni. Scribe ergo quæ uidisti (uides) & quæ sunt, & quæ oportet fieri (futura sunt) post hæc. Sacramentum septem stellarum, quas uidisti in dextera mea, & septẽ candelabra aurea: (subintellige, illud est) Septem stellæ, angeli sunt septem ecclesiarum: & candelabra septem (quæ uidisti) septem ecclesiæ sunt.

Deinde angelus personam Domini

q

CHR I

*Expositio
candelabrorum & stellarũ, quod
candelabra
figurent ecclesias, ut
in Zacharia 4. cap.
& in tabernaculo Mo-
sis.*

*Stella, pastores, &
episcopos, qui angeli
dicuntur, ut
Malach. 2. cap.*

Septem epi-
stolarū ar-
gumenta.

CHRISTIGERENS, dicitur epistolā pro-
trepticas ad ecclesias septem, quādam
in eis uituperās, quādam laudans, alia
iubens seruare & facere, alia uetans:
utq̄ moueat ad obediētiam uerbi sui,
tum bona pollicetur, tum minatur pœ-
nas & supplicia. Vtq̄ autoritatē suam
obtineant breuia hæc pontificia & im-
peratoria & diuina, epistolę ἐγκύκλιος
non modò ad Asiā pertinentes eccle-
sias, sed etiam ad omnes CHRISTI san-
ctas ecclesias, epitheta uaria sibi Domi-
nus sumit, quibus naturā & uirtutem,
& opera sua declarat. Et crebrò apo-
phthegma peculiare suum, in Euan-
gelio positum aliquoties, repetit: Qui
habet aurem, audiat quid spiritus lo-
quatur ecclesijs: quò prouocat atten-
tionem in rebus momenti præcipui.
Proinde ut Christianismi descriptio-
nes hæc compendiariæ, uelut ob ocu-
los subiiciantur, distribuam in partes,
per singulas epistolā deinceps indica-
turus

turus epitheta CHRISTI, & quæ probet uel improbet: postremò quid polliceatur boni, & cõminetur mali. Primumq; ponam epitheta ex apostolica salutatione Ioannis:

Qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ: qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: & fecit nos regnum & sacerdotes Deo, & patri suo. Ecce uenit cum nubibus, & uidebit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, & plangent omnes tribus terræ.

Epitheta et tituli nostri Domini Iesu Christi.

Ex Zach. 12. cap. 10. 48. 19.

Qui tenet septem stellas in dextera sua: qui ambulat in medio septem canalaborum aureorum.

Primus & nouissimus, qui fuit mortuus & uiuit.

Qui habet romphæam ex utraque parte acutam.

Filius Dei, qui habet oculos tanquã flammã ignis, & pedes eius similes au-

richalco. Ego scrutans renes & corda,
& dans unicuique secundum opera sua.

Qui habet septem spiritus Dei, &
septem stellas.

Sanctus & uerus, qui habet clauem
David, & qui aperit & nemo claudit,
claudit & nemo aperit.

Amen testis fidelis, & uerus, qui est
principium creaturæ Dei.

Probat in Ephesijs opera, laborem,
patientiam propter nomen CHRISTI,
quòd non defecerunt, quòd probarunt
falsos apostolos, quòd oderunt facta
Nicolaitarum hæreticorum. Improbat
uerò, quòd pristinam charitatem reli-
querint. Hortatur igitur, ut memine-
rint, unde exciderint, & pœnitentiã a-
gant, & faciant opera priora.

Probat in Smyrnensibus, quòd per-
ferant tribulationem, & paupertatem,
& blasphemiam eorum, qui se dicunt
Iudæos, cum satanæ potius synagoga
sint. Hortatur uerò, ne timeant, sed con-
stanter

*Quid Chri-
stus in ec-
clesia pro-
bet, laudet,
iubeat, præ-
mijis assi-
ciat: quid
contrà, ui-
tuperet ac
puniat, etc.*

stater imminentes afflictiones perferant, & fideles persistunt usque ad mortem.

In Pergami episcopo & ecclesia laudat opera, quodque nomen CHRISTI retinent, neque fidem negant in ea urbe, in qua satan tenet sedem, & Antipam CHRISTI fidelem testem occidit. Reprehendit autem, quod aliqui Nicolaitarum doctrinam tenerent: hortatur igitur eos ad poenitentiam.

In Thyatirensibus probat opera, fidem, charitatem, ministerium, patientiam, quodque indies in bonis promoveant. Reprehendit autem, quod ferant pseudoprophetissam, velut lezabelam quandam, seducentem fideles, ac docentem scortari, & idolothyta edere. Eos hortatur ad poenitentiam, ceteros sanos ad constantiam.

In Sardiensibus laudat pauculos synceros, qui non coinquinaverunt uestimenta sua, & ambularunt cum CHRISTO. Vituperat autem pastorem & alios,
q 3 quod

quòd nomen quidam gerant, ceu uiuant, cum sint mortui: quodq; opera eorū non sunt plena coram Deo. Hortatur igitur ad uigilandum, utq; cōfirmantur quæ adhuc stant, in mortem tamen uergūt: ut recolant, quomodo acceperint institutionē Christianam, & audiant, & seruent, & resipiscant.

Philadelphios probat nomine operum, quòd ostium apertū à CHRISTO apud eos nō claudatur, quòd habeant uirtutem, & seruēt uerbum patientiæ ipsius, & non negarint nomen CHRISTI. Quare illos hortatur, ut teneant quod habent, & nemo eis coronam præripiat.

Laodicēses uituperat, ut ambiguos, quòd neq; frigidi neque calidi sint: & stultos, sibi arrogātes opes spirituales, cum sint miseri, miserabiles, pauperes, nudi, & cæci. Quamobrem hortatur, & suadet, ut emant à CHRISTO ipso aurum ignitum probatum, nimirum uerbum

uerbum Dei purum, & charismata spiritus: ut quæ uestimētis albis induantur, ne appareat confusio nuditatis ipsorum: & collyrio inungant oculos, ut uisum recipiant: & exemplo bonorū enitantur ad resipiscentiam.

Mala quæ interminatur noster omnium Seruator IESVS, eiusmodi sunt.

*Mala quæ
Dominus
minatur.*

Mouebo candelabrum tuum de loco suo.

Veniam citò, & pugnabo cum gladio oris mei.

Quoniam Iezabel, quæ se dicit prophetissam, non uult pœnitere à fornicatione sua, ecce mitto eam in lectum: & qui cum ea mœchantur, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint: & filios eius interficiam in mortē: & scient omnes ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes & corda, & dabo unicuiquē secundum opera sua.

Si nō uigilaueris, ueniā ad te tanquā

q 4 fur,

fur, & nescies qua hora ueniam ad te.

Quia neq; calidus, neq; frigidus es,
incipiam te euomere ex ore meo.

Ego quos amo, arguo, & castigo.
Sed hæc comminatio potius ad Domi
ni CHRISTI beneficia pertinet.

Bona que
pollicetur.

Bona uerò maxima Seruator pollice
tur uincensibus, & custodientibus us
que in finem opera ipsius.

Edere de ligno uitæ, quod est in pa
radiso Dei.

Qui uicerit, non lædetur à morte
secunda. Esto fidelis usq; ad mortem,
& dabo tibi coronam uitæ.

Sumptū à
more suffra
gandi per
calculos.

Dabo edere manna absconditum,
& calculum candidum, & in calculo
nomen nouum scriptum, quod nemo
scit, nisi qui accipit.

Ex Psal. 2.
Stella ma
rutina Chri
stus est, ut
Petrus 2. e
pist. expo
nit.

Dabo potestatem super gentes: &
reget eas in uirga ferrea, & tanquã uas
figuli confringentur, sicut & ego acce
pi à patre meo: & dabo illi stellam ma
tutinam.

Qui

Qui uicerit, uestietur uestimētis albis: & nō delebo nomen eius de libro uitæ: & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius.

Dabo de synagoga satanæ, qui dicunt se Iudeos esse, & nō sunt, sed mentiuntur. Ecce faciam illos ut ueniant, & adorent ante pedes tuos: & scient, quia ego dilexi te.

Quoniam seruasti uerbum patientiæ meæ, & ego seruabo te ab hora tentationis, quæ uentura est in orbem uniuersum, tentare habitantes in terra.

Qui uicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras nō egredietur amplius. Et scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hierusalem, quæ descendit de cœlo à Deo meo, & nomen meum nouum.

Ecce sto ad ostium, & pulso. Si quis audierit uocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœna.

q s bo

Vt in Euangelio: Qui me cōfessus fuerit, &c.

Vt Prouer. 16. Si Deo placuerint uia hominis, inimicos eius cōuertet, &c.

Vt Apostoli columnæ dicuntur in epist. Gal. Sumpta à more ciuili, quo nomina ciuitatis scribuntur in alb. &c.

Vt Ioan. 14. Mansionem faciemus, ex Es. 65. cap.

bo cum illo, & ipse mecum.

Vt Domi-
nus Apосто-
lis pollice-
tur, Sedebi-
tis, &c.

Qui uicerit, dabo ei sedere mecum
in throno meo: sicut & ego uici, & sedi
cum patre meo in throno eius. Qui ha-
bet aurem, audiat, quid spiritus dicat
ecclesijs.

IMAGINES IESU

Christi, tenentis & explicantis librum sa-
torum & prædestinationis: in quo nomina
scripta sunt electorum ciuium cœlestium,
qui credunt in nomen CHRISTI, & re-
proborum, qui non credunt. Apo-
cal. cap. V. VI. VIII.

Hunc librū
Dominus si-
gnificat di-
scipulis, di-
cens: Gau-
dete quod
nomina ue-
stra in cœ-
lo sunt scri-
pta. Ex Da-
niel. 12. ca.

T uidi in dextra sedentis su-
per thronū, librum scriptū
intus & foris (aliqui libri
ὄπισθεν, ponē) signatum sigil-
gillis septem. Et uidi angelum fortem,
prædicantē uoce magna: Quis est di-
gnus aperire librum, & soluere signa-
cula eius? Et nemo poterat, neq; in cœ-
lo, neq; in terra, neq; subtus terrā, ape-
rire librum, neq; respicere (βλέπειν ui-
dere)

dere) illum. Et (ego) flebam multum: quoniã nemo dignus inuentus est aperire, & legere librum, nec uidere eum. Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleueris. Ecce uicit leo (*ὁ ὄν* existens) de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librũ, & soluere septẽ signacula eius. Et uidi, & ecce in medio throni & quatuor animaliu, & in medio seniorũ, agnũ stantẽ tanq̃ occisum, habẽtem cornua septẽ, & oculos septẽ, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram. Et uenit, & accepit librum de (e) dextera sedentis in throno. Et quum aperuisset (*ἐλάβω* accepisset) librum, quatuor animalia & uiginti quatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum, & cantabant canticum nouũ, dicentes: Dignus es accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos (Deo) in sanguine

Ideo amulus Christi dicitur gerere cornua duo, uelut agni.

Thymiamatis in tabernaculo & tẽplo, interpretatio.

Ex Esa. 61.
66. quod re-
petit Pe-
trus epist. 1.

Christus a-
perit sigil-
la, colligēs
filios Dei
in regnum
omnib. secu-
lis. Contrā
tub. & ad bel-
lū excitant
gerendū ad
uersus eccle-
siam.

Equus figu-
rat homi-
nū genus,
ut iumentū
exponunt,
quo Domi-

guine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione. Et fecisti nos Deo nostro reges, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Et uidi, & audiui uocem angelorum multorū in circuitu throni, & animalium, & seniorum, & erat numerus eorum millia milium (codex Complut. ἑκατὸν ἑξήκοντα ἑξαμύρια μύρια εἰσὶν ἀγγέλων, centies millena milium) dicentium uoce magna: Dignus est agnus, qui occisus est, accipere uirtutē, & diuitias, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem, & omnem creaturam quæ in cælo est, & super terram, & sub terra, & (uidi in) mari, & quæ in eis sunt omnia. Et omnes audiui dicentes sedenti in throno & agno: Benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum.

Et uidi, quòd aperuisset agnus unū de septem sigillis. Et audiui unum de quatuor animalibus dicens, tanquam uocem

uocem (ceu sono) tonitruum: Veni & uide. Et uidi: & ecce equus albus, & qui sedebat super illum, habebat arcum: et data est ei corona, & exiuit uincēs (&) ut uinceret.

Et cū aperuisset sigillum secundū, audiui secundum animal, dicens: Veni & uide. Et exiuit alius equus rufus: & qui sedebat super illum, datum est ei, ut sumeret (λαβῆσθαι tollere) pacem de terra, & ut inuicem se interficiāt: & datus est ei gladius magnus.

Et cū aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal, dicens: Veni et uide. Et ecce equus niger, & qui sedebat super illum, habebat statheram in manu sua. Et audiui (tanquam, Græci nō habent) uocem in medio quatuor animalium, dicentem: bilibris (chœnix) tritici denario (uno) & tres bilibres (chœnices) denario (uno): & uinum & oleum nelæseris.

Et cū aperuisset sigillum quartū, audiui

nus uetus est in urbē Hierus. primum seculum & innocētius, à mundo cōdito ad diluuium.

Secundū seculū à diluuiō ad Moysen & polētiā Israēliticā.

Tertium seculum à latōne legis, quæ omnia reuocat ad æquiliū diuine uolūtatis usq; ad Christū.

Prohibet corrūpere scripturā, alimentū uel delictē spirituale, in interpretatōne falsā.

Quartū se

culū à Chri-
sto nato, us-
que ad Con-
stantinum.
Sequitur au-
tē infernus
mortem.

Nulla enim
excusatio
incredulis
est relicta,
Ioan. 3. 15.

Quintū se-
culū à Con-
stantino, qui
ecclesie pa-
cē parauit,
usq; ad An-
tichristum
adultū, &
apertē iam
potentiam
exerentē re-
gibus trib.
subactis, ut
Dan. 7. La-
stantius ita
cōqueritur
eo de secu-
lo lib. 7. ca-
pite 15.

audiui uocem quarti animalis, dicentis: Veni, & uide. (Et uidi) & ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen illi Mors: & infernus sequebatur eum. Et data est illi (quidam autē p̄s illis) potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, & fame, et morte, & (suo à) bestijs terræ.

Et cū aperuisset sigillum quintū, uidi subtus altare animas (hominum, Arethas) interfectorum propter uerbum Dei, & propter testimonium (agni) quod habebant. Et clamabant uoce magna, dicentes: Usquequò Domine sanctus & uerus non iudicas, et nō uindicas sanguinem nostrum, de his qui habitant in terra? Et datæ sunt illis singulis stolæ albæ: et dictum est illis, ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur (&) conserui eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi.

Et uidi, cū aperuisset sigillū sextū,
& ecce

& ecce terræmotus magnus factus est. Et sol factus est niger tanquam faccus cilicinus, & luna (tota, non est in Græc.) facta est sicut sanguis: & stellæ de cœlo ceciderunt super terrã, sicut ficusemittit (abijcit, B&M) grossos suos, cum à uëto magno mouetur. Et cœlũ recessit sicut liber inuolutus: & omnis mons & insula de locis suis motę sunt. Et reges terræ, & principes (magnates) & diuites, & tribuni, & fortes, & omnis seruus & (omnis) liber absconderunt se in speluncis, & in petris montium. Et dicunt montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni: quoniam uenit dies magnus iræ ipsius, & quis poterit stare? Deinde capite septimo indicatur, ut gratia Dei multitudinem hominũ ingentem per CHRISTI crucem seruet, ne perdatur Antichristi & draconis machinationibus.

*Sextum se-
culum à do-
minatu An-
tichristi, us-
que ad ip-
sius reuela-
tionem. Ve
2. Thess. 2.*

Et

Septimū se
culum à re-
uelatiōe An-
tichristi, us-
que ad glo-
riosum Do-
mini aduen-
tum, & mū-
di huius fi-
nem.

Et cū aperuisset sigillum septimū,
factum est silentium in cœlo, quasi (cir-
citer) media hora.

**IMAGO IESU CHRI-
STI** promittentis iterum Euangelium
esse prædicandum in orbe toto, post apo-
stasiam: ut Antichristus reueletur,
& conficiatur. Apoc. cap. x.

Imago sum-
pta ex cap.
2. & 3. Eze-
chielis.

E T uidi alium angelum for-
tem, descendentem de cœ-
lo, amictum nube, & iris in
capite eius, & facies eius (e-
rat) ut sol, & pedes eius tanquam colu-
mnæ ignis. Et habebat in manu sua li-
bellum apertū. Et posuit pedem suum
dextrum super mare, sinistrum autem
super terram: & clamauit uoce ma-
gna, quemadmodum cum leo rugit.
Et cum clamasset, locuta sunt septem
tonitrua uoces suas. Et quum loquuta
fuissent septem tonitrua uoces suas, &
ego scripturus eram, Et audiui uocem
de cœlo

de cœlo, dicentem mihi: Signa, quæ locuta sunt septem tonitrua, & noli (ne) ea scribere. Et angelus, quem uidi stantem supra mare, & supra terram, leuauit manum suam ad cœlum, & iurauit per uiuentem in secula seculorum, qui creauit cœlum, & ea quæ in eo sunt: & terram, & ea quæ in ea sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt: quia tempus non erit amplius. Sed in diebus uocis septimi angeli cū cœperit tuba canere, (&) consummabitur mysterium Dei: sicut euangelizauit per seruos (Græc. seruis) suos Prophetas. Et audiui uocem de cœlo (& uox quam audiui iterū loquens) iterum loquentem mecum, & dicentem: Vade & accipe librum apertum de manu angeli stantis supra mare, & supra terram. Et abiit ad angelū, dicens ei, ut daret (quidam dōs dato) mihi librum. Et dicit mihi, Accipe librum, & deuora illum: & faciet amaricari uentrē tuum, sed in ore tuo dul-

Iuramentū quonullum in scripturis equè seriū & graue. Oportet igitur etiam rem, quæ illo asseueratur, esse momenti maximi.

cis erit sicut mel. Et accepi librum e manu angeli, & deuorauit illum: & erat in ore meo tanquam mel dulcis. Et cum deuorassem eum, amaricatus est uenter meus. Et dixit mihi: Oportet te iterum prophetare (ubi ad, uel super) populis, & gentibus, & linguis, & regibus multis. Inde certamina ecclesie & aduersariorum describuntur. & capite quidem undecimo proponitur conflictus maximus: bestia, hoc est, Antichristo pugnante contra duos testes, nouum & uetus testamentum uidelicet: quum Ecclesie intimū sacrarium, nimirum illorum conspiratio, qui sibi arrogat primatum in Ecclesia, uerbo Dei redarguendum fuit, non esse partem sancte Ecclesie. Id ne factum sit in eo Concilio generali, quo Ioannes uigesimustertius conuictus parricidij, maleficiij, symoniæ, Sodomie, & de alijs, flagitijs, à pontificatu est deiectus: Ioannes autem Hussius, & Hieronymus

Ioanni dicitur, quod iterum sit doctorus homines, non ut corpore presens doceat, sed ut scripta ipsius iterum sonent in mundo, & intelligentur, et autoritate habeant.

mus Pragensis combusti sunt, pijs iudicandum permitto.

IMAGO ECCLESIAE

sanctæ, quæ ope diuina cõseruatur aduersus omnes insultus cacodæmonis.

Apoc. cap. XII.

T signum magnum apparuit in cœlo. Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius: & in capite eius corona stellarum duodecim: & in utero habens (grauida) clamat parturiens, & cruciatur ut pariat (quæ cruciabatur pariendo.) Et uisum est aliud signum in cœlo. Et ecce draco magnus, rufus, habens capita septem, & cornua decem. Et in capitibus suis diademata septem, & cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram. Et draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura, ut cum peperisset, filium eius deuoraret. Et peperit filium masculum, qui

Ecclesia
Christum so-
lem induta
omnia sub-
lunaria pe-
dibus cal-
cans, edidit
Christum.
Ecclesia e-
nim sancta
membrum
uel præci-
pium est Ma-
ria uirgo
mater Do-
mini.
Draco dia-
bolus per-
secutus est
Ecclesiam
per Hero-
dem, cona-
tus etiã in-
fantem Chri-
stum occi-
dere.

Balaã quo
que ita est
uaticina-
tus, Num.
24. cap.

In solitudi-
nẽ fugit Ec-
clesia in ge-
tes transla-
ta.

Persecutus
est ecclesiã
occidendo
Stephanũ,
Iacobũ u-
trũq; &c.
ut Actã te-
stantur.

Per tẽpus,
&c. ex Da-
niel. ca. 12.
quo signifi-
catur inde-
finitũ tem-
pus. ut Do-
minus disci-
pulis dicit:
Non est ue-
strũ nosse
tẽpora etc.
Tandẽ cõ-

recturus erat (est μέλλω) omnes gentes
uirga ferrea. Et raptus est filius eius ad
Deum, & ad thronum eius. Et mulier
fugit in solitudinẽ: ubi habebat locum
paratum à Deo, ut ibi pascant eam die-
bus mille ducentis sexaginta. Et factũ
est prælium magnum. Et paulò post:
Et postquã uidit draco, quòd proie-
ctus esset in terram, persecutus est mu-
lierem, quæ peperit masculum. Et da-
tæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ ma-
gnæ, ut uolaret in desertum, in locum
suum: ubi alitur (per) tempus, & tem-
pora, & dimidiũ temporis, à facie ser-
pentis. Et misit (proiecit ἐβαλεν) serpẽs
ex ore suo post mulierem aquam tan-
quam flumẽ, ut eam faceret trahi à flu-
mine (pessundaret.) Et adiuuit terra
mulierem, & aperuit terra os suum, &
absorbuit flumen, quod misit draco
de ore suo. Et iratus est draco in mu-
lierem: & abiit facere prælium cum re-
liquis (de) semine (seminis) eius, qui
custo-

custodiunt mandata Dei, & habent testimonium IESV CHRISTI.

mouit Nerone, & Rom. Imperatores, & alios monarchas in persecutio- nem Ecclesie.

IMAGO IESV CHRISTI propugnantis pro suo populo & Ecclesia. Apocal. cap. XIII.

& XIX.

IT uidi, & ecce agnus stabat supra montem Sion: & cum eo centum quadraginta quatuor millia habentium nomen eius, & nomen patris eius scriptum (aliqui καίωμα inustum) in frontibus suis. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: uirgines enim sunt. Hi sequuntur agnum, quocumque ierit. Hi (à IESV) empti sunt ex hominibus, primitiæ Deo, & agno. Et in ore eorum non est inuentum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei. Et uidi coelum apertum: Et ecce equus albus, & qui sedebat super eum (uocabatur, non est in Græc. libris) Fidelis

Copiosius imago hæc ponitur in Esæ lib. 4. cap. 13. nisi quod Dei filius hominis forma monti Sion, id est, Ecclesie institit, et cap. 2. iuuenis coronas imponens.

Christus triumphator, ut Esæ. cap. 63.

& uerax, & cum (ip̄ in) iustitia iudicat,
 & pugnat. Oculi autem eius sicut flam-
 ma ignis, & in capite eius diademata
 multa: habens nomen scriptum, quod
 (aliqui, nomina scripta quæ) nemo no-
 uit, nisi ipse. Et uestitus erat ueste a-
 sperfa (tincta) sanguine. Et uocatur no-
 men eius VERBUM DEI. Et exer-
 citus qui sunt in cœlo, sequebant̄ eum
 in (ip̄ super) equis albis, uestiti byssi-
 no albo & mundo. Et de (ex) ore eius
 procedit gladius ex utraq; parte (qui-
 dam non habent *Alisum* & biceps) acu-
 tus, ut in ipso percutiat gentes. Et ipse
 reget (pascet) eas in uirga ferrea: & (ip-
 se) calcet torcular uini furoris (&) iræ
 Dei omnipotentis. Et habet in uesti-
 mento & in femore suo (nomen) scri-
 ptum: REX REGVM ET DO-

MINVS DOMI-

NANTIVM.

Imago

IMAGO ECCLESIAE
sponsæ CHRISTI adductæ in beatissimū
palatium regni Dei, & uitæ æternæ at.
que diuinæ felicitatis specimen.
ApoC. XXI. & XXII.

Huicidi cœlum nouū, & ter
ram nouam. Primū enim
cœlū, & prima terra abijt,
(præterijt *ωαεῦλδϞ*) & ma-
re iam non est. Et ego Ioannes uidi ci-
uitatem sanctam (Hierusalem) nouam
descendentē à Deo de cœlo, paratam
(Beda, compositam) sicut sponsam or-
natam uiro suo. Et audiui uocem ma-
gnam de throno (è cœlo) dicentem:
Ecce tabernaculum Dei cum homini-
bus, & habitabit cum eis: & ipsi popu-
lus (quidam, populi) eius erūt, & ipse
Deus cum eis erit eorum Deus. Et ab-
sterget Deus omnem lachrymam ab
oculis eorum: & mors ultrā non erit,
neque luctus, neque clamor, neque do-

Imago sum-
pta ex cap.
48. Ezech.
& Zacha.
12. 14. & 4.
Esr. 10. ex-
planat my-
sterium ur-
bis Hierusa-
lem, Eccle-
siā refren-
tis. ut psal.
86. & sepe
in Prophe-
tis. Simul
explicatur
typus taber-
naculi &
templi.

Ior (πόνος labor) erit ultra. Quia prima abierunt (præterierunt.) Et dixit, qui sedebat in throno: Ecce noua facio omnia. Et dicit mihi: Scribe, quia hæc uerba (Dei) uera & fidelissima (fidelia, id est, firma & certa πρῶσι) sunt. Et dixit mihi: Factum est, (aliqui γέγονε fuit, aliqui γέγονε fui, legunt) ego sum alpha & ω, initium & finis. Ego sitienti dabo de (ex) fonte aquæ uiuæ gratis. Qui uiderit, possidebit (pro κληρονομίῃσι hæreditabit: quidam legunt, dabo ei) hæc: & ero illi Deus, & ipse erit mihi filius. Timidis autem & incredulis (& peccatoribus) & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & ueneficis, & idololatriis, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igni & sulphure, quæ est mors secunda. Et uenit ad me unus de septem angelis habentibus septem phialas plenas septem plagis nouissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam Agni

*vt de Solo
mone quo-
que scriptū
est: Ero illi
pater, & ipse
mihi filius.
Qui exclu-
dantur à re-
gno Dei,
suntq; re-
probi, & si-
lij perditio-
nis æternæ.*

Agni uxorem. Et sustulit me in spiritu
in montem magnū & altum, et osten-
dit mihi ciuitatem (magnam) sanctam
Hierusalem, descendentem e coelo a
Deo, habentem claritatem (*δόξαν* glo-
riam) Dei. Et lumen eius simile lapidi
pretioso, tanquam lapidi iaspidi, sicut
cristallum (*κρυσταλλίζοντι*, id est, cristallū
referenti) Et habebat murum magnū
et altum, habentem portas duodecim,
et in portis angelos duodecim, et no-
mina inscripta, quæ sunt nomina duo-
decim tribuum filiorum Israël. Ab ori-
ente portæ tres, ab aquilone portæ
tres, ab austro portæ tres, & ab occasu
portæ tres. Et murus ciuitatis habens
fundamenta duodecim, et in ipsis duo-
decim nomina, duodecim Apostolo-
rum agni. Et qui loquebatur mecum,
habebat mensuram arundineam (*καλαμῶν*
arundinem) auream, ut metire-
tur ciuitatē, et portas eius, et murum
eius. Et ciuitas in quadro posita est: et

Vnum fun-
damentum
Propheta-
rum & A-
postolorū,
quod om-
nes Apосто-
li posuerūt
nēpe Chri-
stus.

r 5 longi

longitudo eius tanta, quanta & latitudo. Et mensus est ciuitatem (de) arundine (aurea, non est in Græc.) per stadia duodecim milia (circiter duodecim milia stadiorum). Et longitudo, & altitudo, & latitudo eius æqualia sunt. Et mensus est murum eius centum quadragintaquatuor cubitorum mensura hominis, quæ est angeli. Et erat structura muri eius iaspis: (aliqui, ex lapide iaspide) ipsa uerò ciuitas aurum mundum simile uitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. Et fundamentum primum iaspis, secundum sapphirus, tertium chalcedonius, quartum smaragdus, quintum sardonius, sextum sardius, septimum chrysolithus, octauum berillus, nonum topazius, decimum chrysoprasus, undecimum hyacinthus, duodecimum amethystus. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt: per singulas & singulæ portæ

portæ erant ex singulis margaritis (& singulæ ex singulis erant). Et platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum pellucidū. Et templum non uidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templū illius est, & Agnus. Et ciuitas non eget sole, neq; luna, ut luceat in ea. nam claritas Dei illuminauit eā, & lucerna eius (est) Agnus. Et gentes (eorum qui seruantur) ambulabūt in (alijs per) lumen eius. Et reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam. Et portæ eius non cludentur per diem. nox enim non erit illic. Et afferent gloriam & honorem gentium in illam (ut ingrediantur.) Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium: nisi qui scripti sunt in libro uite Agni. Et ostendit mihi fluuium (purum) aquæ uiuæ, splendidū tanquam crystal lum, procedētem de sede (prodeūtem è throno) Dei & agni, in medio plateæ eius.

Esai. 60.

Idest, tantū illi urbē ingredi possunt, qui fide Christo, morte sua tollēti peccatū mundi, sunt insiti.

eius. Et ex utraque parte fluminis lignum uitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum: & folia ligni ad sanitatem gentium. Et omne maledictum non erit amplius: sed sedes Dei & agni in illa erunt. Et serui eius seruient illi: et uidebunt faciem eius: et nomen eius in frontibus eorum. Et nox ultra (ibi) non erit. Et non egebunt (lumine) lucernæ, neque lumine solis: quoniam Dominus illuminabit illos, & regnabunt in secula seculorum.

FINIS.

ERRATA.

Pagina 19. uersu 16. Camarinam: & sic etiam scriben-
dum est pag. 96. uers. 8. 27. 3. expatiari. 40. 16. Pen-
thesilea. 43. 15. religionis. 50. 15. sapientiam mun-
di. 62. ult. exempla. 98. 2. hominum. 105. 10. uen-
dicaret. 107. 6. templa. 108. 3. determinauit popu-
lus. 109. 11. Dānielis. 114. 18. Habet. 116. 11. aut ho-
mines. 114. 12. Queramus. & 19. iam hinc. 138.
penult. inserta. 155. penult. abducere.

Reliqua æquus ac diligens lector fa-
cile animaduertet.

B A S I L E Æ, E X
officina Ioannis Oporini,
anno salutis humanæ
M. D. LIII.
mense Martio.

De Annotacionibus

ad Historiam

et Geographiam

per

Joannem

de

...

...

...

...

...

...

103827

OCN 1306068820